

Osman Şahin'in Eserlerinde Biçem

Dilan Çınar

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2021
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Adnan Akgün
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Gürkan Gümüştam

2. Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor

3. Yrd. Doç. Dr. Satia Tayyibe Uç

ÖZ

Dil, insanın fizikî, ruhsal ve düşünce yapısıyla ilişkilidir. Bununla beraber iletişim kaynağının temelinde dil vardır. Dilbilim, dili inceleyen bir bilim dalı olarak gelişerek alt dallarını oluşturmuştur. Bunlardan biri biçembilimdir. Biçembilim, metin ya da söylem alanlarında dilbilim yöntemlerinin uygulanmasıyla ortaya çıkan bilim dalıdır.

Bu çalışmamızda Osman Şahin'in eserlerinde biçem konusu işlenmiştir. Eserlerinden “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkîya Kuza” adlı roman türündeki iki ayrı eseri incelenmiştir. Dilbilimin bir alt dalı olan biçembilim ve biçem yönünden incelenen eserlerde, yazarın biçemi, yazarını biçemini oluşturan öğeler, yazarın özgün söyleyişleri ve yazarın biçeminin Türkçenin sözvarlığına katkısı göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde Osman Şahin'in yaşamöyküsü, sanatçı kişiliği, eserleri ve incelenen eserlerinin Türk edebiyatına dilbilim ve biçembilim açısından katkıları ele alınmıştır. Bununla beraber dil, dilbilim, biçembilim ve biçeme dair tanım, açıklama ve eserlerinden taranılan örnekler yer almaktadır. Osman Şahin'in özgün söyleyişlerinin, eserlerinde örneklerine rastladığımız halk ağzından derlemeler de biçembilim açısından incelenmiş ve sözvarlığına katkısına değinilmiştir.

İkinci bölümde, Osman Şahin'in biçemini öne çıkaran örnekler bulunmaktadır. İnceleme: Osman Şahin'in Biçemini Yansıtan Öğeler, Dilin Sözvarlığını Oluşturan Öğeler, Yazarın Sanatsal Anlatılarla Kurduğu Biçemi, Yazarın Biçemini Oluşturan Diğer Öğeler şeklindeki bölümlerden oluşmaktadır. Bu bölümlerde incelenen öğelerden derlenen örneklerin yazarın biçemini yansıtacak şekilde olmasına dikkat

edilmiş, Türkçenin sözvarlığına ve Türk Edebiyatına katkısı olacağını düşündüğümüz örneklere yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm ise, Osman Şahin'in biçimini yansıtan, sözvarlığını oluşturan temel öğelerden ve bu öğelere ilişkin incelediğimiz eserlerden yola çıkarak vardığımız sonuçları ve kaynakçayı içermektedir.

Yaptığımız biçembilim çalışmasının amacı, Osman Şahin'in eserlerinin, biçembilime ve Türkçenin söz varlığına katkılarını belirlemek, yazarın özgün söyleyişlerine ışık tutmaktır.

Anahtar Kelimeler: Osman Şahin, Biçem, Biçembilim, Başaklar Gece Doğar, Eşkiya Kuza, Sözvarlığı.

ABSTRACT

Language is related to the physical, spiritual and mentality of human beings. However, language is the basis of the source of communication. Linguistics has developed as a branch of science that studies language and has formed its sub-branches. One of them is stylistics. Stylistics is the science that emerges through the application of linguistic methods in text or discourse.

In this study, the subject of style is discussed in Osman Şahin's works. Two of his works, "Basaklar Gece Dogar" and "Eskıya Kuza", were examined. In the works examined in terms of stylistics and style, which is a sub-branch of linguistics, the author's style, the elements that form the author's style, the author's original discourse and the contribution of the author's style to the Turkish vocabulary are tried to be considered.

In the first part, the biography of Osman Şahin, his artistic personality, his works and the contributions of his studied works to Turkish literature in terms of linguistics and stylistics are discussed. In addition, there are definitions, explanations and examples scanned from his works on language, linguistics, stylistics and style. The collections of Osman Sahin's original discourses, examples of which we have come across in his works, were also examined in terms of stylistics and his contribution to his vocabulary was mentioned.

In the second part, there are examples highlighting Osman Sahin's style. Examination: It consists of sections Reflecting the Style of Osman Sahin, Elements Constituting the Vocabulary of Language, The Author's Style with Artistic Narratives, and Other Elements Constituting the Author's Style. In these chapters, attention has been paid to ensure that the examples compiled from the examined items reflect the

style of the author, and examples that we think will contribute to the vocabulary of Turkish and Turkish Literature are included.

The third part, on the other hand, includes the conclusions and bibliography we have reached based on the basic elements that reflect the style of Osman Sahin, constitute his vocabulary and the works we have examined about these elements.

The aim of our stylistics study is to determine the contributions of Osman Şahin's works to morphology and Turkish vocabulary, and to shed light on the author's original discourse.

Keywords: Osman Şahin, Style, Stylistics, Basaklar Gece Dogar, Eskıya Kuza, Vocabulary.

TEŞEKKÜR

Osman Şahin ile 2017’de, kendisinin okulumuza gelmesi ile tanıştım. Tanıştıktan sonra adeta kıymetli bir inci bulmuşçasına sevinerek yazınımı daha yakından tanımak adına, eserlerini okudum. Osman Şahin’in dilinin duruluğu ve olayların gerçekçiliği ile okuduğum eserlerini bir daha okumaya, okudukça yeni şeyler keşfetmeye başladım. Okumaktan ziyade okuduklarımı seyreyliyormuşum gibi hissettiren anlatımı, dikkatimi çekti. Sevgili arkadaşım İbrahim Dünki ile Osman Şahin’in yazarlığı üzerine konuşurken, “Bu kadar ilgini çektiğine göre, neden tezini Osman Şahin eserleri üzerine yazmıyorsun?” sorusuna bir cevap niteliği olması maksadıyla tez yazma serüvenimin temeli atılmış oldu.

Okulumuza bizleri kırmayıp gelen, değerli vaktini kendisini daha yakından tanıyabilmemiz için ayıran, bizleri bildiklerinden mahrum bırakmayan, eğitime gönül vermiş sevgili Osman Şahin’e teşekkür ederim.

“Kendi dilini öğrenmeyen, başka dilleri öğrenemez” diyerek Türkçenin derinliklerine inmemi sağlayan Ebru Özbey hocama, alan olarak beni anlambilim ve biçembilime yönlendiren Tayyibe Uç hocama, Osman Şahin ile tanışmamı sağlayan değerli hocam ve tez danışmanım Gülseren Tor’a büyük teşekkürlerimi sunmak isterim.

Aynı zamanda bu süreçte yanımda olan, desteklerini esirgemeyen, bana her zaman güven veren ve başaracağıma inanan sevgili aileme, tez yazma sürecimde her zaman yanımda olan sevgili arkadaşım İbrahim Dünki’ye, üzerimde emeği olan ve daha adını saymadığım değerli dostlarıma bilimin ışığında, Türkçenin gönlünün zenginliği kadar teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR.....	xiii
1 GİRİŞ	1
2 OSMAN ŞAHİN'İN HAYATI VE ESERLERİ.....	3
2.1 Hayatı.....	3
2.2 Sanatı ve Eserleri.....	5
2.2.1 Eserleri.....	7
2.2.2 Ödülleri.....	8
2.3 Osman Şahin Sineması.....	9
3 BİÇEMBİLİM.....	11
3.1 Osman Şahin'in Biçemi Üzerine.....	13
4 OSMAN ŞAHİN'İN İNCELENEN ESERLERİ HAKKINDA BİLGİ.....	15
4.1 Başaklar Gece Doğar.....	15
4.2 Eşkıya Kuza.....	16
5 OSMAN ŞAHİN'İN BİÇEMİNİ YANSITAN ÖĞELER.....	18
5.1 Özgün Söyleyişler.....	18
5.2 Anadolu Ağızlarından Söyleyişler.....	24
5.3 Ünlüleri Uzatma.....	24
5.4 Türkçeleştirme Eylemi.....	24
5.5 Alışılmamış Bağdaştırmalar.....	25
6 DİLİN SÖZVARLIĞINI OLUŞTURAN ÖĞELER.....	27

6.1 Atasözleri.....	27
6.2 Deyimler.....	31
6.3 İkillemeler.....	38
6.3.1 Yakın Anlamalı Sözcüklerden Kurulan İkillemeler.....	38
6.3.1.1 Sıfat Görevinde Kullanılan İkillemeler.....	38
6.3.1.2 Belirteç Görevinde Kullanılan İkillemeler.....	39
6.3.2 Karşıt Anlamalı Sözcüklerden Kurulan İkillemeler.....	40
6.3.2.1 Ad Görevinde Kullanılan İkillemeler.....	40
6.3.2.2 Sıfat Görevinde Kullanılan İkillemeler.....	40
6.3.2.3 Belirteç Görevinde Kullanılan İkillemeler.....	41
6.3.3 Yakın Anlamalı Sözcüklerle Kurulan İkillemeler.....	41
6.3.4 Ad Durum Ekleriyle Kurulan İkillemeler.....	41
6.3.4.1 Her İki Sözcüğü Yönelme Durum Eki Alan İkillemeler.....	42
6.3.4.2 Her İki Sözcüğü Çıkma Durum Eki Alan İkillemeler.....	42
6.3.4.3 Bir Sözcüğü Çıkma Bir Sözcüğü Yönelme Durum Eki Alan İkillemeler.....	42
6.3.4.4 İkinci Sözcüğü Yönelme Durum Eki Alan İkillemeler.....	42
6.3.4.5 Her İki Sözcüğü Bulunma Durum Eki Alan İkillemeler.....	43
6.3.5 Eylem veya Eylemsilerle Kurulan İkillemeler.....	43
6.3.5.1 Çekimli Eylemlerle Kurulan İkillemeler.....	43
6.3.5.2 Ulaçlarla Kurulan İkillemeler.....	43
6.3.6 Yansımalarla Kurulan İkillemeler.....	45
6.3.7 m- ‘li İkillemeler.....	46
6.3.8 İkilleme Etkisiyle Üçleme.....	46
6.4 İlişki Sözlere (Kalıp Sözlere).....	46

6.4.1 Dua (Alkış).....	47
6.4.2 Beddua (Kargış).....	48
6.4.3 Ağıt.....	49
6.4.4 Yeminler.....	50
6.4.5 Argo Sözcükler.....	50
6.4.6 Selamlamalar.....	51
6.4.7 Seslenmeler.....	51
6.4.7.1 Ünlemler.....	51
6.4.8 Diğer İlişki Sözleri.....	52
7 YAZARIN SANATSAL ANLATILARLA KURDUĞU BİÇEMİ.....	53
7.1 Benzetmeler.....	53
7.1.1 Gibi Edatı ile Kurulan Benzetmeler.....	54
7.1.2 Türüne Göre Yüklem Görevinde Kullanılan Benzetmeler.....	55
7.1.2.1 Ad Görevinde Kullanılan Benzetmeler.....	55
7.1.2.2 Belirteç Görevinde Kullanılan Benzetmeler.....	55
7.1.3 Örneği Edatıyla Kurulan Benzetmeler.....	57
7.1.4 [-E] Benzer Edatıyla Kurulan Benzetmeler.....	57
7.1.5 [-E] Dönme Edatıyla Kurulan Benzetmeler.....	58
7.1.6 Kadar Edatı ile Kurulan Benzetmeler.....	58
7.1.7 +CA Küçültme Eki ile Kurulan Benzetmeler.....	59
7.2 Betimleyici Anlatımlar.....	61
7.2.1 Yer (Mekân) Betimlemeleri.....	62
7.2.2 Doğa Betimlemeleri.....	63
7.2.3 İnsan Betimlemeleri.....	70
7.2.3.1 Fizikî (Dışsal) Betimlemeler.....	70

7.2.3.2 Ruhsal (İçsel) Betimlemeler.....	72
7.2.4 Zaman Betimlemeleri.....	74
7.2.5 Renklerin Betimlemede Kullanımı.....	75
7.2.5.1 Yeşil Rengin Kullanımı.....	76
7.2.5.2 Siyah Rengin Kullanımı.....	74
7.2.5.3 Kahverengi ve Tonlarının Kullanımı.....	74
7.2.5.4 Beyaz Rengin Kullanımı.....	74
7.2.5.5 Kırmızı Rengin Kullanımı.....	78
7.2.5.6 Sarı Rengin Kullanımı.....	78
7.2.5.7 Mavi Rengin Kullanımı.....	78
7.3 Anıştırma (Telmih).....	78
7.4 Aktarmalar.....	80
7.4.1 Deyim Aktarmaları.....	80
7.4.1.1 İnsandan Doğaya Aktarma.....	81
7.4.1.2 Doğadan İnsana Aktarma.....	83
7.4.1.3 Doğadaki Nesnelere Arası Aktarma.....	83
7.4.1.4 Somutlaştırma.....	83
7.4.1.5 Duyular Arası Aktarma.....	84
7.4.2 Ad Aktarmaları.....	84
7.5 Mecazlar.....	84
8 YAZARIN ESERLERİNDE İŞLENEN KONULAR.....	84
8.1 Toprak.....	86
8.2 Ağalık.....	88
8.3 Kadın.....	90
8.4 Eşkıyalık.....	93

8.5 Sağ- Sol Ayrımı.....	94
8.6 Halk Hekimliği.....	95
9 YAZARIN BİÇEMİNİ OLUŞTURAN DİĞER ÖĞELER.....	97
9.1 Yazarın Yazım Konusundaki Tutumu.....	97
9.1.1 İlgeçlerin Yazımı.....	97
9.1.2 Sayı Adlarının Yazımı.....	98
9.1.3 İkilemelerin Yazımı.....	98
9.1.4 -Ki Ekinin Yazımı.....	98
9.1.5 Birleşik Sözcüklerin Yazımı.....	99
9.1.5.1 Birleşik Adların Yazımı.....	99
9.1.5.2 Yardımcı Eylemlerle Kurulan Sözcüklerin Yazımı.....	99
9.1.6 Soru Ekinin Yazımı.....	100
9.1.7 Bağlaçların Yazımı.....	100
9.1.8 Sıfatların Yazımı.....	101
9.1.9 Tonlulaşma- Tonsuzlaşma.....	101
9.1.10 Diğer Örnekler.....	102
9.2 Devrik Cümleler.....	102
10 SONUÇ.....	105
KAYNAKLAR.....	110

KISALTMALAR

AS	Atasözleri Sözlüğü
BGD	Başaklar Gece Doğar
DS	Deyimler Sözlüğü
EK	Eşkıya Kuza
TDK	Türk Dil Kurumu

Bölüm 1

GİRİŞ

İnsanlar duygu ve düşüncelerini dil ile ifade eder. İletişimsiz geçirilen bir hayat düşünülemez. Sözlü veya yazılı olarak kurulan iletişimin temelindeki dil ile ilgili Bayraktar şöyle der: “Dil, insan iletişiminde çok gerekli olan seslerin biçimlendirilmesinde önemli bir rol oynar.” (2006:1)

Dilin, insan hayatındaki yeri yadsınamaz. Bu yüzden dilin tanımına ve oluşumuna yönelik çalışmalar yapılmış, dil olgusunun ne olduğuna dair incelemeler ortaya konulmuştur. Dili daha kapsamlı incelemeyi temel alan dilbilim, insan dilini, insan dilinin niteliklerini ve sistemini inceleyerek dil olgusunun gelişimine katkıda bulunmuştur. Aksan’a göre;

“Yüzyılımızda, özellikle yüzyılımızın ikinci yarısına doğru dilbilim dallanmış, budaklanmış, yeni akımlar, yeni buluşlar, yeni inceleme alanlarıyla büyük bir aşama geçirerek bilimler arasında seçkin bir yer kazanmıştır. Dilbilgisi (gramer) ve filoloji araştırmalarıyla geçirilen yüzyıllar sonunda, insanın iç ve dış dünyasıyla ilgili, çok çeşitli sorunları içine alan, dil denen kurum büyük bir önem kazanmış, bazı görüşlere göre insanın edindiği bütün bilgileri, her alanda ortaya koyduğu yapıtları, anıları kapsayan ve birçok bilimlere çerçeveleyen bir varlık olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle XX. yüzyılın ortalarında birdenbire gelişen, önem kazanan *anlambilim*’i birçok bilimlerin temeli sayanlar bile görmüştür.” (1995: 14-15)

Eserlerin dilbilim açısından incelenmesinin yanı sıra, yazarın biçimini oluşturan biçem birimlere de değinmek yerinde olacaktır. Biçem birimler, yazın dilini anlamsal açıdan ortaya çıkarır. İbrahim Karahancı üslûp (biçem) ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Üslûp kavramına, “zihinde var olan tercihe açık mevcut dil olanaklarından bilinçli / bilinçsiz olarak seçilen dil birimlerinin / dilsel özelliklerin kişiye özgü kullanımının yoğunlaşmasından doğan özgün bir yapı” şeklinde

yaklaşan bu çalışmada, özellikle sözcük ve cümle birimlerinin üslûp oluşumunda etkin rol oynadıkları düşünülmektedir. Bu dil birimleri, dilin mevcut olanakları içinde tercihe açıklık ve seçmeli dil değişkenliği açısından zengin malzeme içeriğine sahip olmakla birlikte hem kendi aralarındaki hem de birbirleriyle olan sıkı ilişkiyle yazarın eserinde yansıttığı özgün yapıyı - üslûbu- doğrudan etkilemektedirler. Metin kurgusunda çeşitli görevlerle donatılan sözcükler, kendi dil bilgisel kategorileri içinde anlam ve görevlerine göre özel sınıflandırmalara tabi tutulurlar. Örneğin adlar soyut / somut / iş-oluş, özel / cins, tekil / çoğul / topluluk gibi alt özellikler barındırırlar. Aynı şekilde sıfatlar niteleme ve belirtme; zarflar durum, zaman, nicelik, nitelik vb. işlev esaslı alt kategorilere ayrılırlar. Okuyucu üzerinde etki bırakarak vericinin kurmak istediği anlam dünyasına hizmet eden bu dil birimlerinin sıklık, dağılım ve birleşimleri, alımlama sürecinde zihinde bazı çağrışımların yoğunlaşmasına, aktarılmak istenen bilgi ve duyguların somutlaşmasına yol açarlar.” (Karahancı, 2016: 1732-1733)

Bu bölümde amacımız; Osman Şahin’in “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkıya Kuza” adlı iki ayrı romanını dili kullanımı açısından inceleyerek dilbilime, dilbilimin alt dallarından biri olan biçembilime katkısını ortaya koymak, incelediğimiz eserlerden derlediğimiz örnekler ile yazarın biçemine ışık tutmaktır.

Bölüm 2

OSMAN ŞAHİN'İN HAYATI VE ESERLERİ

2.1 Hayatı

Osman Şahin, 3 Mart 1940'ta, Mersin'in Toroslar ilçesine bağlı Arslanköy' de doğdu. Diyarbakır Dicle Köy Enstitüsü ile Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. Dicle Köy Enstitüsü sınavını kazandığında, enstitüye kayıt yaptırabilmesi için yaşını büyütmesi gerekiyordu; on yaşına iki yıl eklendi. Yani resmî belgelere doğum tarihi 3 Mart 1938 olarak yazıldı.

Çocukluğu köyünde geçti. Kendi deyimiyle “kıraç tepedeki domates fidanı” gibi, yoksul bir çiftçi ailesinin 13 çocuğundan biri olarak yıllarını yoksulluk içinde geçirdi. Maddî olarak yoksulluk içindeydi; ama zengin bir kültürel devinim ve anlatı deryası içindeydi:

“Anaların çocuk büyütüp, bakmaya, onlarla ilgilenmeye zamanları olmazdı pek. Büyümeleri zamana bırakılırdı çocukların. Saçları kökünden kesilmiş, ince boyunlarının üstünde kararmış birer su kabağına benzeyen şekilsiz başlarıyla çocuklar, önler uçurumlu kaya üstlerinde, bir düzlükteymiş gibi yürürlerdi. Yükseklikten başları dönmezdi hiç. Ovaların değil, yüksekliklerin insanlarıydı onlar. Aynı zamanda birer doğa bilginidirler. Soğuğa, rüzgâra, sele, yağmura karşı dayanıklıdırlar. Ne yapacaklarını bilirler. Yağmurun ne zaman ne yönden yağacağını, keçilerin tıksırışıyla, toprağın kokusundan anlardı. Gece karanlığında ormanın içinde yürürken, yönlerini şaşırılmazlar. Önlerine çıkan çukurları, taşları, bükleri, dönemeçleri, çalıkları, batağı, geçidi iyi tanır bilirler. En kapalı, puslu havalarda bile ayın gökyüzündeki devinimini de bilirlerdi.” (Güzel, 2013: 26-27)

Çocukluğunun ilk zamanlarını Osman Şahin şöyle yazıyor, “Koyun ağılında doğdum. Oğlan olduğum için, kartal tüyü ile gözüme kara sürme çektiler. Kız olsaydım, sürmeyi güvercin tüyü ile çekeceklerdi gözüme.” (Güzel, 2013: 27)

Öyle ki Osman Şahin, bu geleneği unutturmamak adına “Eşkîya Kuza” adlı eserinde şöyle dile getirmiştir:

“Omar bebemin gözleri parlak, siyah olsun diye kartal tüyü ile kara sürme çektiler. Kocam ise, “geleni gideni bol olsun” diye banyo suyuna bir avuç altın attı. Mevlit okuttu. Beşiğine dualı, okunmuş buğdaylar serpildi. Herkese uzun beyaz ipler dağıtıldı, ömrü uzun olsun diye. Yastığının altına Kuranı Kerim ile tabanca bırakıldı ayrıca” (EK: 18)

Osman Şahin, Manavgat Yörüklerindedir. Babasının adı Tahir Şahin’dir. Baba tarafı Saraybosna’dandır. Doğduğu yöre ve ailesi, özellikle ana tarafı, Yörükler ve Yörüklük öykülerine, en çok da ilk öykülerine yoğun biçimde yansımıştır.

1958 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü’nün Beden Eğitimi Bölümü’ne giren Osman Şahin, 1961’de bölümünü bitirmiş, öğrenim gördüğü sıralarda Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü öğretmeni Emin Özdemir’in de dikkatinden kaçmamıştır.

Siverek, Malatya, İzmit gibi kentlerin kasabaları ve köylerinde öğretmenlik yapar. O köy, kasaba ve kentlerde yaşadıklarının, dinlediklerinin izlerini de yansımalarını da eserlerinde görmek mümkündür.

Öğrencilik yıllarıyla birlikte yaşamının on dört yıllık uzunca bir dönemini geçirdiği Ergani, Siverek, Diyarbakır, Malatya, Elâzığ, Tunceli ve Maraş yöresinde çalışmalarının ilk sonuçlarını da bu dönemde vermeye başlar. “Köylü kökenli olduğum için Fırat yöresi, Doğu, Güneydoğu Anadolu insanını az çok tanır olmuştum” diyen Osman Şahin, Malatya’nın 33 köyü hakkında çok geniş folklor çalışmalarında bulunur. Bu araştırma ve incelemeler sonucunda topladığı 1654 bulmaca ve bilmeceyi “Su Kurusu” adlı kitabında toplar.

“Osman Şahin’in, daha önce öğretmenlik yaptığı Malatya’da, Almanca öğretmeni olan Sevil Kurtcebe ile evlendi. Bu evlilikten yazarın Tomris ve Buket adında iki kız çocuğu da bulunmaktadır.” (Güzel, 2013: 85)

1967’de Malatya’dan ayrılan Osman Şahin, ailesiyle birlikte İzmit’e yerleşir. İzmit’te yedi sene görevde bulunur. Görevde bulunduğu bu sırada, 1965-66 yıllarında, öykü yazma serüveni hız kazanır. Roman yazmanın uzun soluklu olduğunu düşünerek öykü yazmaya ağırlık verir. Kısa öykü yazmanın da kendine göre bir zorluğu olduğunu düşünür ve daha sonra roman yazmaya yönelir.

1980 askeri darbesinde İstanbul’da öğretmen olan Osman Şahin’in kendisi gibi ailesi de baskı ve zulümlerle karşılaştı. Kardeşi Halil Şahin tutuklandı, ağır işkenceye tabi tutuldu. 1981 senesinde Sıkıyönetim Komutanlığı, Osman Şahin’i, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu’na dayanarak, 1. Ordu bölgesinde “öğretmenlik yapmasının sakıncalı bulunduğu” gerekçesiyle Trabzon’un Arsin ilçesine sürgün eder. Bu sürgünlük, Osman Şahin’in öğretmenliğinin bitişi olur.

1 Haziran 1983’te bir kitap eleştirisi sebebiyle tekrar Şile Cezaevi’ne girer. 17 Haziran 1983’te önce Bursa Muvakkat Koğuşu’na, oradan da Yalova Cezaevi’ne nakledilir. “Kolları Bağlı Doğan” kitabındaki “Muvakkat Koğuşu” adlı öyküsünde yazar kendini anlatır. 1984 senesinin mart ayında tahliye edilen yazar, yaşadıklarını öykülerine yansıtarak okuyucusunu hayatının bilinmeyenleri ile tanıştırmaya devam etmektedir.

2.2 Sanatı ve Eserleri

Osman Şahin’in öz yaşamının, özgeçmişinin izlerini öykülerindeki kahramanlarının yaşamlarında, çevre koşullarında ve kimi özelliklerinde buluyoruz.

Osman Şahin’in coğrafyası dağlardır; Toroslardır. Yörük çocuğudur; Yörük bilir işini. Kışın ovadadır, yazın dağlarda, kıl çadırlarda. Her öyküsünde, neredeyse bu doğanın unsurlarından birini veya ötekini veya birkaçını birden bulmak mümkündür.

Osman Şahin'in kahramanlarını kendi "ağızları" ile konuşturma tarzı, "Fırat Yöresi insanları" diye tanımladığı Kürtleri, dramları ve trajedileriyle anlattığı öykülerinde de sürer. Öykülerine tek tük Kürtçe sözcük bile serpiştirir.

Anlattığı insanlar, destanları ve efsaneleriyle birlikte, onlarla gece gündüz ve iç içe yaşayanlar kuşağındadırlar.

Osman Şahin, alışılmış "köy edebiyatı" anlayışından ayrılıyor. "Köy edebiyatçıları" gibi, dışarıdan gelmiş bir uzman edasıyla ve gereğinden fazla didaktik bir biçimde neyin nasıl olması gerektiğini kutsallaştırılmış bir havada söyleyen, zorla kabul ettiren, eden veya ettirmeye çabalayan ve zaman zaman dertlenen, ağlaşan romantiklerden değil. Olayları, onların içinde ve tam anlamıyla bir köylü, bir ırgat, bir maraba, bir emekçi gibi yaşayıp anlatıyor. Onun böyle bir aktarma, anlatma yeteneğine sahip olması ayırt edici özelliğidir.

Şahin'in en vurucu biçem unsurlarından biri, okurken anlatılanı, tasvir edileni seyreylememize yol açan özelliği, olağanüstü tasvir yeteneği ve görselliği somutlaştırmasıdır.

Dicle Köy Enstitüsü'nün Osman Şahin'in hayatındaki yeri yadsınamaz. Yazarlığının temellerini burada atan yazar Dicle Köy Enstitüsü'nden şöyle bahseder:

"Dicle Köy Enstitüsü, benim ikinci doğum yerimdir. (...) Evet ikinci doğum yerim saydığım Dicle Köy Enstitüsü'nde 'kitapla-ekmeği' bir tutmak anlayışı yaygındı. Ekmek doyururdu, kitap ruhumuzu açar, zenginleştirirdi. Kitap okuma alışkanlığını orada öğrendim. (...) Yazar olmak için ne gerekiyor? Kitap okumak. Çok kitap okumalı. Eğer bir yazar kitap okumazsa olmaz. Biraz da çektiği acının farkına varmalı sanatçı. Beni asıl yazar yapan bunlardır. (...) Kitaplar, sessiz bilgeliğin şaşmaz sesleridir. Ekmekle kitabı bu yüzden bir tutmak gerek. Kalem uca ihtiyacı varsa, yazarın da okumaya ihtiyacı vardır. Bağlamanın sapı, uzunluğunu belirler. Yazarlığı da okumalar, çalışmalar belirler. Neyin yazıldığı değil, nasıl yazıldığı önemlidir. Yazmak, okumak bir disiplin işidir." (Güzel, 2013: 54-55)

1968'de ilk öyküsü olan 'Kırmızı Yel'i yazar ve bu Osman Şahin'e 1970 TRT Öykü Büyük Ödülünü getirir. "Kırmızı Yel" adıyla yayınlanan ilk öykü kitabı Yılmaz

Güney'in dikkatini çeker ve Osman Şahin, sinema olan ilişkisine bir adım atmış olur.

Türk sinemasının unutulmaz filmlerinden olan Kibar Feyzo, Adak ve Fırat'ın Cinleri,

Kırmızı Yel kitabındaki öykülerden uyarlanmıştır.

2.2.1 Eserleri

1971- Kırmızı Yel

1974- Acenta Mirza

1980- Ağız İçinde Dil Gibi

1983- Acı Duman

1988- Kolları Bağlı Doğan

1989- Ay Bazan Mavidir

1993- Selam Ateşleri

1999- Bütün Öyküleri- 2 cilt

1991- Başaklar Gece Doğan

1992- Son Yörük

1995- Güneş Harfleri

1995- Bucaklar: Fırat'ın Sırtındaki Kan (1995)

1996- Kolları Bağlı Doğan: Hapishane ve Gözaltı Öyküleri

1997- Geloş Dağı Efsanesi

1998- Mahşer, Yeraltında Uçan Kuş

2002- Ölüm Oyunları

2004- Ateş Yukarı Doğru Yanar, Geniş Bir Nehrin Akışı: Yaşar Kemal

2006- Tales From The Taurus

2007- Sonuncu İz

2008- Saçlı Yılan ile Selvihan

2009- Katuna da Dokuz Ay

2010- Darağacı Avı

2011- “Son Yörük” 40. Sanat Yılı Armağan Kitabı

2012- Ölümün Süt Dişleri

2013- Torosların Zirvesi: Osman Şahin Öykücülüğü- Prof. Şehmus Güzel (2013)

2017- Eşkuya Kuza

2.2.2 Ödülleri

1971- TRT Büyük Öykü Ödülü (Kırmızı YEL öyküsüyle)

1980- Nevzat Üstün Öykü Ödülü (Ağız İçinde Dil Gibi kitabıyla)

1992- Stockholm International Hümanizm Ödülü (İsveççeye çevrilen “Den Röda Vinden” kitabıyla)

1992- Ömer Seyfettin Öykü Ödülü (Selam Ateşleri öyküsüyle)

1994- Sait Faik Öykü Ödülü (Selam Ateşleri kitabıyla)

1997- Ankara Film Festivali- Aziz Nesin Emek Ödülü

1998- Yunus Nadi Öykü Ödülü (Mahşer kitabıyla)

1999- Truva Folklor Derneği "Yılın Edebiyat Ödülü "

1999- Antalya Film Festivali-Yaşam Boyu Onur Ödülü

2003- Yunus Nadi Öykü Ödülü (Ölüm Oyunları kitabıyla)

2007- MTO, MESIAD & İçel Sanat Kulübü “Kraliçe ABA” Ödülü

2007- Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü

2008- Söke Kültür Sanat Onur Ödülü

2009- 8. İzmir Öykü Günleri Onur Konuğu

2009- Mersin Kenti Edebiyat Ödülü

2011- SİYAD Onur Ödülü

2016- 23. Adana Film Festivali Onur Ödülü

2.3 Osman Şahin Sineması

Osman Şahin ile sinema arasında kopmaz bir bağ vardır. Çünkü öyküleri bir senaryo ötesinde adeta kare kare resimlenmiştir. Osman Şahin'in bu özelliğini 1970'li yıllarda fark eden Yılmaz Güney, "Sen hiç farkında değilsin, ama sen tam bir sinemacısın, babam. Farkında olmadan müthiş ayrıntı veriyorsun. Senin her yazdığın kolayla resimlenebilir" diyerek yazarın sinemacı yönüne dikkat çeker. Böylece yazarın sinema serüveni başlamış olur.

1973'te Feyzi Tuna, Şahin'in "Musallim ile Kuşde" isimli öyküsünü Kızgın Toprak adıyla filme çekti.

1977'de, "Fareler" adlı öyküsünü Arzu Film sahibi Ertem Eğilmez satın aldı ve filmi Atıf Yılmaz "Kibar Feyzo" adıyla sinemaya kazandırdı.

1979'da Atıf Yılmaz, "Adak" filmini sinemaya kazandırdı.

1982'de "Tomruk", Şerif Gören tarafından çekildi.

"Derman", Gülşah Film tarafından satın alındı ve Şerif Gören yönetiminde aynı isimle sinemaya 1983'te kazandırıldı. Bu öykü Osman Şahin'e on beş ödül olarak geri döndü.

Acı Duman isimli kitabında yer alan "Beyaz Öküz" isimli öyküsü Der Spiegel-Ayna adıyla filmleştirildi.

1985'te, Şerif Gören "Kurbağalar" adlı öyküyü filme çekti. Yine 1985'te "Keriz" adlı film de Osman Şahin'in "Piro ile Zalha" adlı öyküsünden yola çıkılarak çekilmiştir.

1986'da Erdoğan Kar, "Su" filmini çekti. Bu filmin bir özelliği ise, Osman Şahin'in kendi yaşamından kimi yaşanmışlıkların da yer almasıdır.

1987'de yazarın "Irgat Epleri" adlı öyküsü, "Zincir" adıyla Korhan Yurtsever tarafından beyaz perdeye uyarlandı.

1988’de “Kör Gülüşan”, “Gülüşan” adıyla Bilge Olgaç tarafından sinemaya uyarlandı. Aynı sene Faruk Turgut, Osman Şahin’in “Son Cirit” adlı öyküsünden bizzat yazdığı “Dönüş”ü beyaz perdeye aktarır.

Bilge Olgaç, 1988’de “Gömlek”, 1989’da “Kurşun Adres Sormaz” adıyla Şahin’in “Ocağına Düşmek” öyküsünü, 1990’da ise “Aşkın Kesişme Noktası” adıyla “Kavcı” öyküsünü beyaz perdeye aktarıyor.

1997’de Erden Kıral ile ortak bir çalışma ile “Avcı” filminin senaryosu yazılıyor.

Yazar 1997’den sonra sinemaya on bir yıl ara veriyor. Bu arayla beraber yazar, edebiyat alanındaki çalışmalarına daha çok zaman ayırma fırsatı yaratmıştır. Bu aranın ardından 2008’de Görkem Turgut’un üstlendiği, Osman Şahin’in “Üzüm Bağları” adlı öyküsünden uyarlanan “Yağmurdan Sonra” yer almaktadır.

Osman Şahin’in öykülerinden uyarlanan filmlerin önemli özelliklerinden biri, Türk sinemasının önde gelen yönetmelerinden olan Atıf Yılmaz, Feyzi Tuna, Şerif Gören, Erden Kıral, Bilge Olgaç, Korhan Yurtsever gibi isimlerce sinemaya taşınmış olmasıdır. Bu filmleri de yine başrolünü önemli isimlerin paylaştığı bir kadro paylaşmaktadır. Hülya Koçyiğit, Fatma Girik, Perihan Savaş, Tarık Akan, Kemal Sunal, Şener Şen, İlyas Salman ve niceleri Osman Şahin öykülerinin zenginliğini ve kalitesini bir kez daha ortaya koymuştur. Osman Şahin’in filmlerinin kalitesi, yalnızca ünlü isimlerden oluşan yönetmen ve oyuncu kadrosuyla sınırlı kalmamış, birçok film şenliğine katılarak, birçok dalda ödüllere layık görülerek dikkat çekmeyi başarmıştır.

Bölüm 3

BİÇEMBİLİM

Biçembilim, metin ya da söylem alanlarına dilbilim yöntemlerinin uygulanmasıyla ortaya çıkan bilim dallarından biridir. Biçembilim dilden beslenir, biçembilimi oluşturan biçem birimler ile yazı dilinin temeli oluşturulur.

Bu bölümde, Osman Şahin'in "Başaklar Gece Doğar" ve "Eşkıya Kuza" adlı eserlerinden hareketle, yazarın biçemi, dilbilimin bir alt dalı olan biçembilim açısından incelenmiştir. Yazarın biçeminden bahsetmeden önce, biçembilime kısaca değinmek yerinde olacaktır.

"Biçembilim'in amacını açıklamak için "biçem" sözcüğünden yola çıkabiliriz. Bu terimin kullanım alanı çok geniştir: Biçem bir kimsenin ya da bir grubun dil kullanım alışkanlıklarını anlatmak için kullandığı gibi düzgün ve etkileyici konuşma biçimini anlatmak için de kullanılmaktadır. Aynı zamanda biçem uzun süre yazınbilimin bir özelliği olarak düşünülmüş, "iyi", "etkileyici" ya da "yazınsal" yapıtları nitelikle için kullanılmıştır. Dilbilim açısından biçem terimi bir birey ya da topluluğun dil kullanım alışkanlıklarını betimlemek için kullanılmaktadır. O halde biçembilimin amacı dil öğelerinin (features) nasıl, neye bağlı olarak kullanıldığını göstermek ve bunun nedenlerini açıklamak olarak tanımlanabilir. Bir sözcük genel anlamının dışında başka bir bağlamda kullanıldığında biçembilim açısından önem kazanır. Alışılmış anlamının dışında kullanılan sözcükler dildeki değişikliklerin anahtarı olabilir. Bu bakımdan bunların incelenmesi bizi aynı dilin farklı kullanımlarına, dildeki devingenliğe götürür. Böylece bir dilin ne gibi değişikliklere uğradığını farklı amaçların aynı dili değişik biçimlerde kullanarak nasıl belirtildiğini bulmak mümkün olabilir." (Ülsever, 1990: 95-96)

"Biçembilimin amaçlarından biri, yazın eleştirmeni ve dilbilimcinin metne olan yaklaşımlarını birbirine bağlamak, dilbilimcinin yazınsal esinini ve eleştirmenin dilbilimsel gözlemlerini yaygınlaştırmak, genişletmek ve dilbilimci- eleştirmen arasındaki ilişkiyi belirgin hale getirmektir." (Karayazıcı, 1994: 254)

"Biçembilim yazınsal metinlerin ayırt edici dil kullanımlarını ve yapılarını ortaya çıkararak metinlerin anlam ve değerini ortaya koyar. Kısacası

biçembilim yazın türlerini okurken onları nasıl okuduğumuz ve onlardan nasıl etkilendiğimizle ilgilidir. Bu nedenle dil ve yazın arasında önemli bir köprü oluşturur. Okuyucunun yazınsal metinlerden içgüdüsel olarak algıladığını ve verdiği tepkileri destekler ve yaptığı yorumları güvenilir, güçlü dilbilimsel kanıtlara dayandırır.” (Tutaş, 2006: 1)

Biçem bir yazarın kimliğini oluşturur. Yazarın söyleyişi, yazarının sanat eserinin temelidir. Biçembilim, bir diğer deyişle üslûpbilim, edebiyat ve dilbilim araştırmalarının bir diğer alanını oluşturarak, edebiyat eserlerinin incelenmesinde rol oynar. Üslûpbilimin, edebiyat sahası içerisindeki yeri göz önünde tutularak, tanımına ve içeriğine dair düşünceler aşağıda verilmiştir:

“Üslûp; “tarz”, “tavır”, “edâ”, “söyleyiş”, “dil ve ifade”, “kişinin veya bir grubun ifade özelliği”, “bir edebî türün söyleniş hususiyeti”, “kelimeleri kullanış”, “bir edebî eserin dil ve ifade yönüyle incelenmesi” ... gibi karşılıklarla tanıtılmış ama her terim gibi, tanımlanması için bazı sınırlara ve o sınırlar içinde bir kısım yorumlara tâbi tutulmuş bir kavramdır.” (Önal, 2008: 32)

“Herhangi bir konuşmacı veya şair ve yazarın dili şahsi kullanımı’ olan ‘üslûp’ ile pek çok bilim adamının dikkatini celbeden önemli dilbilim sahası da ‘üslûpbilim’dir. Üslûpbilim, konuşma veya yazma, monolog veya diyalog, resmî veya gayri resmî, bilimsel veya dinî ... vs. olsun, farklı metinleri yaratma olasılığı olan dil farklılıkları ve üslûpları geniş bir biçimde ele alır.” (Çalışkan, 2015: 30)

“Üslûp; kişiye has özel bir ifadedir (Yahya Kemâl’in üslubu); bir grubun orijinal anlatım özelliğidir (Servet-i Fünûn üslubu); bir ifade yolunun hususiyetidir (konuşma üslubu); bir mevki veya makamın bir yönüdür (müdür üslubu, öğrenci üslubu).” (Önal, 2008: 32)

Ayrıca Önal’ın üslûp ve üslûpbilim ile ilgili şu ifadelerine de yer verilmiştir:

“Bir edebî metnin üslûbunu ararken metin tahlil plânı, incelenecek metnin türü, takip edilecek metotlar, eserin yapısı, giriş, gelişme, son(uç) bölümleri; kurgu ve takdim teknikleri, olay örgüsü, anlatıcı, bakış açısı, zaman ve yer tanımları; mısralar; beyitler, nazım şekilleri; nazım, nesir ve tiyatro türlerine ait ifade birimleri; dil bilgisi tekniklerinin kullanımı, ifade yolları, anlatım teknikleri, anlatım tutumları, tahayyül, tasavvur ve imge yolları, bunların hangi sembollere aktarıldığı; ses değerleri; ahenk, ritm, vezin, kafiye, asonans, aliterasyon, secî, cinas, nakarat, tekrarlar gibi kullanımları; muhteva ile söyleyişe ait anlam düzeyi, tematik yapı: konu, ana fikir ve kavramların takdimi; tarihi kronoloji açısından benimsenen sanat anlayışı, akımlar, kuramlar, nesiller ve esere aksetmiş sanatçının bütün özellikleri... vb. unsurlar, bir edebî değer aranmak üzere belli sınırlar çerçevesinde değerlendirilir.” (Önal, 2008: 46)

Tüm bu ifadelerden yola çıkarak üslûpbilimin, yazının ahengini ortaya koyduğunu, yazarın okuyucuya anlatmak istediklerini kendine has bir söyleyişle iletmek istediğini söyleyebiliriz. Yazar, üslûbunu ne kadar genişletir ve geliştirirse, dili kullanımını konusunda dikkatli ve bir o kadar da çarpıcı olur.

3.1 Osman Şahin'in Biçemi Üzerine

Osman Şahin'in incelediğimiz Başaklar Gece Doğar ve Eşkîya Kuza adlı eserlerinde, yazarın biçemi dikkatleri çekmektedir. Dili, anlatım tarzı, kahramanların iç dünyasına yönelik, yoğun fakat yormayan betimlemeleri, benzetmeler ve sözvarlığını oluşturan öğelerin yoğun kullanımı ile yazarın anlatım gücünün ve zenginliğinin farkına varabiliriz. Aynı zamanda yazarın aşağıda vereceğimiz örneklerinde rastladığımız şiirsel anlatımı ile yazarın okuyucuya kolaylıkla ulaştığını görebiliriz. Osman Şahin'in biçimini Güzel, şöyle ifade etmektedir:

“Şahin'in en vurucu üslûp (biçem) unsurlarından biri, okurken anlatılanı, tasvir edileni seyreylememize yol açan özelliği, olağanüstü tasvir yeteneği ve görsellliği somutlaştırmasıdır. Onu okurken, anlattıkları beynimizde, gözümüzün önünde canlanıyor, böylece onları seyretme olanağı buluyoruz.” (2013: 114)

“Şahin, kahramanlarının iç dünyalarına ilişkin şeyler anlatır, okuyucusuna bu konuda birçok ipuçları verir. Bu sadece insanlar için değil, hayvanlar, bitkiler için de geçerlidir Osman Şahin edebiyatında. Onun tarzını vurucu ve çekici kılan özelliklerden biri de budur.” (2013: 115)

“Osman Şahin, daha çok üçüncü tekil şahıs ağzından anlatımı kullanmakla birlikte birçok öyküsünde birinci tekil şahıs ağzından anlatımı tercih ediyor.” (2013:115)

Osman Şahin'in eserlerindeki örneklerde şiirsel anlatıma rastlanmaktadır.

Şiirsel anlatımını metinlerde uyaklı söyleyişe yer vererek oluşturmuştur.

“Hayır baba, kaybeden insan kaybettiğini kaybettiği yerde arar.” (EK:78)

“Baba olarak elimden ne gelir? Ne yapabilirim? Bir yanımda *devlet*, öte yanımda *evlat*...” (EK: 96)

“Yarık araları kıvıl kıvıl kurt kaynıyordu.” (EK: 100)

“Yıllardır yeri yatak, taşı yastık yaptık, göğü örtündük. Gece gündüz namlunun ucundan baktık dünyaya. Birer tetik zalimi olduk çıktık.” (EK: 119)

“Ne yapıyorsun oğlum? Delirdin mi sen? İnsan eşkıya olsa bile kendi kanına kahraman olamaz, mübarek ramazanda atasına silah çekemez,” diye bağırdı. (EK: 139)

“Doğduk sürünürüz, öldük sürünürüz; cebimizde TC. Cüzdanı, dışarıda cambazın vicdanı...” (EK: 156)

“Genç uşak yaş uşak demektir.” (BGD: 32)

“Devir delikli demir devri; o devir ki, yiğit Köroğlu’nu bile mat etti yendi.” (BGD: 32)

Rastlanan örneklerde dikkatleri çeken bir diğer unsur ise yazarın hece sayısına uygun bir tarzda kaleme almasıdır.

“Anacığımı nafaka parasına muhtaç ettin; el elinden para verdin. Anacığım yıllarca küleledi saçında. Sen soktun nefreti kanımıza! Yetimin kalbi her zaman elinde olur, susuz yerin yılanı da zehirli olur.” (EK: 140)

“Kocanı elinden aldığım için öfkелisin, biliyorum. Yatağın yenilgilerle doludur zaten *senin*.” (EK: 37)

Bölüm 4

OSMAN ŞAHİN'İN İNCELENEN ESERLERİ HAKKINDA BİLGİ

4.1 Başaklar Gece Doğar

Osman Şahin'in "Başaklar Gece Doğar" adlı eseri, 1992 yılında yayımlanmıştır. Roman, 1970'li yılların Çukurova'sının Sarıbahçe Köyü'nde geçer. Olaylar, ağaların devlet hazinesinde yer alan arazileri istedikleri gibi ekip biçerken köylülerin buna kayıtsız kalamayacağını, köylülerin ağalara karşı gelip birleşerek gerçekleştirdikleri toprak işgalini ve bununla birlikte sesini çıkaran halkın üzerine jandarmayı ve adliye yetkililerini gönderen devleti konu edinir.

Osman Şahin, yaklaşık iki yüz on sayfadan oluşan ve yalnızca dokuz ayını aktarabildiği bu eserinde siyasî, ekonomik, sosyal durumları ve toplumun yaratmış olduğu sınıf farkını, sade ve akıcı bir anlatım ile okuyucuya yansıtmıştır. Bununla beraber Hz. Ali, Zaloğlu Rüstem, Hz. Hüseyin gibi tarihin unutulmaz kahramanlarına da değinmiş, onlardan yararlanarak anlatımını güçlendirmiştir.

"Başaklar Gece Doğar" adlı romanıyla ilgili Osman Şahin, "Romanımda, devrimci öğretiyi kitaplardan öğrenen, bir tür 'kaset devrimci' tipinin de eleştirisini, elimizdeki 'köylü' denilen insan malzemesindeki ikiyüzlülüğü, kaypaklığı da vermeye çalıştım." (Güzel, 2013: 121) der.

Osman Şahin, "Başaklar Gece Doğar" adlı romanında, yalnızca köylülerin yaşadığı haksızlıkları değil, yine aynı köylülerin içinden çıkanların kaypaklıklarını, birbirlerine destek yerine köstek oluşlarını, kendilerini kurtarmanın peşinde olanları

da kendisine has betimleme yeteneği ile okuyucuya sunmuştur. Osman Şahin, eserlerinin konularını gerçek olaylardan almaya özen göstermektedir.

“Roman konusu 1970’li yılların Çukurova’sında (...) Ceyhan’a bağlı Sarıbahçe Köyü’nde geçer. Gerçek bir olaya dayanıyor. (...) Toprak ağalarının yıllardan beri sürüp işgal ettikleri on binlerce dönüm hazine topraklarından beş yüz dönümüne de köylüler girince, işin seyri değişir. Toprak ağalarına yıllar yılı sesini çıkarmayan yetkililer, jandarmayı, adliyeyi harekete geçirerek, ağalarla birleşerek köylülerin üstüne çullanırlar. Köy kuşatılır, yüzlerce kurşun sıkılır. Kadın erkek, herkes dayaktan geçirilir. Tutuklananlar, Adana Devlet Güvenlik Mahkemesi’nde yargılanırlar. Bir grup devrimcinin önderliği sayesinde köylülerin işgali başarıya ulaşır sonunda. Bu olayın yalnızca dokuz ayının altını çizmeye çalıştım.” (Güzel, 2013: 121)

4.2 Eşkuya Kuza

Yazardan sözlü olarak edindiğimiz bilgiye göre Eşkuya Kuza, yazarın uzun hikâye türündeki eseridir. Fakat incelediğimiz diğer kaynaklara ve araştırmalarımıza göre ise Eşkuya Kuza’nın roman türünde olduğu kanısına vardık.

Osman Şahin’in Eşkuya Kuza adlı romanı 2017 yılında basılmıştır. Eşkuya Kuza, yazarın son romanlarından biridir. Bu romanında gerçekte yaşanmış bir olay ele alınmıştır. Topluma ayna tutan yazarın bu romanında olaylar kadın, aşiret ve eşkıyalık üçgeninde kurulmuştur.

Eşkuya Kuza, Kuza’nın can alıcı katliamlarını ve özellikle de eşkıyalığın ete kemiğe bürünmüş formunu yansıtmaktadır. Eşkuyalık burada kardeş cinayeti üzerine çıkar. Temelindeki aile sorunları, babadan ayrı kalma, sevgi eksikliği, eğitimli Kuza’nın hayatını bir anda değiştirir ve kendini bir başka yerde bulur. Bu romanın aynı zamanda yazarın gözlemlerini, olayları yansıtmaya biçimini ve tüm gerçekliğiyle okuyucuya tanımlayıcı nitelikteki cümlelerle aktardığı da görülmektedir.

M. Ş. Güzel, özellikle yazarın bu kitabına adını veren eşkıyalığı, “Sonra öldürmek işini bir tür meslek haline getirmiş eşkıya takımına gelir sıra. Osman Şahin

değişik yapıtlarında onları tepeden tırnağa tasvir eder” (2013: 118) şeklinde yorumlamıştır.

Bölüm 5

OSMAN ŞAHİN'İN BİÇEMİNİ YANSITAN ÖĞELER

5.1 Özgün Söyleyişler

Yazarlar, söylemek istediklerini yalnızca var olan sözcük birimleri ile değil, kendi biçimini oluşturabilmek için yeni söyleyişler arama yoluna girerler. Bu durum yazarın biçimini oluştururken, aynı zamanda söz varlığını da genişletir.

Elimizdeki verilere göre, Osman Şahin'in incelenen roman türündeki iki eserinde, yazarın hem atasözü ve deyim hem de nasihat niteliğinde olduğu düşünülen özgün söyleyişlerine yer verilmiştir.

Taranan örneklerden, Osman Şahin'in özgün söyleyişleri arasında yer alan atasözleri niteliğindeki söyleyişleri aşağıdaki gibidir:

“Bundan böyle kader arkadaşı olacağız. *Korkmayı bileceğiz. Korkmak diri tutar insanı. Düşmanımızı bileceğiz. Bilinmeyen her şey düşmandır.* Silaha iyi bakacağız. Yalnız silahla değil, düşünmeyi de bilmek lazım. Silah ve düşüncedir eşkıyayı eşkıya yapan. Kurşun sıkarken görünmemeye çalışacağız. Düşman, kurşunu sıkıttığınız yere bakar çünkü.” (EK: 93)

“*Korkmayı bileceğiz. Korkmak diri tutar insanı. Düşmanımızı bileceğiz.*

Bilinmeyen her şey düşmandır” söyleyişi, yazarın temkinli olmak, her hareketten önce

iyice düşünmek gerektiğini belirten atasözüne örnek bir söyleyiştir.

“Oğlum, okumuş yazmış adamsın sen, içine girmeye çalıştığın kan davası toplumsal, ağır bir suçtur. *Eşkialık ölümün eyersiz atına binmekten farksızdır. Eyersiz at binicisini çabuk atar sırtından. Dağa çıkmak, eşkıya olmak, ölümle kumar oynamaktan beterdir. Dağa çıkmak, eşkıya olmak, ölümle kumar oynamaktan beterdir. Acıma yoktur. Sıkacağın kurşunlar, ölümü değil, düşmanı büyütür. Gençsin, ölmek için niçin bu kadar acele ediyorsun.*” (EK: 77)

Eşkıyalıktan vazgeçilmesi gerektiğinin, eşkıyalık ile insanın düşmanlarının çoğaldığının, ölümün daha yakınında olacağına nasihati “*Eşkıyalık ölümün eyersiz atına binmekten farksızdır. Eyersiz at binicisini çabuk atar sırtından. Dağa çıkmak, eşkıya olmak, ölümle kumar oynamaktan beterdir*” söyleyişi ile örnekler arasında bulunmaktadır.

“Topraksız doğup topraksız ölecekken, Çukurova gibi bitek, verimli bir yerde elli dönüm kadar bir toprağa sahip olabilmesi demek, cehennemden cennete geçmesi kadar ulaşılmaz güç bir düşü onun için. Bol süt veren bir inekten farksızdı bu topraklar. Ne ki yıllardan beri bu *ineğin altındaki dana aç kalıyordu.*” (BGD: 64)

Yazarın burada, “varlık içinde yokluk” durumunu anlatmak istemiştir. Çukurova’nın verimli topraklarından yararlanamayan halkın durumunu “*ineğin altındaki dana aç kalıyordu*” şeklinde açıkladığı düşünülmektedir.

“Gerçi onların ağalığa olan tutkuları biraz fazlaca pahalıya mâl oluyordu; hiç yoktan bir sürü köylüye yevmiye ödüyorlar, kendileri çalışıp yorulmadıkları için de her yıl biraz daha şişmanlayıp tembelleşiyorlardı, ya, olsun; değerdi, *ağa kısmının karnı dizine değmezse* ne değeri kalırdı ağalığın?” (BGD: 112)

Ağaların çalışıp yorulmamaları, aynı zamanda hareketsiz oluşları ve hep alan taraf oluşları ağaları hareketsizliğe itmiştir, bu durum da işçiler tarafından eleştiri konusu olmuştur. Görüntü olarak da kilolu olan ağaların göbeklerinin sarkık duruşu, yazara “*ağa kısmının karnı dizine değmezse*” ağalığın bir anlamı olmadığını ifade söyleyiş kazandırmıştır.

“Hayır döneceksin İsmail. Evet döneceksin. Öyle sağolla mağolla geçiştiremezsin beni. O birlikte olduğun kimseler kurnaz, hileci. Sen uyurken burnunun önüne acı biberi dökerler de sen aksırınca da avuçlarının içine döner gülerler. Bunlarla yola çıkılmaz İsmail. Yarın ortalık karışınca arefe gününde kurbana dönersin. Ağalar öldürtecekler seni diyorum. *Hesaplı kuş yanılmaz derler; hacı leylek, mart dokuzu bulmadan yola çıkmaz. Ama kaz kuşu hesapsız yola düştüğü için telef olur. Hacı leylek olmak varken ne diye kaz yoluna gidiyorsun?*” (BGD: 71)

Dokuz rakamının Türklerde önemli bir yeri vardır. Osman Şahin, “*mart dokuzu bulmadan yola çıkmaz*” örneğinde de dokuz sayısının kullanıldığı görülmektedir.

Yazar, temkinli olmak gerektiğini belirtmek amacıyla önlem alınması gerektiğinin önemini “hesaplı” olmak gerektiği ile vurgulamıştır.

“Yılan dedim de aklıma geldi; vaktiyle rahmetli babanız anlatırdı: *Yılanın birini çuvalın içine koymuş ağzını da sıkıca bağlamışlar. Bir süre sonra yılan içerden bas bas bağırmağa başlamış, ‘aman çabuk çıkarın beni buradan! Çünkü burada insan var!’* diye. Düşün ki, yılan bile insanın oynaklığından ürkmüş, çekinmiş de bunları söyleyebilmiş. Bunları iyice düşün taşın da yılanın adını, kendi adından kötüye, kıvrığa çıkararak insan soyundan kork oğlum!” (BGD: 32)

Dikkatli ve temkinli olmak gerektiğinden, yılan gibi sinsiliği ve tehlikesi ile bilinen bir canlının insan yanında tehlike açısından daha zayıf kaldığını belirtilmektedir.

“Toprağın ağzındaki tohum çiğnenir, yoyulur mu hiç? *Karnı yüklü avradın üstüne çökülür mü? Hangi doğruya sığar bu? Ekilen tohuma, toprağa yazık değil mi? Hangi doğruya sığar bu? Ekilen tohuma, toprağa yazık değil mi?*” (BGD: 89-90)

Buradaki örnekte, zaten tohum ekilmiş toprağa tekrar tohum ekilmesinin yazar tarafından söylenişi, “*karnı yüklü avradın üstüne çökülür mü?*” şeklinde yorumlanmıştır. Halihazırda yapılmış bir işin tekrar etmesinin lüzumu olmadığı gerektiğini belirtmektedir.

“Bak sana son kez söylüyorum, öfkene esir olma! *Öfke insanı duvara ağdırır. Öç ve intikam duyguları iyi değildir. Eninde sonunda ölüme götürür insanı.*” (EK: 77)

Yazarın bu söyleyişi, bir atasözü niteliğinde olup, fazla öfkenin insana zarar verebileceğini ifade etmektedir.

‘Başana’, ‘Hanımağa’ hiçbir zaman konaktan çıkarılmaz, maraba damlarında heder edilmez! Yüce peygamberimizin, ‘Eşlerinize eşit mesafede durun,’ sözlerini bilmez misin? *Avradına arkasını dönenin evliyası şeytandır.* Eninde sonunda helâka gireceksin. (EK: 46)

Bu söyleyiş, Osman Şahin’in, kadının kocası için önemini vurgulamak istemiştir. İslam’da çokeşlilik mevcuttur. Bununla ilgili Hz. Peygamber’in hadislerinden yola çıkılarak, birden fazla eşe sahip olan erkeklerin, eşleri arasında

ayrım yapmamasına, haklarının yenmemesine, eşlerini mutsuz etmemesine dikkat çekilmiştir. Eşleri arasında eşit davranmayan kişinin işlerinin rast gitmeyeceği, sorunlarla karşılaşabileceği anlamları da çıkarılmaktadır.

“Her şeyi üşüten, yuvasına kaçırılan dondurucu soğuklarda durmadan çalışan, devinen, insanla toprakta yine de. İkisi de birbirlerini çalıştırıyor, yoruyorlardı durdurmadan. Bazen *tavuk bassa izi kalır* cinsinden ipince bir kar kepeği serpiştirmesine karşın, toprak yine de için için devinerek verime istekleniyor...” (BGD: 150)

Yağan kar taneleri beyaz ve ince bir yapıya sahip olan “kepek”e benzetilerek anlatıma renk katılmış, “tavuk bassa izi kalır” şeklindeki söyleyiş ile de bu kar tanelerinin ince yapısından bahsedilmiştir.

“Eşkivalık kuşkudur, belirsizliktir. Eşkivalıkta kayan gölge, duyulan çıtırtı, yuvarlanan taş, vakitsiz öten kuş, sallanan dal tehlike işaretidir. Önünüze baktığımız kadar, arkanıza da bakacaksınız. *Yılan ne denli sinsi olursa olsun iz bırakır.*” (EK: 93)

Eşkivalık, her an tetikte olmayı gerektirir. Atılan her adım dikkat ister. Gözü kulağı dört açmak gereken eşkivalıkta, eşkıyanın sadece önüne bakmaması gerektiği, ardına bakıp sağlam adımlarla ilerlemesi gerektiği mesajını Osman Şahin, eşkıyanın da ardında bıraktığı izden emin olması gerektiği için, “yılan ne denli sinsi olursa olsun ardında iz bırakır” söyleyişiyle vermek istediği düşünülmektedir.

“Onlardan gelebilecek ikramı, daveti alınımıza almayalım. Onların dilleri tatlı, yüzleri yumuşak da olsa, ağa yine aynı ağa, balta yine aynı baltadır. Disiplinli olalım. Unutmayalım ki, *kar altında yatmayan ekin şaşkın, ürkek olur.*” (BGD: 188)

Yazardan edindiğimiz bilgiye göre, kar, ekinleri korur, koruyucudur. Disiplinli olmanın gerekliliği düzenden, iyi bir korumadan geçer. Osman Şahin, disiplinli olmanın önemini belirten “kar altında yatmayan ekin şaşkın, ürkek olur” söyleyişinde belirten yazar, aynı zamanda önlem almak gerektiğine de dikkat çekmektedir.

“Gittiği yere bela taşıyan biridir. *Zalimdir, engereğin insan olmuş şeklidir.* Ne zaman gevşediğini ne zaman sokacağını bilemezsin. Ağzı altın kaplama dişlerle doludur. Çift tabancayla gezdiği halde, sesi kız gibi çıkar.” (EK: 65)

Yazar, zalimliği anlatmak için tehlikeli ve zehirli olan engerek yılanından esinlenerek “engereğin insan olmuş şeklidir” anlatımıyla kendine özgün bir söyleyiş oluşturmuştur.

Yine eldeki verilere göre, Şahin’in özgün söyleyişlerinde deyim niteliğinde olduğunu düşündüğümüz söyleyişleri de yer almaktadır.

“Gazi’nin tarlasına giremeyiz. Orası tapulu senetli malıdır adamın. Tapulu araziye girecek olursak *işimiz daha baştan ölü doğar*, başımız derde girer. Yok biz tapu mapu, senet dinlemeyiz gireriz diyorsanız, o zaman Gazi’nin tarlasına ne gerek vardır ki?” (BGD: 11)

Bu örnek yazarın atasözü niteliğindeki söyleyişine örnektir. İşin başlamadan biteceği anlamına gelen bu söyleyişi yazar “*işimiz baştan ölü doğar*” şeklinde kullandığı varsayılmaktadır.

“Garip gelecek ne var bunda? Koca köyün *boynunu getirip dört çatalın arasına soktuğunuz* yetmiyormuş gibi, şimdi de benim rakı içmeme mi karışıyorsun? Bu işin sonu yok arkadaş! Silin beni defterden.” (BGD: 165)

Köylülerin zor durumda bırakıldığını, köylülerin işine zaten karışıldığını belirtmek için yazar, işlerin zorlaştırıldığını, “*boynunu dört çatal arasına sokmak*” şeklindeki deyim niteliğindeki söyleyişi ile belirttiği düşünülmektedir.

“Mart başıydı. Gökyüzü yağmurdan, şimşekten çatladı. Toprağın yüzü *akara kesti*. Dereeler, çaylar, nehirler taşı. Tarlalar günlerce çamur koktu. Sonra sıcaklar bastırdı. Bir sarı çiçek patladı ki, akıl ermez. Eşekarıları, kelebekler aldı ortalığı.” (EK: 18)

Şiddetli yağın yağmurun toprakta bıraktığı etkiyi anlatan “akara kesti” örneği, yazarın deyim niteliğindeki söyleyişlerinden birine örnektir. Derleme Sözlüğünde “akar” (DS I: 793) şeklinde yer alan sözcüğün “akak, akarca, akarsu” anlamlarının örnekteki anlama daha yakın olduğu düşünülmektedir -e kesmek ile bir söz öbeği oluşturduğu varsayılmaktadır. Böylece bu anlamda toprağın yağın şiddetli yağmurla beraber adeta akarsu gibi aktığı anlamı da çıkarılabilir.

“Acımasızlığıyla bilinir tanınırdı. Öfkeli bakar, Eline kırbacını aldığı zaman öfkesinden boyun damarları şişer, gözleri yuvalarından dışarı fırlar, keskin,

çingiraklı yılan sesiyle bağıır, en ufak bir suçun bedelini, *kan işetinceye kadar* döğerek ödetirdi ırgatlara.” (BGD: 120-121)

“Ulan ne bok yemeye girdiniz tarlaya? Pezevenkleer! Ulan ağanın sıçtıkları! Lan sizin de *kanınıza işemezsem* şu bıyıklarım belinizin kılı ola!” diyerek arkası arkasına ateşledi tabancasını. Atıldı ileri. Erol atılır da kardeşleri durur mu, onlar da atıldılar peşinden.” (BGD: 87)

Elimizdeki verilere göre, yukarıda verilen örneklerde, yazarın “kan dökmek” deyimini yerine “kan işemek, kan işetmek” anlamındaki deyim niteliğindeki özgün söyleyişleri olduğunu düşündüğümüz örnekleri verilmiştir. Örneklerdeki bu deyimler, “canını yakmak, işkence etmek, bedel ödetmek” anlamlarındaki deyimlerini yerini karşılamaktadır.

“Nazo *burnuna halkayı geçirmiş*, gece gündüz oynatıyor seni, dedim. (EK: 51)

Yazılı kaynaklarda ulaşamadığımız “burnuna halkayı geçirmek” deyiminin, “birini ya da bir işi gizlice yönetmek” anlamlarındaki “ipleri eline geçirmek, ipleri eline vermek” şeklinde varyantlarının olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber elimizdeki verilere göre bu söyleyişin yazara özgün olduğunu da belirtmek gerekir.

“Kocam ölünce, malsız mülksüz, dul başımla kalakaldım. *Ağzımdan çıkanı duymaz, kendi gölgemi göremez oldum.*” (EK: 64)

Yukarıda verdiğimiz “ağzından çıkanı duymamak” deyim örneğinde yazarın eklemelerde bulunduğu da görülmektedir.

Bununla birlikte elimizdeki verilere göre yazarın atasözü ve deyim dışında kalıplaşmış olan özgün söyleyişi olarak alabileceğimiz örnek de yer almaktadır.

“Sen de *dul avrat ekmeği* yiyip kahvelerde ileri geri konuşuyorsun?” (EK: 111)

5.2 Anadolu Ağızlarından Söyleyişler

Osman Şahin'in İncelediğimiz eserlerinden derlediğimiz örneklerde Anadolu ağızlarından söyleyişlerin de yer aldığını görmekteyiz. Örneklerde Doğu grubu ağızlarından yer alan söyleyişler bulunmaktadır.

“*Biliyem, Kuza'dır.*” (EK: 112)

“*Ağam, bağışla beni! Elin ayağın öpem. Kahve halkının dolduruşuna gelmişem.*” (EK: 113)

“*Oğul babayı vurdiii. Oğul amcayı vurdii. Kardeş kardaşı vurdii. Gelmez sanılan sonlar geldiii! Koyunun keçinin düşük yapması, canlının kunnamaz katıra dönüşmesi, toprağın tohumu çürütmesi yakındır. Artık Bermani'ye sabah gelmez.*” (EK: 146)

5.3 Ünlüleri Uzatma

Osman Şahin'in incelenen eserlerinde, dikkat çekmek istediği sözcüklerde uzatmalara gittiği görülmektedir. Bu şekilde uzatmalar yaparak, anlatmak istenilenlerin gerçekliğinin yansıtılması hedeflenmiştir.

“*Ulan ne bok yemeye girdiniz tarlaya! Pezevenkleer!*” (BGD: 87)

“*Kalkın, ağalar basmış tarlayı, ağalaaaar!*” (BGD: 87)

“*Yazıklar olsun, yazıklaaaar!*” (BGD: 89-90)

“*Bizler çok gam çektik gaam!*” (BGD: 158)

“*Boz deve göründüüü!*” (EK: 110)

“*Amaaa, Tahir'le Erol gelmezler de burunlarının dikine dikine giderlerse, Evran Ağa derhal işin önünü jandarma ve mahkemeye intikal ettirecekti.*” (BGD: 77)

5.4 Türkçeleştirme Eylemi

Söyleyişlerin bir diğer tarafındaysa, sözvarlığını genişletmenin diğer yolu olan, yabancı sözcüklere karşılık Türkçe sözcük kullanılarak “Türkçeleştirme” yoluna gidilmesidir. Elimizdeki verilere göre söz dağarcığı geniş olan yazarın, eserlerinde kullandığı sözcüklere nasıl ulaştığı kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte bu

sözcükler yazılı kaynaklarda yer almamaktadır. Aşağıda verilen örneğin, yazarın kendi türetimi olduğu yine elimizdeki verilere göre edindiğimiz bir bilgidir.

Bu kısımda, Osman Şahin'in incelenen eserlerinde dikkatleri çeken bir örnek yer almaktadır:

“Üsteğmen de tarlaya doğru sessizce yaklaşmaya çalışan kadınlı erkekli köylü kalabalığına doğru sürdü cipini. Tarlanın sınırına gelince, eğitilmiş, atak adımlarla cipin ön kaportasının üstüne çıkararak, *ses büyütücünü* aldı.” (BGD: 154)

Yazar, Fransızca “elektrik dalgalarını ses dalgalarına çeviren ve gerektiğinde sesi yükselten alet” (TDK, 2009: 898) anlamındaki “hoparlör” sözcüğünün yerine buna karşılık olarak “ses büyütücü” kullanmış ve sözcükte Türkçeleştirmeye gidilmiştir.

5.5 Alışılmamış Bağdaştırmalar

Alışılmamış sözcük yapılarının yerine yenisinin aldığı, iki ya da daha fazla sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu bağdaştırma türüdür. Sözcüklere özgünlük kazandırılarak okuyucuyu şaşırtmak ve düşünmek hedeflenir.

Osman Şahin'in incelediğimiz eserlerinden taradığımız örnekler ile alışılmamış bağdaştırmaların, yazarın biçemindeki etkisini göstermektedir.

“...görünmezken, ertesi günü ekin uçları görülmemiş bir gürlükte yemyeşil kılçık pürleriyle dolu veriyor, tarla bir uçtan öbür uca bir başak ormanına kesiyordu. Toprak havadan, güneşten aldığı *gücünü sağarak* dibine veriyor, geceleri kökleri besliyor, yoğuruyor, kökleri de başakları doğuruyordu böylece.” (BGD: 194)

Soyut bir kavramı karşılayan “güç” ile, somut bir işi karşılayan “sağma” kavramı bir araya getirilerek alışılmamış bağdaştırma kurulmuştur. Aynı zamanda toprağın, havadan ve güneşten “güç” alması ile doğadan insana aktarıma da yer verilmiştir.

Yazarın incelediğimiz örneklerinden elde ettiğimiz verilere göre dolaylama örneklerinde de rastlanmıştır. Yazara özgü olduğunu düşündüğümüz bu örnekler aşağıdaki gibidir:

“Bir gün konağın balkonunda otururken, ilerideki buğday başaklarını, ekin tarlalarını bana göstererek, onların ne olduğunu sormuştu. Ben de “Onlar buğday başaklarıdır,” deyince, sevinmiş, “*Ekmeğin ağacı* onlar demek ki,” diye konuşmuştu.” (EK: 34)

Un ve yem üretiminde kullanılan, temel bir besin kaynağı olan “buğday başakları”, ekmeğin yapımında kullanılmaktadır. Bu durum “ekmeğin ağacı” şeklinde bir dolaylama örneğidir.

“Kendine güvenen güçlü kuvvetli erkekler, karılarını, çocuklarını, yaşlı ana babalarının yanlarına bırakarak, iş aramaya gurbete çıktılar. (...) Genç hayvanlar örneği ağızlarını açıp uzun uzun esneyerek, aç karınlarının üstünde akşama nerede yatıp sabaha nerede kalkacaklarını bilmeyerek, bir yıkım da öyle yediler. Her gün bir iş, *bir umut ölüsü* taşımaktan bıkip usandılar. Evleri sırtlarında çoban hayatına döndü.” (BGD: 139- 140)

İş için gurbete giden erkeklerin, ardında bıraktıklarıyla birlikte taşıdıkları maddî ve manevî yük, iş bulma kaygısı, çaresizlikleri bir ‘*umut ölüsü*’ne benzetilerek taşıyacak güçlerinin kalmadığı, Osman Şahin’in kaleminde yer almıştır.

Bölüm 6

DİLİN SÖZVARLIĞINI OLUŞTURAN ÖĞELER

Dilin sözvarlığı, bir yazarın biçimini oluşturur. Sözcüklerin seçimi, cümle içerisinde kullanımı, okuyucuya aktarılışı ve dili kullanımı yazarın sanatını belirler. Osman Şahin'in incelediğimiz eserlerinde, sözvarlığını oluşturan örnekler yer almaktadır. Sözvarlığının tanımıyla ilgili kapsamlı açıklamayı Aksan şu şekilde yapar:

“Bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği, hatta nükteye olan eğilimi hep sözvarlığının incelenmesiyle ortaya çıkar. Her dili konuşan toplum, çevresini, çevresindeki olayları, gerçekleri kendince algılamakta ve anadilinde oluşmuş kavramlarla anlatmakta, kısaca dünyayı kendi dilinin penceresinden görmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan dil, o toplumun bireylerini, düşünce biçimi açısından da koşullandırmaktadır.” (Aksan, 2000: 8)

Aksan, sözvarlığının içerdiği öğeleri, Türkçenin Sözvarlığı adlı eserinde şöyle sıralar: “temel sözvarlığı, yabancı sözcükler, deyimler, atasözleri, ilişki sözleri (kalıp sözler), terimler ve çeviri sözcükler.” (2000: 26-38)

6.1 Atasözleri

Atasözleri, geçmişten günümüze gelen, kısa ve öğretici niteliğe sahip, toplum tarafından benimsenmiş ve kalıplaşmış sözlerdir. Atasözleri, sözvarlığımızı oluşturan temel öğelerden biridir. Aksan, atasözleri ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“Bir dilin sözvarlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir. Hiç değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılabilirdiği gibi değişikliklere de uğrar, unutulup yitirilebilir.” (2000: 33)

Osman Şahin'in incelenen eserlerinde, bölgesel atasözlerine ve bazı atasözlerinin de değişik varyantlarına rastlanmıştır. Bununla birlikte yazarın atasözlerine eklemeler yaptığı veya değişikliklerde bulunduğu gözlemlenmiştir.

Örnekleri aşağıdaki gibidir:

“Göl dibinde su eksik olmaz,” derler. Ağa evinde de yokluk olmazdı. Malzeme boldu. Dolma biberler, patlıcan, domates, salatalık, yeşillik, ızgara, pirzola, şiş, canımız ne isterse pişirip yemeye başladık.” (EK: 32)

“Göl yerinden su eksik olmaz”. Anlamı, “herkesin çıkar görebileceği bir yer ıssız kalmaz” (AS, 2013: 359) şeklinde olan atasözünün varyantını Osman Şahin'in, “yerinden” yerine “dibinde” şeklinde kullandığı görülmektedir.

“Bu kadını gün geçirmeden konağımdan çıkarmanı istiyorum. İki ateş bir arada olmaz. Bu kadını istemiyorum, dedim. (EK: 38)

“Ateşle barut (barutla ateş) bir yerde durmaz (olmaz).” Anlamı, “İkisinin bir arada bulunması çok tehlikeli olan şeyler birbirinden uzak tutulmalıdır” (Aksoy, 2014: 161) şeklindedir. Şahin'in ise bu atasözünü “iki ateş bir arada olmaz” olarak aldığı görülmektedir.

“Ulan jandarmayı düşüneneğine biraz da kendi köylülerinin halini düşün. Daha evlerinin çoğu inilti ve yaralı dolu. Göreceksin biz bu işi düşe kalka, hapislere gire çıka başaracağız Şener. Her düşünüş iki kalkış öğretir demiş atalar.” (BGD: 166)

“Her düşünüş bir öğreniş” atasözünün bir varyantı da yazarın örnekleri arasında bulunmaktadır. Bu atasözünün anlamı ise, “kişi her yanlış davranışın acı sonucundan bir ders alır” (Aksoy, 2014: 307) şeklindedir.

“Ceviz gölgesi ağır olur babam! Her yiğit benim gölgemde oturamaz!” (BGD: 35)

“Ulu ağacın gölgesi uzağa düşer.” (AS, 2013: 107) Anlamı, “önemli mevki sahibi kimseleri buldukları çevreden daha uzak yerlerden bile tanıyanlar çıkar” şeklinde olan atasözünün değişiklerine de incelenen örneklerde rastlanmıştır.

“*Horoz bile tavuğunu kıskanırken, sen neden aramaz sormazsın beni? Neden çocuklarımı kucağına almaz sevmezsin de Nazo’dan yana eşinirsin? Koskoca Bozon konağının içinde birbirimizi kaybetmiş gibiyiz. Seni tanıdığımı sanırken, sen tanınmaz hale geldin.*” (EK: 38-39)

Anlamı “hiçbir erkek kadının başka erkeklerle içli dışlı olmasını hoşgörüyü karşılamaz” (AS, 2013: 194) şeklinde olan “horoz bile dışısını kıskanır” atasözünün, “dişi” yerine “tavuk” sözcüğü getirilerek kullanıldığı görülmektedir.

“Yahu bu nasıl iş? Bu gidişle *kırk çeşmenin ortasında susuzluktan kırılacağız. Herifler evlerimizin altındaki toprağı bile kendi mülklerine katacaklar neredeyse. Bu kadarı da fazla...*” (BGD: 136)

Yukarıda verilen atasözü, “aşırı bir geçim sıkıntısı içinde değil; yakınip tasalanmasının nedeni olmadığı halde yakınip duruyor” (AS, 2013: 542) anlamındadır.

“Sonucun böyle olacağı o memurların halinden belliydi zaten. *Et bozulunca tuzlanır* derler eskiler. Peki tuz bozulunca çare nedir ey Allahım? Devir, tuza bile kurdun düştüğü, tuzun bile kurtlandığı devir şimdi.” (BGD: 144)

“Bozulan bir şeyi tamir etmek için gereken malzeme de bozulmuşsa o şey artık hiçbir işe yaramaz” (AS, 2013: 104) anlamındaki “et kokarsa tuzlanır; ya tuz kokarsa ne yapılır?” atasözünün anlamca aynı olan örneğinin kullanıldığı görülmektedir.

“Şart mı dönümüne yirmi beş otuz kilo tohum ekmemiz? Onar on beşer kilo ekeriz olur biter babam. Nasıl olsa tarla kuvvetli; *sıkından seyreği iyidir* derler. O da olmazsa kardeşlerimle ben birer çuval tohumluk buğday veririz.” (BGD: 13)

“Turp tohumları çok sık ekilirse iyi ürün alınmaz. Seyrek ekilirse kaliteli ve iri ürün alınabilir” anlamındaki, “turpun sıkından seyreği iyidir” (AS, 2013:404) atasözünün eksilteli biçimine rastlanmıştır. Bu atasözünün “Sarımsağın sıkından seyreği iyidir” biçimi de bulunmaktadır.

“Hesaplar böyleydi ama böylesi işler her zaman böyle yürümezdi. *El el üstünde*, el de başın üstünde olmazdı her zaman.” (EK: 26)

“*Ev ev üstüne kurulur* da kadın üstüne kadın alınır mı Bekir Ağa?” (EK: 31)

“Bir aile yalnız kendi bireylerini barındıracak güçtedir. Başka bir ailenin daha yükünü kaldıramaz. Bu yüzden bir aile başka bir ailenin yanında uzun süre

kalmamalıdır.” (Yurtbaşı, 2013: 190) “Her ailenin kendine göre bir bütçesi vardır. Bu yüzden bir aile başka bir ailenin yanında uzun süre kalmamalıdır” (AS, 2013: 189) anlamlarına gelen “el el üstüne olur, ev ev üstüne olmaz” ve “dağ dağ üstüne olur, ev ev üstüne olmaz” atasözünün değişik varyantlarına rastlanmıştır.

“Bir düğüne davetliymiş gibi, şıkça giyinir, yanına pahalı hediyeler alır atları cipine. Pahalı hediyelerle gidip gelmelerinin nedenini soramazdım hiç. O bir ağa’ydı. *Ağa eli tutulmazdı*. Ne ki, bana karşı da soğukluğu artmıştı iyice.” (EK: 19)

“Zengin olarak düşünülen kişiden anılmaya değer bir bağış beklenildiğini belirten bir söz” olan “ağanın eli tutulmaz” atasözünün eksilteli biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bu atasözünün “cömert eli tutulmaz” (AS, 2013: 111) varyantı da mevcuttur.

“Oğlum haberim yok sanma. Her şeyden haberim var benim. Şurada bir işin ucuna çömeldiniz. Milletın gözü üstünüzde. *Atı eğleyen dizgindir* derler; birbirinize sahip çıkın. Yapılabileceklerle yapılamayacağın sınırlarını iyi bilin. Kimseye de güvenmeyin. Güvenseniz bile de güvencenizin yarısını kendinize saklayın.” (BGD: 31)

“Bir iş yerinde veya bir toplumda yönetim ve eğitim olmazsa herkes arsız ve başıboş olur” anlamındaki “atı zapteden gemdir” (AS, 2013: 456) atasözünün yazar tarafından kullanılmış bir değişkesinin örnekler arasında bulunduğu görülmektedir.

“Soframızın eşkıyaları sizi! Nasılmış? *El yumruğunu yemiye yemiye kendi yumruğunuzu değirmen taşı sanıyordunuz değil mi?*” (BGD: 92)

“Yaptığı işlerde hiçbir sorunla karşılaşmamış kimseler kendilerini çok akıllı ve çok güçlü sanırlar” anlamındaki “el yumruğunu yemeyen, kendi yumruğunu değirmen taşı/ bozdoğan armudu/ kantar/ kendini kahraman sanır” (AS, 2013: 149) atasözü, aynı nitelikte olan, dahası kimi sözcük ve çekim değişikliğinden başka aralarında ayrım bulunmayan atasözüne örnektir.

“Nefes alacak can mı bıraktın bende? Ağa dediğin karıları arasında ayrımcılık yapar mı? Birini zengin, öbürünü yetim yapar mı? *Ateşin düştüğü yeri yaktığını* bilmez misin? Bekir Ağa, bu devran böyle gitmez. Benim de günlerim vakitlerim gelecektir, dedim.” (EK: 43)

“Felaket yalnız meydana geldiği yerde hasara yol açar” (AS, 2013: 206) anlamındaki “ateş düştüğü yeri yakar” atasözünde, yazarın atasözlerini deyimler gibi cümlesinin içinde adlaştırmakla kullandığı da görülmektedir.

6.2 Deyimler

Çalışmamızda değindiğimiz bir diğer sözvarlığı ögesi ise deyimlerdir. Osman Şahin’in “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkıya Kuza” adlı incelediğimiz roman türündeki iki ayrı eserinden elde edindiğimiz verilere göre derlediğimiz deyim örnekleri yer almaktadır. Deyim örneklerine geçmeden önce deyimler ile ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır.

“Bir dildeki deyimler de sözvarlığı içinde yer alır; dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir. Deyimler kimi zaman sözcüklerinde yenilemelerle yaşmakta, yeni deyimler de aktarılabilmektedir.” (Aksan, 2000: 31)

İncelediğimiz deyim örnekleri arasında, deyimlerin sözlükteki anlamlarıyla kullanıldığı görülmektedir.

“Arkadaşların sağlam değil. At olsalar üzengilerine basılmaz onların. Sonra demediymi deme. Yarın ağalar bir *punduna getirirler* de yaş iken kuruturlar seni. Körü körüne ölümün üstüne gidip gidip de ardından bana ağıt yaktırma İsmail...” (BGD: 69)

“Punduna getirmek” deyimini, “biçimine getirmek, fırsat bulmak, fırsatını yakalamak, uygun zamanı seçmek” (DS, 2013: 612) anlamındadır. Burada ağaların, uygun bir zaman bulduğunda, kendisine zarar verebileceği durumu anlatılmaktadır.

“Boşver be yahu!” dedi İsmail. “Bu gece keyifsiz olacak zaman var mı? Baksana herkes *canını dişine takmış* çalışıyor. Hem bütün gece buzun üstüne yatıp uzansan bile senin gibi kalıplı bir adama ne olur ki?” (BGD: 27)

“Bir işi başarmak için büyük sıkıntıları, tehlikeleri göze almak” (Aksoy, 2014: 675) anlamındaki deyim gerçekte anlamını yansıttığı görülmektedir.

“Avşar Mustafa, Hümülülü Ali Rıza Bey’e olan borcunu ödeyemedi. Ali Rıza Bey de elindeki taş gibi sağlam ipotek senedine dayanarak, dört yüz dönümden fazla toprağının tümüne *el koydu* Avşar’ın. Varlıklyken bir günün içinde yoksulluğa düşmek diye işte buna derler.” (BGD: 74)

Anlamı, “üzerine almak, mesuliyetini yüklenmek; hükümet, idare, bir malı, bir kuruluşu emri altına almak” (DS, 2013: 429) şeklindedir.

“Dar günlerinde para yardımı yaptığı, elinden geldiğince iş bulup kollamaya çalıştığı İsmail’i, başkanlığını yaptığı Ceyhan Toprak-İş’e üye bile yapmıştı. Güvenir ve severdi İsmail’i. *Ağzından çıkanı kulağı duyan, söylenenleri can kulağıyla dinleyen*, düşünmeden konuşmayan bir insandı İsmail çünkü.” (BGD: 19-20)

Yukarıda verilen örnekte, yazarın anlatımı zenginleştirmek için cümle içerisinde birden fazla deyim yer verdiği, deyimlerin kahramanın özelliklerini niteleyecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. “Hiçbir şey söylememek, susmak, sessiz kalmak” (DS, 2013: 281) anlamlarındaki “ağzından çıkanı/ çıkan sözü kulağı duymamak/ işitmek” ve “anlatılan iyi duymak ve kavramak için özenle dinlemek; büyük bir dikkatle, ilgiyle dinlemek” (DS, 2013: 374) anlamlarındaki “can kulağıyla dinlemek” deyimini sözlükteki anlamları değiştirilmeden kullanılmıştır.

Baba olarak elimden ne gelir? Ne yapabilirim? Bir yanımda devlet, öte yanımda evlat; *iki arada bir derede kalmışam...* (EK: 96)

Verilen deyim örneğinde, Anadolu ağızlarının etkisiyle beraber deyim örneği gerçek anlamı olan “iki durum veya iki şey arasında sıkışmak, zor durumda kalmak” anlamlarıyla kullanılmıştır.

“Unutma ki ateşin ağzına her zaman en öndeki girer. Boşuna konuşma Remzi. Ben bu işten geri dönmem. Yine de senin canın sağ olsun; öldürüleceğimi gelip bana haber verdiğin için. Remzi’nin sustuğu susacağı yoktu ama. İsmail’in *yakasına yapıştı.*” (BGD:71)

Bu örnekteki “yakasına yapışmak” deyimini, “yakalamak; bir şey sormak, istemek, dövüşmek ya da başka bir amaçla tutup bırakmamak” (DS, 2013: 690) şeklindedir.

“Toprağı fişek gibi yarıp çıkan hırslı, tombul kamış uçları, topraktan kendini kurtardı. Çalı dipleri, düzlükler, kopyaklar *göz açıp kapayıncaya kadar* bin türlü yeşile, renge boğuldu. Mor sümbüller, nevrular, sarı çiğdemler açtı çalı diplerinde. Alıçlar, elmalar, erikler, şeftaliler, ayvalar görülmemiş bir renkte, böyüde bir çiçek cümbüşüne dönüştü.” (BGD: 151)

Yukarıda verilen “göz açıp kapayıncaya kadar” deyimini, “-E kadar” edatıyla oluşturulmuş, kullanıldığı cümlede belirteç görevinde kullanılmıştır. “Bir anlık sürede, çok kısa bir zamanda” (DS, 2013: 464) anlamındadır. Deyim, sözlükteki anlamı ile kullanılmıştır.

“Domuzun birine, yönün nereye demişler, o da nereye olacak, dokuz ortaklığının malına, demiş. O hesap yarın en ufak bir işte, herkes *kendine yontar*, biri öbürünün sırtına atar. O arada karnını doyuran da domuz hazretleri olur. Hayır, birleşme olursa ben yokum bu işte.” (BGD: 60)

Anlamı, “çıkan her fırsattan yararlanarak hep kendi çıkarını sağlamak” olan “kendine yontmak” deyimini gerçek anlamıyla kullanıldığı görülmektedir.

“Onlarda öyle *göbeğinden işeyecek bir yiğit* göremiyorum. Bu bir can oyunudur çünkü. Bu işler eninde sonunda gelir bu can oyununa dayanır. Yani tarladaki kapışmaya. Ağa kısmını iyi bilirim, canlarına düşkün olurlar. Kavgada canlarına yakın duracağımızı bildikleri için de kaçacaklardır önümüzden.” (BGD: 56)

Argo Sözlüğünde “karnından yaralamak, bıçağı karnına saplamak, karnından kurşunlamak” anlamlarında olan “göbeğinden işetmek” (2019: 128) deyiminin örnekteki anlamının ise “cesur davranmak, cesaretli olmak” şeklinde kullanıldığı düşünülmektedir.

“Başımızda bir ağalık belası var. Biz bu yola *baş koyduk*. Para bağışı topluyoruz. Artık gönlünüzden ne koparsa dedik, *dil döktük*. İşte verebildikleri paranın tümü bu. Anladığım kadarıyla millet gönülsüz bu işe. Kimse elini cebine atmıyor.” (BGD: 104)

Anlamı, “bir ülkü uğruna, bir amaca varmak için ölümü göze almak, kendini feda etmeye hazır olmak” (DS, 2013: 338) anlamındaki “baş koymak” ve “yalvarıp yakarmak; iltifat etmek, inandırmak; beğendirmek için karşısındakinin hoşlanacağı sözler söylemek” (DS, 2013: 409) olan “dil dökmek” deyimleri sözlükteki anlamları ile kullanılmıştır.

“Teker teker vursaydı köylüleri daha mı iyi olurdu yani? Adam elinden geleni yaptı. Üstelik yaralandı da. Bırak böyle lafları. Kavga edecek zaman değil şimdi. Hemen önlemimizi almazsak yarın bir gün iyice *ayranları kabarıp* bu köylülerin.” (BGD: 98)

Yukarıda verilen deyim örneğinde, “çoşmak, kızıp köpürmek” (DS, 2013: 331) anlamlarına sahip “ayranı kabarmak” deyiminin çokluk eki -lAr ile kullanıldığı görülmektedir. Deyim, sözlükteki anlamı ile kullanılmıştır.

“Ne mi yapacağız? Yapacağımızı yapacağız elbette. Kolay kolay *pabuç bırakmam* ben. Önce savcılığa bir dilekçe vererek, motorlarımızdaki olan biten hasarın tespitini yaptırılmalı. Tespit raporu elimizin altında olsun. Bugün Ceyhan’a döner dönmez avukatlarımızla bir toplantı yaparak, durumu görüşelim.” (BGD: 98)

“Hiç yılmamak, korkmadan yapacağını yapmak, başarmak için sonuna kadar savaşmak” (DS, 2013: 600) anlamlarındaki “pabuç bırakmamak” deyimini gerçek anlamı ile kullanılmıştır.

İncelediğimiz deyim örneklerinde, deyimlerin diğer varyantlarına rastlanılan örnekler de yer almaktadır.

“Canım onların neleri olup olmadığından sana ne be kardeşim? Onlar da bu davanın destekçileri değil mi? Bugün görmediniz mi, *canlarını nasıl ortaya attıklarını?* Herifleri *adam hesabına alıp* da kapılarına gitmemişsiniz ki.” (BGD: 104)

Yukarıdaki paragrafta iki ayrı deyim örneğine rastlanmaktadır. Yazar tarafından “canını ortaya koymak” deyimini, “üstüne üstüne gitmek; tehlikeli bir işin üstüne ısrarla gitmek, tehlikeli bir işle uğraşmak, bile bile tehlikeye atılmak” (DS, 2013: 319) anlamlarındaki “ateşle oynamak” deyiminin bir değişkesidir.

Bir diğer deyim ise, “birini saymak; birine değer vermek, layığından daha fazla ilgi göstermek olan “adam yerine koymak” (DS, 2013: 271) deyimidir. Yazar tarafından “adam hesabına almak” şeklinde kullanılmıştır.

“Evran Ağa diyor Avşar amca, Evran Ağa!” diye *sesini kaldırıncaya*, yaşlı Avşar’ın gözleri yuvasında dondu kaldı. Oğlu Tahir’e dönerek, ömründe ilk kez gibi eliyle Koreli’yi gösterdi.” (BGD:77)

“Öfkeli bir şekilde, yüksek sesle konuşmak” (DS, 2013: 629) anlamındaki “sesini yükseltmek” deyiminin yazar tarafından “sesini kaldırmak” şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

“Olmuş bitmiş bir işin nesini anlatacaktık ki? Açıkçası onlara güvenmem ben arkadaş. *Onların otundan hasır örülmez.*” (BGD: 54)

“İpiyle kuyuya inilmemek” (DS, 2013:507) deyiminin Şahin tarafından, “onların otundan hasır örülmez” şeklinde bir değişkesi ile kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan atasözü, “güvenilmemek, inanılmamak, itimada değer görülmemek” anlamlarına gelmektedir.

“Mesela üstümüze silahla gelirlerse biz de silah kullanacak mıyız? Kullanacaksak cana kasıt mı sıkacağız, yoksa korkutmamacasına mı sıkacağız? Bunları burada iyice konuşalım ki, tarlada gece yarısı *kıça getirmeyelim yumurtayı.*” (BGD: 24)

“Zaman çok daralmak, zor ve sıkışık duruma gelmek” (DS, 2013: 709) anlamındaki atasözünün bir değişkesi, “yumurtayı kıça getirmek” şeklinde görülmektedir. Osman Şahin’in deyimi devrik şekilde kullandığı ve değişikliklerde bulunduğu görülmektedir.

“Allah allah! Sana ne be? Selamsız sabahsız gelir gelmez ayrı bir baş çekme yine! Ne yaparsam yaparım; rakı da içerim şarapta. *Herkes kendi yediği haltın bokunu kendi altına döker* arkadaş.” (BGD: 164)

“Adana, Kozan, Kadirli yönünden gelip giden araçların tümü Ceyhan nehrinin üstündeki demir köprüyü geçer geçmez, Köprübaşı Meydanı’nda *alırlar soluğu*. Yüklerini, yolcularını oradan alırlar, oraya indirir boşaltırlar. Köprübaşı Meydanı, ilçenin en işlek, en hareketli yerlerinden biridir.” (BGD: 15)

“Alın, *ağzınızın önünden ayırmayın* bunu. Tarlaya ağaların iti köpeği girecek olursa, soluklayın, ötsün de millet duysun.” (BGD: 105)

Yukarıda verilen örneklerde, “halt etmek/ yemek”, “vakit geçirmeden; hemen o yere gitmek” anlamındaki “soluğu almak” (DS, 2013: 636) deyimlerin de yer alan sözcüklerin cümle içerisinde yer değiştirilerek kullanıldığı dikkatleri çekmektedir.

“Gözünün önünden ayırmamak ya da gözünü ayırmamak” deyiminde ise “göz” yerine “ağız” sözcüğü ile değiştirilerek kullanıldığı görülmektedir.

“...tarladaki kavgada çamurlukları, kaportaları yer yer ezilmiş, çökmüş, neredeyse hurdaya çıkmış traktörlerin halini gördükçe *canı burnunun ucuna geliyor*, alnında derin batmış öfke damarları kabarıyor, şişkin yüzü renkten renge giriyordu.” (BGD: 95)

“Gözü peklığı ve kavgacı oluşu yüzünden bir ara Ceyhan barlarında ‘fedailik’ bile yapmıştı. Tefeci ağalarla, tüccarlar pahalı içkiler içer, pavyon kızlarıyla gönüllerini eğlendirirlerken Erol, kapıda sabahlara kadar durarak güvenliklerini sağlamıştı onların. Ne ki kaba saba oluşu kadar dürüst ve mert bir insandı Erol. *Dilinin ucuna geleni korkusuzca söyleyiveren*, yalın bir iç yapısı vardı.” (BGD: 37)

Çekilen sıkıntının daha çekilmez bir hal aldığını okuyucuya hissettirmek için deyim ekleme yapıldığı görülmektedir. “Canı boğazına/ burnundan gelmek/ burnunda olmak” (DS, 2013: 376) deyiminin “canı burnunun ucunda olmak” ve “diline geleni söylemek” (DS, 2013: 411) deyiminin “diline ucuna geleni söylemek” şeklinde kullanılmıştır. Bu deyim “ağıza geleni söylemek” (DS: 2013, 280) varyantı da mevcuttur.

“Aslında beş yüz dönümle duracaklarını bilsem, hiç başımı ağrıtmam, ‘alın lan sizin olsun!’ diyerek çeker verirdim orasını. Nasıl olsa mülkiyeti bizim değil, hazinenin. Yıllarca da sürüyor mahkemesi. Ama olamaz, yapamam...Yarın ağalar korktu diyerek *yüzden yüz bulur*, bu kez *astarını ister* onlar. Onlar istemese de diğer köylüler ister.” (BGD: 98)

Yukarıda verilen örnekte “yüz verince astar istemek” (DS, 2013: 712) deyiminin yazar tarafından cümle içerisinde anlatımı pekiştirmek ve utanmalarının olmadığını aktarabilmek için “yüzden yüz bulur” ifadesiyle anlatılmıştır. Deyim, sıralı cümle şeklinde örnekte yer almıştır.

Deyimlerin, benzetme yoluyla ve benzetme edatıyla yapıldığı örnekler de mevcuttur.

“O birlikte olduğun kimseler kurnaz, hileci. Sen uyurken burnunun önüne acı biberi dökerler de sen aksırınca da avuçlarının içine döner gülerler. Bunlarla yola çıkılmaz İsmail. Yarın ortalık karışınca, *arefe gününde kurbana dönersin*. Ağalar öldürtecekler seni diyorum.” (BGD: 71)

Yukarıda verilen deyim, benzetmeye dayalı kurulmuş bir deyim örneğidir. Bu deyim yapısında “-A dönmek” edatıyla benzetme yapılmıştır. Kişinin beraber olduğu insanlara dikkat etmesi gerektiğini, güvenmemek gerektiği anlatılmak istenmiştir.

Osman Şahin’in incelenen eserlerinde, “etmek”, “olmak” yardımcı eylemleri ile kurulan deyim örnekleri bulunmaktadır.

“Bu toplantılardan kendilerinin dışında ne muhtarın ne köylülerin ne de ana baba ve karılarının haberleri vardı. Şimdiye kadar olmamıştı, bundan sonra da olmayacaktı; girişecekleri bir toprak işgali eylemini kimseye söylemeyecekleri konusunda, ana avrat üstüne, ateş yakmaz, su boğmaz, ok geçmez Hz. Ali üstüne *yemin etmişlerdi* çünkü.” (BGD: 8)

“Gece karanlığında silahını kucağına alarak bazen çömeliyor, yumuşacık, yeni sürülmüş, ayağının altında bulgur bulgur dağılan, çözülen, çöken, her karışı da bir kan eden toprağı bir tapınmadaymış gibi avucuna alıyor, sıkıyor, burnuna doğru tutuyor, koklamasına *doyum olmayan* bir nesneyi koklarmış gibi...” (BGD: 63)

İkilemelerin deyimlerde kullanıldığı örneklere de yer verildiği görülmüştür. İkilemelerin deyimlerde kullanımı için Hatiboğlu’nun, “etmek” ve “olmak” ve bazen de “eylemek” yardımcı eylemleriyle, bazı ikilemeler birlikte kullanılabilir” (1971: 49) şeklindeki açıklaması da mevcuttur.

“Sizi gidi yerden bitme türediler siziii... Koskoca Çukurova’yı nasıl *akka tokka edip* yağmaladığınızı bilmez miyim?” (BGD: 78)

Bir çeşit oyun olan “akka dukka” (DS: 1963), buradaki anlamıyla da oyuna çağrışım olarak kullanılmış olabilir.

“İslanmış, çiğnenmiş, *buruş buruş olmuş* bir kâğıt parçasından farksızdı Zahireci Fehmi’nin yüzü. Sırtına eski püskü, omuzları toz içinde bir palto giymiş, paltosunun altına ceket, ceketinin altına yelek, onun altına da kalınca eski bir kazak geçirmişti.” (BGD: 17-18)

“Ankara meclisinde mebus muyuz da durmadan konuşalım, *lak lak edelim* diyorsun?” (BGD: 10)

Deyim örnekleri arasında sıralı cümle biçiminde kurulmuş deyim örneğine de rastlanmaktadır.

“Domuzun birine, yönün nereye demişler, o da nereye olacak, dokuz ortaklığının malına, demiş. O hesap yarın en ufak bir işte, herkes kendine yontar, biri öbürünün sırtına atar. O arada karnını doyuran da domuz hazretleri olur. Hayır birleşme olursa ben yokum bu işte. Hem biz bu tarlayı kendi aramızda bölüşüp paylaşmak için sürüp işgal ettik.” (BGD: 60)

6.3 İkilemeler

Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinde, sözvarlığını oluşturan bir diğer öge ise ikilemelerdir. İkilemeler ile ilgili tanım ve açıklamalar kısaca şöyledir:

“Konuşma eylemi, insanların çıkarmış oldukları seslere zaman içinde çeşitli anlamlar yüklemeleri ve daha iyi anlaşabilmeleri ile başlamıştır. Konuşma eyleminde dil, insanların duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmayı sağlayan en önemli araçtır. Türkçemizde de konuşmaya dayalı iletişim süreci yüzyıllarca sürmüştür; dilimiz zenginleşip güçlü bir anlatım yeteneğine ve kıvraklığına kavuşmuştur. Bu anlatım olanaklarının oluşmasına dilimizdeki en küçük alt ses birimlerinden en büyük birliklere kadar her türlü dil bağının katkısı vardır. İkileme biçimindeki söz öbekleri de dilimizin anlatım olanaklarının genişlemesi, güçlü, akıcı, şiirsel ve kıvrak bir anlatımın sağlanabilmesi bakımından çok önemli bir yere sahiptirler.” (Akyalçın, 2007: 1)

“İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatiboğlu, 1971: 9)

Aşağıda verilen örnekler, Osman Şahin’in incelenen eserlerinden taranmıştır.

6.3.1 Aynı Sözcüklerden Kurulan İkilemeler

Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinden derlenen ikileme örneklerinde, ikilemelerin sıfat ve belirteç göreviyle kullanıldığı görülmektedir.

6.3.1.1 Sıfat Görevinde Kullanılan İkilemeler

“*Renk renk* atlar, çamurlu, köpüklü sulara daldılar.” (EK: 12)

“*Kopuk kopuk* sorular, yanıtlar aldı ortalığı.” (BGD: 48)

“...*tıklım tıklım* insan doluydu.” (BGD: 47)

“Meyve ağaçlarının dipleri, dökülen *renk renk* çiçek yapraklarıyla dolup taşarken, gövdeler kabuklar renklendi.” (BGD: 150)

6.3.1.2 Belirteç Görevinde Kullanılan İkilemeler

“...başlarını çevirerek *anlamlı anlamlı* birbirleriyle bakiştılar.” (BGD: 9)

“Başını iki yanına *acı acı* salladı İsmail.” (BGD: 11)

“Hava soğuktu, toprağın yüzü *yer yer* kırağı tutmuştu.” (BGD: 63)

“Soğuk, nemli güz akşamlarının alacakaranlığı köyün üstüne *ağır ağır* yürüdü.” (BGD: 22)

“Benim bildiğim Evran Ağa, *kolay kolay* toprağını vermez.” (BGD: 70)

“...önündeki bafra paketini alarak, *teker teker* cigara tuttu.” (BGD: 58)

“Tahir, başını önüne eğmiş, *sinirli sinirli* bıyıklarıyla oynuyordu.” (BGD: 57)

“Sıkıca kucakladı, *uzun uzun* öptü beni.” (EK: 14)

“Nazo önceleri benimle *gizli gizli* didişirken...” (EK: 39)

“*Karış karış* toprağın altında Omar Ağamın kefene sarılmış cesedini görür gibi oldum.” (EK: 103)

“Yahu böyle *kafasız kafasız* ulu orta konuşmayın.” (BGD: 55)

“Evran Ağa ile adamlarından henüz bir haberin, sesin çıkmayışı da *için için* yüreklendiriyordu onları.” (BGD: 30)

“...*bulgur bulgur* dağılıyor, kırmızı, sarı traktör ışıklarının altında yağlanmışçasına bir garip ışıltıda parlıyor, tohum yüklü mibzerler de açılan toprağın bağına durmadan tohum saçıyordu.” (BGD: 25)

“Cıgarasının dumanını *sinirli sinirli* içine çekiyor, üflüyordu.” (BGD: 211)

“Tohumlar *göz göz* patlayıp açıyor...” (BGD: 150)

“Karıncalar, kıştan kalma derin uykularıyla toprağın yüzünde *uyuşuk uyuşuk* gerinlenirken, koyun keçi altları kuzu, oğlak sesleriyle seslenmeye başladı.” (BGD: 151)

“Uyanan, *ağır ağır* gerinen toprağın üstü, kaynar su dökülmüşçasına...” (BGD: 150)

“Sonra da *dik dik* bakmaya başladı.” (BGD: 41)

“*Ters yüz* edilen yağlı, çürümüş, simsiyah olmuş topraklar bir hoş kokuda geceyi dolduruyor...” (BGD: 25)

Ortacın belirteci şeklinde kurulan ikileme örneğine de rastlanmaktadır;

“Ağır ağır hareketlenen traktörler birbirlerinden koparak, çamurla kaplı daracık yolları ışığa, gürültüye boğarak, köyün doğusuna doğru yöneldiler.” (BGD: 25)

“...*salkım salkım* çiçeğe duran kavaklarla söğütlerin tatlı kokuları alıyordu ortalığı.” (BGD: 150)

“...Duruşlarında, alınlarını kuşatan derin kırışıklıklarda, dümdüz yolda bir engeli aşarmış gibi seke seke, *partial paytak* yürüyüşlerinde bile derin etkisi vardı toprağın.” (BGD: 139)

“...*teker teker* ellerini sıktı, yer gösterdiği İsmail’le Erol’a.” (BGD: 20)

6.3.2 Karşıt Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinde karşıt anlamlı sözcüklerden oluşan, ad, sıfat ve belirteç görevinde kullanılan ikileme örnekleri de yer almaktadır.

6.3.2.1 Ad Görevinde Kullanılan İkilemeler

“*Kış yaz* kapkara bir fötr şapka giyerdi.” (BGD: 40)

“Bu bir *hayat memat* meselesidir çünkü.” (BGD: 72)

“...tarla işgali gibi *ölüm kalım* sorunu bir davada, hem de gecenin köründe arkadaşlarını yapayalnız bırakarak kaçıyordu Remzi.” (BGD: 28)

6.3.2.2 Sıfat Görevinde Kullanılan İkilemeler

“*İrili ufaklı* siyah benlerle kaplıydı yüzü.” (EK: 61)

“Eğer bu toplantıda da *iyi kötü* bir karara varamazsak...” (BGD: 9)

“...bir süre kovaladıktan sonra *eğri büğrü* sokaklarda izini kaybetmişti katilin.” (EK: 71)

“Sırtına *eski püskü*, omuzları toz içinden bir palto giymiş, paltosunun altına ceket, ceketin altına yelek, onun altına da kalınca eski bir kazak geçirmişti.” (BGD: 17-18)

“Nerede ırzı kırık, *ipsiz sapsiz* adam varsa...” (BGD: 42)

“...*sessiz sedasız* biriydi.” (BGD: 39)

“*Boylu boslu*, ince yapılıydı.” (EK: 12)

“...*yaşlı başlı* bir kadıncağızdı.” (BGD: 31)

6.3.2.3 Belirteç Görevinde Kullanılan İkilemeler

“İçimiz dışımız toplantıya kestiği halde, yine de bir sonuç yok ortada.” (BGD: 9)

“Gece gündüz toprak düşleyip toprak sayıklayan, toprakla yatıp toprakla kalkan köylüler için, toprağa dair çıkarılan en ufak bir haber anında duyulur yayılırdı zaten.” (BGD: 29)

“...bataktan kendilerini kurtarabilmek için *ileri geri* gitmeler gelmeler yaparak, ağır, boğuk homurtular çıkartarak kendilerini zorluyorlardı.” (BGD: 26)

“Bekir Ağa onun *deli dolu* oluşundan nedense hoşlanmazdı hiç.” (EK: 58)

6.3.3 Yakın Anımlı Sözcüklerle Kurulan İkilemeler

Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinden taranan örneklerde yakın anlamlı sözcüklerden oluşan ikilemelerin yer aldığı görülmektedir.

“Bizlerin *işi gücü* yok mu sanıyorsun?” (BGD: 9)

“...ağadan en ufak *ses soluk* çıkmadı.” (EK: 56)

“Kızım, sen ananın babanın evinde hiç *çul çaput* görmedin mi?” (EK: 36)

“Onlarda *para pul* ne arasın be?” (BGD: 43)

“...*ana avrat* üstüne, ateş yakmaz, su boğmaz, ok geçmez Hz. Ali üstüne yemin etmişlerdi çünkü.” (BGD: 8)

İle ilgeci ile kurulmuş ad görevinde kullanılan ikileme örneklerine de rastlanmaktadır.

“...Sen Bekir’le değil, onun *malı mülküyle* satın alınmış” (EK: 37)

“Böylesi işler, kurnazlıkla, *yalanla dolanla* olmaz.” (BGD: 55)

6.3.4 Ad Durum Ekleriyle Kurulan İkilemeler

Ad durum ekleriyle kurulan ikilemeler de bulunmaktadır. Hatiboğlu bu durumu, “ad kökünden veya gövdesinden kurulan ikilemeler, sözdizimine göre kullanılırken ya yalın durumda bulunurlar ya da ad durum eklerinden birini veya ikisini alırlar” (1971: 35) şeklinde açıklamaktadır.

6.3.4.1 Her İki Sözcüğü Yönelme Durum Eki Alan İkilemeler

“...her şeyi *enine boyuna* konuşup tartışmışsak bu suç mu diyorsun?” (BGD: 9)

“...*sağa sola* koltuğuyla bir iki döndü.” (BGD: 41)

“İyi ki de işgal haberini duyar duymaz *sağa sola* telefon etmemiş...” (BGD: 45)

“*Sağına soluna* bakındı bir süre.” (BGD: 87)

“Onlar zaman içinde evlenmişler *çora çocuğa* karışmışlardı.” (EK: 61)

“...*mala mülke* yenilmiş, zavallı birisin” dedim. (EK: 37)

6.3.4.2 Her İki Sözcüğü Çıkma Durum Eki Almış Olan İkilemeler

“Onu görenler, *etten kemikten* yapılmış...” (BGD: 35)

“...*ordan burdan* toplama ‘İmam Buğdayı’ denilen yerli karakılçık cinsi buğdaydı.” (BGD: 17-18)

6.3.4.3 Bir Sözcüğü Çıkma Bir Sözcüğü Yönelme Durum Eki Almış Olan İkilemeler

“...*yediden yetmişe* kökçü oldular.” (BGD: 133)

“...şimdi güç bulmuş gibi, *açıktan açığa* didişiyordu benimle.” (EK: 39)

“Ardına düştüğü traktör tarlanın sonundan geri dönüp de, tarlayı *boydan boya*, ışığıyla aydınlatınca, Remzi’yi göremedi İsmail.” (BGD: 28)

“...tarladaki kavgada çamurlukları, kaportaları yer yer ezilmiş, çökmüş, neredeyse hurdaya çıkmış traktörlerin halini gördükçe canı burnunun ucuna geliyor, alnında derin batmış öfke damarları kabarıyor, şişkin yüzü *renkten renge* giriyordu.” (BGD: 95)

“Dünyada *varlıktan yokluğa* düşmek kadar zor olanı yoktu çünkü.” BGD:74)

“Tecrübeyle sabittir ki ağa evliliklerinde, eve getirilen ikinci, üçüncü, dördüncü kumalar *gizliden gizliye*, ‘Başana’nın önüne geçmeye çalışırlar. Hırsıyla yanar tutuşurlar. Konağın bütün odalarını kendilerinin sanırlar. Her şeyi karıştırırlar.” (EK: 23)

6.3.4.4 İkinci Sözcüğü Yönelme Durum Eki Almış Olan İkilemeler

“Sırtlarını araçlardan yana dönmüşler, *sırt sırta* da vermiş oturmuşlar...” (BGD: 203)

“Hızlanan makinalı tarım, el emeğini öldürdü, insanı değersiz kıldı. Bu durum, her yıl biraz daha evleri nüfusa boğulan *ömür ömüre* öküz ardında yetişip büyüyen Çukurova köylülerini sıkıp bunaltmaya başladı.” (BGD: 139)

“*Körü körüne* ölümün üstüne gidip gidip de ardından bana ağıt yaktırma İsmail...” (BGD: 69)

6.3.4.5 Her İki Sözcüğü Bulunma Durum Eki Almış Olan İkilemeler

“*Sağda solda* arkamızdan atar tutar da bizlere zarar vermeye kalkarsan, o zaman biz de gelir iki yakana yapışırız senin.” (BGD: 72)

6.3.5 Eylem veya Eylemsilerle Kurulan İkilemeler

6.3.5.1 Çekimli Eylemlerle Kurulan İkilemeler

“Behzat Beyi *bulsak bulsak* acentasında bulabiliriz.” (BGD: 19)

“Siverek içinde *getir götür* işleri yapmaya başladı.” (EK: 60)

“Şimdi bu suçmuş gibi nedir durmadan *bıktık usandık* diyorsunuz?” (BGD: 9)

“Bıktım usandım arkadaşlar.” (BGD: 9)

“...Ceyhan nehrinin üstündeki demir köprüyü *geçer geçmez*...” (BGD: 15)

“Bugün Ceyhan’a *döner dönmez* avukatlarımızla bir toplantı yaparak, durumu görüşelim.” (BGD: 98)

6.3.5.2 Ulaçlarla Kurulan İkilemeler

Osman Şahin’in, incelediğimiz eserlerinden taradığımız ikileme örneklerinde

-İp ulaç eki kurulan ikilemeler bulunmaktadır.

“En zor anlarda bile onun sinirlenerek *bağırıp çağırdığını* gören, işiten kimse yoktu.” (BGD: 19)

“Her gün bir iş, bir umut ölüsü taşımaktan *bıkıp usandılar.*” (BGD: 140)

“*Körü körüne* ölümün üstüne *gidip gidip* de ardından bana ağıt yaktırma İsmail...” (BGD: 69)

“Adana, Kozan, Kadirli yönünden gelip giden araçların tümü...” (BGD: 15)

Örneklerde -A ulaç eki ile kurulan ikilemelere de rastlanmaktadır.

“...suyu, çamuru *çiğneye çiğneye* gezindi, sağına, soluna, önüne ardına bakındı bir süre.” (BGD: 82)

“Kuza, uzun menzilli tüfeğiyle tek tek avladı onları. Alevlerin ortasına düştüler, *bağıra çağıra* öldüler.” (EK: 89)

“Şafağın üşütücü ayazında ağızlarından burunlarından sıcacık buharlar *püskürte püskürte*, kahvenin önündeki çakıllı alanda buluşarak köyün batısına, Ceyhan-Kozan ana yoluna doğru yürüdüler.” (BGD: 15)

“Ana kız *debelene debelene* ölsünler.” (EK: 126)

“Yoksulluğun elinde *döne döne* pervane olduk; dönen pervane sizin ateşinizden niye korksun?” (BGD: 90)

“...açılan kanal suyundan en çok kendi topraklarının yararlanacağını *bile bile...*” (BGD: 25)

“Hori başından geçenleri gözyaşlarını *sile sile* anlatırken...” (EK: 63)

“Ev sahibi Ali Seydo, sobaya yakın yer minderlerinden birinin üstüne *sere serpe* oturmuştu.” (BGD: 7)

“*Bağıra çağıra* doğurdum.” (EK: 18)

“Elleri, ayakları, tırnaklarıyla *çalışa çalışa...*” (BGD: 133)

“Ve Gazi'nin ala çamurlu tarlasını da *bata çıka* geride bıraktıktan sonra işgal edip ekecekleri tarlaya girdiler.” (BGD: 25)

“...nehir suyu, kayalıklara *çarpa çarpa* damarlanır, akardı.” (EK: 119)

“*Süzüle süzüle* terler akıyordu üstlerinden.” (BGD: 211)

“Kalabalığı *ite kaka* yürüdü.” (BGD: 47)

“Çaresiz, geri dönerleri köylerine sonunda; *dolana dolana* aynı kazığa gelip bağlanmaktan farksız olurdu bu da.” (BGD: 140)

“...esefle söylüyorum, günümüz adaletinin, daha doğrusu adalet terazisinin bol parayla oynatılan alicengiz oyunlarına dönüştürüldüğünü, parası olanın kimi haksızlıkları açıkça satın alabildiğini, yasaların açıklarından yararlanarak, ağaların bu hukuk oyununu gizli açık bir şekilde sürdürme geldiklerini *yana yakıla* anlattı.” (BGD: 107-108)

“Herkesin canı burnunun ucundayken sen de *dikine dikine* konuşup durma Süleyman.” (BGD: 98)

“Bu toplantıya da *istemeye istemeye* geldim zaten.” (BGD: 9)

6.3.6 Yansımalarından Kurulan İkilemeler

Yansımalar, doğa olaylarının seslerini veya görüntülerini taklit yoluyla, aynı sözcükten ya da ses ve yapı bakımından birbirlerini andıran sözcüklerden kurulur.

Yansımalarından oluşan sözcükler arasında aynı sözcüklerden oluşan, sese dayalı yansımalarından oluşan ikilemeler bulunmaktadır.

“Mendiliyle sürekli burnunu siliyor, üşütmüş, boğuklaşmış sesiyle, arada bir *kütür kütür* öksürüyordu.” (BGD: 40)

“Yığma kanal toprağının üstünde *vicık vicık* suyu...” (BGD: 82)

“...köyün doğusunda kurşuni bir ışıltıda uzanan tarlalara doğru baktı Kamer Ana. Kulağına *gürül gürül* çalışan traktör sesleri geldi o ara.” (BGD: 86)

“Çoğu *kütür kütür* öksürüyor, hasta yatağında yatıyordu.” (BGD: 119)

“Belirli aralıklarla duran traktörler, *gür gür* çalışarak, bir baştan öte başara sürmeye başladılar tarlayı.” (BGD: 25)

“Oğlumu pazar yerinde *takır takır* öldürdüler.” (EK: 73)

“Birden üst balkondan aşağı *şıpır şıpır* sular damlamaya başlamasın mı?” (EK: 40)

“Saat *tıkır tıkır* çalışıyordu hâlâ.” (BGD: 131)

“Çevresini alan köylüler, ciddi gözlerle bir süre onu izler dinler, ara sıra da *kıs kıs* gülerlerdi.” (BGD: 35)

İkileme örnekleri arasında, göze dayalı ikilemelerin yer aldığı da görülmektedir.

“*Pırıl pırıl* tarım araç gereçleri, makineler, ilaç pompaları, su motorları, hortumlar, naylon bidonlar, yeşil sarı, mavi renklerde traktörler dizilmişti acentanın içine, dışına.” (BGD: 19)

“Sarıbahçe’de karargâh kurmuşlar, *harıl harıl* çalışarak köylüleri kandırıyorlar...” (BGD: 99)

“Gelin yüreğim *kıpır kıpırdı*.” (EK: 13)

“Her renkte, giyimde kadınlı erkekli insandan *kıvıl kıvıl* kaynar oldu tarlanın yüzü.” (BGD: 197)

Yansıma sözcüklerden arasında, ayrı sözcüklerden oluşan, sese dayalı yansımalarından kurulmuş ikileme örneği de mevcuttur.

“...körüklü çizmelerinin *gacur gucur* ötüşü hâlâ kulağımdadır.” (EK: 13)

6.3.7 m- ‘li İkilemeler

Türkiye Türkçesinin bir özelliği de m-‘li ikileme kurabilmesidir. Türkiye Türkçesinde aslında olan Türkçe sözcükler “m” sesiyle başlamaz. Türkçenin bu özelliği bir yaratma gücüdür. Bu tür ikilemelerde anlamda bir pekiştirme, güçlendirme görülür.

“Hayır döneceksin İsmail. Evet döneceksin. Öyle *sağolla mağolla* geçiştiremezsin beni.” (BGD: 71)

“Biz bu kafayla *ağa mağa* yıldırıramayız.” (BGD: 11)

“Yok, biz *tapu mapu* senet dinlemeyiz gireriz diyorsanız...” (BGD: 11)

“O zaman konakta *geçim meçim* olmaz bilesin.” (EK: 23)

“Traktörler o çamur deryasında *tarlaya marlaya* giremezler.” (BGD: 80)

6.3.8 İkileme Etkisiyle Üçleme

Aynı kökten veya gövdeden kurulan bir ikilemeyle, aynı kökün veya gövdenin eylem biçiminin, birlikte kullanılması durumudur. Osman Şahin’in incelenen eserlerinde üçleme örnekleri de yer aldığı görülmektedir.

“Bir süre sonra yılan içerden *bas bas bağırmaya* başlamış...” (BGD: 31)

“...*tir tir titreyen*, insanlıktan çıkmış, kan kokusu almış aç kurt sürüsüne dönüşmüş dönüşen çılgın kalabalığın elleri ayakları durmadı hiç...” (BGD: 131)

“Cigara dumanından, havasızlıktan *göz gözü görmeyen* kahve...” (BGD: 47)

6.4 İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Sözvarlığının içinde yer alan bir diğer öge ise ilişki sözleridir. İlişki sözleri, bireylerin iletişim halindeyken kullandıkları birtakım kalıplaşmış sözleri içerir. Sözü

edilen kalıplaşmış sözler, toplumun kültürünü, inançlarını, gelenek göreneklerini yansıtmada önemli bir rol oynar.

Bu bölümde ilişki sözleri (kalıp sözler) ile ilgili örnekler ile birlikte genel bilgiler de yer almaktadır.

“İlişki sözleri adı verilen ögeler tıpkı deyimler ve atasözleri gibi bir dili konuşan toplumun kültürüne ışık tutmakta, onun inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve görenekleri yansıtmaktadır. Bugün dil öğretiminde bu ögelere özel bir önem verilmesi, bir yandan bu tür ögelerin her dilde, her an insan ilişkilerinde gerekli olmalarından, bir yandan da dili öğrenilen toplumun kültürü içine girebilmek için öğrenilmesi gerekli sözler sayılmalarından kaynaklanmaktadır.” (Aksan, 2006: 190)

6.4.1 Dua (Alkış)

Dualar, birçok inancın temelinde, inanan kimsenin yaratıcı ile arasındaki iletişimini ve bağlılığını güçlendirmek, iyi dileklerde ve isteklerde bulunmadır. Türkçe Sözlükte “yakarış, Tanrı’ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin” (TDK, 2009: 573) şeklinde geçen dualar, yalnızca sözlü olarak kalmamış, yazılı metinlerde de yerini almıştır.

Topluma ayna tutan yazar, eserlerinde dualara, iyi dilek örneklerine ve yakarmalara da yer vermiştir.

“Kurşun yolların açık olsun oğlum. Çık Siverek’in dağlarına! Öfkemizin kurşunu ol. Omar Ağanın ateşine götür hepsini! Dağlar taşlar yoldaşın olsun! Sırtın dağ, elin tüfenk olsun! Dengbej’ler ağıtlar yaksın arkandan. İnsandan gelebilecek hiçbir kötülük semtine uğramasın! Emzirdiğim sütler helali hoş olsun. Öfken toprak gibi kalıcı, verimli olsun! Dağa taşla geçirsin dişini! Sıkıdığın kurşunlar yeni kan yolları açsın kendine.” (EK: 84)

“Eğer bir aksilik çıkmaz da tohumluk buğdaylarla motorları kiralayabilirsek, iki üç güne kalmaz gireriz tarlaya. Gireriz de inşallah sonumuz hayırlı uğurlu olur.” (BGD: 14)

“Hayırlısıyla bu gece tarlaya giriyoruz.” (BGD: 23)

“Unutma ki ateşin ağzına her zaman en öndeki girer. Boşuna konuşma Remzi. Ben bu işten geri dönmem. Yine de senin canın sağ olsun; öldürüleceğimi gelip bana haber verdiğin için. Remzi’nin sustuğu susacağı yoktu ama. İsmail’in yakasına yapıştı.” (BGD:71)

“Parmaklarının ucunu ağzında ıslatarak, alışılmış hareketlerle ve yüksek sesle saydı paraları. Sonra da Zahircei Fehmi’ye vererek: “Buyrun hayrını görün, dedi.” (BGD: 18)

“Sonucun böyle olacağı o memurların halinden belliydi zaten. Et bozulunca tuzlanır derler eskiler. Peki tuz bozulunca çare nedir ey Allahım? Devir, tuza bile kurdun düştüğü, tuzun bile kurtlandığı devir şimdi.” (BGD: 144)

“Oğlum okulunuz hayırlı uğurlu olsun, *okumanız bol olsun*,” demez miydi? (EK: 48)

6.4.2 Beddua

Türkçe Sözlük (2009: 231) bedduayı, “birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış” şeklinde tanımlamıştır.

“Tarih boyunca çeşitli toplum ve uygarlıklarda mevcut düzeni koruma ve düzensizliği giderme, bolluk ve bereket sağlama, hastalık ve olası tehlikelerden korunma vb. olmak üzere çeşitli işlevlerle kullanıldığı görülen dualar ve beddualar, Türk kültüründe en eski dönemlerden itibaren “alkışla” ve “kargışla” adıyla yaşamaktadır. İletişimin en yaygın araçlarından biri olan dil aracılığıyla çeşitli sosyokültürel bağlamlarda icra edilerek kuşaktan kuşağa aktarılan alkışlar ve kargışlar, Türk toplumunun geleneksel inanç ve yaşam biçimlerine, felsefesine, gündelik yaşamına ve sosyolojik niteliklerine göre şekillenmiştir. Bu nedenle de dil, insan, kültür ve edebiyat arasındaki ilişkileri yansıtıcı nitelikteki davranış biçimleri ve sözlü kültür türleri olan, erken dönem inanç sistemlerinden kaynaklanan ve en eski dönemlerden beri çeşitli bağlamlarda kullanılagelen alkışların ve kargışların Türk dili ve kültür tarihinin önemli bir parçasıdır.” (İnayet- Keskin, 2017: 97)

Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinde yer alan beddua örnekleri aşağıdaki gibidir:

“Ulan ne bok yemeye girdiniz tarlaya? Pezevenkleer! Ulan ağanın sıçıtları! Lan sizin de kanına işemezsem şu bıyıklarım belinizin kılı ola!” diyerek arkası arkasına ateşledi tabancasını. Atıldı ileri. Erol atılır da kardeşleri durur mu onlar da atıldılar peşinden.” (BGD: 87)

“Gittiğin olsun, döndüğün olmasın,” dedim içimden. (EK: 27)

“Omar’ımı toprağa verecekler, bir tek sesini veremeyecekler mezara. Ciğeriniz yansın, Nemrut karından damla yemeyin! Başucunuzda incirler, narlar çürüsün, yeşil sinekler kurt sıçsın, yiyemeyin! Beliniz ikiye katlansın, çift bastonlara binersiniz. Geberin de tabutunuzun dört ayağından tutacak dört kişi olmaya!” (EK: 74)

“Oğlumun çirasını çaldınız! Çıraları yakın yakın da birbirinizin ölü yüzlerini seyredin!” (EK: 74)

“Yolunuz dokuz kapıya çıksın çıksın da dokuzundan da eli boş dönün.” (EK: 74)

“Kara kanlar kusasınız. Çamur olup duvarları tutasınız. Yelli günde ateşlere düşesiniz. Duman olup savrulasınız. Mezarınıza kara bayraklar dikile. Ölünlün de toprağınız olmaya!..” (EK: 74)

“Aval aval ne bakıp duruyorsunuz be? Duracak zaman mı şimdi? Gözü kör olasıcalar, sürün, işinize bakın siz!” (BGD: 88)

“Yaşlı kocam ölünce, küller elendi başımda.” (EK: 63)

6.4.3 Ağıt

Ağıt, Türkçe Sözlükte, “ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye” (TDK Türkçe Sözlük, 2009: 34) şeklinde tanımlanmıştır.

Ağıt, Türk kültüründe çok eski dönemlerden beri yer almaktadır. Ağıtlar, Anadolu insanı ile bütünleşmiş, acılarını, üzüntülerini dile getirmelerini sağlamıştır. Ağıt yakma, bir anlamda üzüntü veya acıma duyulan olay veya kişilere karşı bir saygı göstergesidir. Ağıt, kültürümüzde önemli bir yere sahiptir ki günümüzde ağıt yakma işini para karşılığı yapan ağıtçılar bulunmaktadır.

Aşağıda yer alan örneklerde, Osman Şahin’in incelediğimiz “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkîya Kuza” adlı eserlerinden derlenen ağıt örnekleri yer almaktadır.

“Üst kattaki odalar kadınlara ayrılmıştı. Ağıtçı kadınlar Peruza Ana’yı ortalarına almışlar, saçlarını yoluyorlar, göğüslerini dövüyorlar, Türkçe, Kürtçe, Arapça ağıtlar yakıyorlardı.” (EK: 72)

“Avucunun içi çapa yarası, sırtında Azrail beresi, yakalı gömlek giyemedi, bütün ekmek yiyemedi Eyübüm,” diyerek bir ağıta başladı.” (BGD: 129)

“Ay ışığında gezerim Anavarzanın dağı / Tek kurşunda devirdim Hümülünün ağını” (BGD: 75)

6.4.4 Yeminler

Ant içmek anlamına gelen yemin sözcüğü, inandırıcılığı güçlü kılmak adına söylenmiş kalıplaşmış sözlerden oluşmaktadır. Bireylerin birbirleriyle sözleşmeleri (yeminleşmeleri) veya kişinin önem sırasına göre öncelik tanıdığı durumları belirtmek için kullanılır. Kimi zaman da inandırıcılığı artırmak için kullanılır. Genellikle “vallahi”, “billahi”, “tillahi”, “tallahi”, “yemin billah etmek” ya da “yemin etmek” gibi deyimleşmiş kalıp sözlerle ifade edilmektedir.

“Vallahi tillahi doğru! Peki bu durumda ne yapacağız şimdi?” (BGD: 11)

“Vallahi ne olsun pala dayı. Yeşermesek de kurumadan geçinip gidiyoruz işte.” (BGD: 16)

“Bu toplantılardan kendilerinin dışında ne muhtarın ne köylülerin ne de ana baba ve karılarının haberleri vardı. Şimdiye kadar olmamıştı, bundan sonra da olmayacaktı; girişecekleri bir toprak işgali eylemini kimseye söylemeyecekleri konusunda, ana avrat üstüne, ateş yakmaz, su boğmaz, ok geçmez Hz. Ali üstüne yemin etmişlerdi çünkü.” (BGD: 8)

6.4.5 Argo Sözcükler

Argo, günlük kullanımda, bir ortamda söylenmesi doğru olmayan, kaba dil veya hakaret niteliğinde kullanılan, kimi zaman kızgınlıkla kimi zaman bir başkaldırı niteliğinde ifade edilir. Bununla ilgili Türkçe Sözlükte tanımı şöyledir:

Argo, “kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı; her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoğunlukla eğitimsiz kişilerin kullandığı söz veya deyim.” (TDK, 2009: 117)

Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinden derlediğimiz örneklerde, ilişki sözleri içinde yer alan argo sözcüklere de yer verilmiştir. Argo sözcüklerin kullanıldığı örneklere rastlanmıştır. Rastlanan örneklerde deyim niteliğindeki “anasını satmak” argo sözcüğe rastlanmıştır. Anlamı “Bir şeye önem vermemek, boş vermek, bir şeyin o anda hiçbir değeri olmadığını belirtmek” (Aktunç, 2019: 44) şeklindedir.

“Daha da olmazsa, bulabildiklerimizle sürer ekeriz, ekemediğimiz yerler de boş kalır anasını satayım.” (BGD: 14)

“Sanki babamızın kesesine topluyoruz başığı, anasını sattığımın...” (BGD: 104)

6.4.6 Selamlamalar

Selamlama, insan ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Selamlama, bir saygı göstergesi, kendini fark ettirme ögesidir. Konuşmayı başlatır, konuşma öncesi bir giriş niteliğindedir. Selamlaşmalarda, “merhaba”, “günaydın”, “iyi akşamlar/ geceler”, “hoş geldiniz” gibi söz öbekleri kullanılır. Arapça kökenli bir sözcük olan selam, “bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba” (TDK, 2019: 1724-1725) şeklinde sözlükte yer almaktadır.

“İsmail’le Erol’u birden karşısında gören Pala Dayı, gazetesini ikiye katlayıp bükerek, ayağa kalktı. Hoş geldiniz! diyerek ellerini sıktı.” (BGD: 16)

6.4.7 Seslenmeler

Seslenmeler, dikkat çekmek için kullanılan sözcükleri veya söz öbeklerini kapsar. Seslenmeler içerisinde ünlemler de yer almaktadır.

6.4.7.1 Ünlemler

Taranan örneklerde seslenme ve ünlemleri sıklıkla “sakın, aman, behey, ulan” sözcüklerinin oluşturduğu dikkatleri çekmektedir.

“Sakın yanlış anlama, sana sözüm yok.” (BGD: 68)

“Aman ağam, biz ettik, sen etme! Başımız ağrımasın!” demesinlerdi. (BGD: 77)

“Behey Allahtan utanmaz korkmazlar!” (BGD: 89)

“Ulan allahsızlar! Ulan köpekler!” (BGD: 89)

“Ulan ne bok yemeye girdiniz tarlaya...” (BGD: 87)

“Ulan jandarmayı düşüneneğine biraz da kendi köylülerinin halini düşün.” (BGD: 166)

“Ulan ne korkak herifsin be” diye çıkıştı bıyık Süleyman.” (BGD: 44)

6.4.8 Diğer İlişki Sözlere

Bu bölümde kelime halinde ve öbek halinde kurulan ilişki sözlere, hakaret sözü ve yalvarma niteliğindeki kalıp sözlere yer almaktadır. Bunlardan kelime halinde kurulan ilişki sözlere tek bir sözcükten oluşur.

“Peki işgalden sonra da mı duymadın? Neler olup bitti köyde? Mesela işgali yapan kimler?” (BGD: 42)

İlişki sözlereinin öbek halinde kurulduğu da görülmektedir. Bu kategoride olanlar ‘isim + yardımcı fiil’, ‘ikileme’, ‘ad tamlaması’, ‘sıfat tamlaması’, ‘ünlem grubu’ ve çeşitli sözcük gruplarının bir araya gelerek duygu ve düşüncüyü ifade eden maddelerdir.

“Diline sağlık! Her şeyi iyi söyledin, doğru söyledin ama gördüğünüz gibi bu bizim Erol’la arkadaşlarına söz geçirmek mümkün değil, dedi.” (BGD: 62)

“Yahu ne biçim Koyuncuoğluluk bu? Ne biçim hısımlılık?” (BGD:41)

Hakaret sözü ve yalvarma sözü niteliğindeki ilişki sözü örnekleri aşağıdaki gibidir:

“*Lan çarığı giyilmez, eti yenmez köpek soyu? Ne zamandan beri kurt oldun da eşek karnı yarıyorsun?*” (EK: 112)

“Ağam, bağışla beni! *Elin ayağın öpem. Kahve halkının dolduruşuna gelmişem.*” (EK: 113)

Bölüm 7

YAZARIN SANATSAL ANLATILARLA KURDUĞU

BİÇEMİ

7.1 Benzetmeler

Benzetmeler, sanatsal anlatı dilinde, anlatımı güçlü ve anlaşılır kılar. TDK Türkçe Sözlükte (2009: 245) benzetme, “benzetmek işi, bir şeyin niteliğini anlatmak için o niteliği eksiksiz taşıyan bir şeyi örnek olarak gösterme işi, benzeti, teşbih” olarak tanımlanmıştır. Benzetme örneklerinden bahsetmeden önce, benzetmenin tanımına ve nasıl kurulduğuna değinmek yerinde olacaktır.

Aksan benzetmeyi, “bir nesnenin niteliğini, bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek, canlandırabilmek için bir başka nesneden, bir başka eylemden yararlanarak, onu anımsatma yoluyla gerçekleştirilir. Her insan aynı yoldan, kendine özgü benzetmelere başvurabilir” (2006: 61) şeklinde açıklamıştır. Bununla beraber Aksan, “Tıpkı aktarmalar gibi, anlatımı güçlendirici yönleriyle söz sanatı sayılan anlam olaylarından olan benzetmeler her ulusun yazın ve özellikle şiir dilinde çok yer verilen bir anlatım yoludur” (2006: 61) şeklinde belirtmiştir.

Özçelik, “Dilde anlatımı güçlü ve anlaşılır kılmanın yollarından biri de benzetmeler yapmaktır. Bu nedenle bütün dillerde ve edebiyat ürünlerinde olduğu gibi edebiyatımızda da özellikle şiirde, benzetmeler kullanılmış ve buna dayanan birçok söz sanatından yararlanılmıştır.” (Özçelik, 2004: 143)

İ. Gülsel Sev ise, “Dilde anlatımı etkili kılmanın yollarından biri de aktarma olayı içerisinde yer alan benzetmelere başvurmaktır. Benzetme, niteliği anlatılmak istenen nesnenin veya varlığın bir başka nesneye ya da varlığa dayanılarak onunla benzerliği ortaya konarak anlatılmasıdır” (2012: 499) olarak yorumlamıştır.

Benzetme sözlü ya da yazılı anlatımda, bir varlığın özelliğini, başka bir varlığın ya da kavramın özelliğiyle anlatma biçimidir. Bir başka deyişle de anlama güç katmak için, aralarında gerçeklik ya da eğretileme açısından benzerlik bulunan en az iki

varlıktan zayıfını güçlüsüne benzetme sanatıdır. Amaç benzeyenin anlamını ortaya koymaktır. Benzetmede dört öge bulunur: benzeyen, benzetilen, benzetme ögesi ve benzetme yönü öğeleridir. Benzetmenin bu dört ögesi tam benzetmeyi oluşturur.

Türkiye Türkçesinde benzetmeler çoğunlukla “gibi” edatıyla kurulur. Taranan eserlerden derlediğimiz örneklerde ise “gibi” edatının sıklıkla kullanıldığı örnekler yer almaktadır. Benzetmeler cümle içerisinde sıfat, yüklem, belirteç gibi görevlerde de kullanılmaktadır.

7.1.1 Gibi Edatı ile Kurulan Benzetmeler

Türkiye Türkçesinde benzetmeler çoğunlukla “gibi” edatıyla kurulur. Taranan eserlerden derlediğimiz örneklerde ise “gibi” edatının sıklıkla kullanıldığı örnekler yer almaktadır. Benzetmeler cümle içerisinde sıfat, yüklem, belirteç gibi görevlerde de kullanılmaktadır.

“Aslında üşüdüğü falan bahaneydi Remzi’nin. İri yarı kalıbına bakmadan, *tarla işgali gibi ölüm kalım sorunu bir davada*, hem de gecenin köründe, arkadaşlarının yapayalnız bırakarak kaçıyordu Remzi.” (BGD: 28)

“Uzun belli, *bir çift makas gibi sivri, keskin kulaklı*, ayak bileklerine kadar inen gür kuyruklu atlardı bunlar.” (BGD: 124)

“*Ejderha dişi gibi sivri, keskin* dağlar yolumuz, mağaralar karanlığımız oldu.” (EK: 119)

“Evran Ağa’nın kız kardeşi Ayşe, esmer, şişman, *hamur topağı gibi şişkin yanaklı*, sessiz sedasız biriydi.” (BGD: 39)

“...gökyüzünü bir uçtan öbür uca *kılıç gibi kesen uçuşlarıyla* kırlangıçlar görünmeye başladı.” (BGD: 151)

“...*demir gibi de güçlü pençeleri* vardı Erol’un. O güçlü elleriyle sıradan bir insanın ensesini tutmaya görsün...” (BGD: 34)

“Çalışmaktan bitmiş tükenmiş, paçavralar içinde bir deri bir kemik kalmış, sıtımadan sinekten dudakları uçuklamış, *tavşan dudağı gibi çatlamış* ırgatlar, yemekten sonra iki büklüm belleriyle ağalarının ellerine varırlar...” (BGD: 122)

“*Hacı Seyda gibi bir zalimden kurtulmasını bilen köylüler, ondan geriye kalan binlerce dönüm tapusuz senetsiz tarlaları bu kez de Evran Ağa'nın babası...*” (BGD: 131)

“Ne ki, tüm bunlar geride kalmış, kalıtım yoluyla atalarından getiregeldiği o *incecik dal gibi düzgün, sağlıklı boy reçetesini zengin bir ağa olabilme adına bozmuştu.*” (BGD: 38)

“İşte onun tarlasına girelim. En uygun yer orası bence. Hem köyümüze yakın, şurada burnumuzun dibinde, *sofra kenarı gibi bir yer*; hem de altı yüz dönümden fazla çeker.” (BGD: 11)

“...*Remzi gibi iri yarı güçlü* kişilerin işiydi bu.” (BGD: 26)

“*Toprağı fişek gibi yarıp çıkan hırslı, tombul kamış uçları*, topraktan kendini kurtardı.” (BGD: 150-151)

7.1.2 Türüne Göre Yüklem Görevinde Kullanılan Benzetmeler

7.1.2.1 Ad Görevinde Kullanılan Benzetmeler

“O yılların tadını anımsadıkça şimdiki *topraksız yoksul yaşamları bir tür ölüm gibiydi* onlar için.” (BGD: 162)

“Oturacağım evin çatısı *uçmuş gibiydi.*” (EK: 58)

“*Yuvasından atılmış kuş gibiydim.*” (EK: 29)

“Üçü de *çağlar ötesinden çıkmış gelmiş gibiydiler.*” (EK: 45)

“İçim *ağu gibiydi.*” (EK: 27)

“Nazo evlenmeye değil, *Fırat kayalıklarının, kalelerin resimlerini çekmeye gelen bir yabancı gibiydi.*” (EK: 27)

“Tarla dediğin *kız gibidir...*” (BGD: 103)

“Kimi insanları camilere, kiliselere, mabetlere götüren ahiret inancı, para kazanmaya yönelen *amansız bir korkuya dönüşmüş gibiydi* onda.” (BGD: 39)

“Geniş yakalı paltosunun üstünde duran başı, büyükçe kabuğunun içinden çıkan *küçücük nohut tanesi gibi ufacıktı.*” (BGD: 163)

7.1.2.2 Belirteç Görevinde Kullanılan Benzetmeler

“Erol sinirlenince de *akrep teni gibi* kızarırdı.” (BGD: 35)

“*Geviş getirir gibi* yalvarma!” (EK: 113)

“Korkumdan *ayağım yanmış gibi* sıçradım havaya.” (EK: 106)

- “Haber *bomba gibi* patlar.” (EK: 55)
- “Çift tabancayla gezdiği halde, sesi *kız gibi* çıkar.” (EK: 65)
- “İnce kulak derileri *pestil gibi* parlıyordu.” (EK: 112)
- “Gür saçlarımız *akıtma şallar gibi* örterdi sırtımızı.” (EK: 9)
- “Düşündükçe, kıskançlığımın zehri kanıma girmeye, *kirpi dikenini gibi* batmaya başladı içime.” (EK: 29)
- “Köylüler *çil yavrusu gibi* dağılmıştı.” (EK: 141)
- “Başlarını yukarı doğru vererek, uzun kırmızı gagalarını açıp kapatarak *kahve döğelermiş gibi* takırtıldılar.” (BGD: 132)
- “*Kilim çurpar gibi* dizlerin şimdiden faldır faldır titremeye başladı.” (BGD: 44)
- “Ala uykulu, uyuşuk gözlerini açanlar, *sel basmış gibi* yataklarından fırlayıp dışarı çıkanlar...” (BGD: 87)
- “Sonra da Erol’un kaba saba, gür sesiyle ağır baskıcı havasından *bıkmış usanmışlar gibi* sessizce sıvışır giderlerdi.” (BGD: 35)
- “...bu gece yapacağımız iş, *ölümün üstüne gitmek gibi* bir şey.” (BGD: 23)
- “Deyneği olmayanlar da *seferberlik artığı insanlar gibi* birbirlerinin koluna girip tutunmak zorunda kaldılar.” (BGD: 135)
- “O güçlü elleriyle sıradan bir insanın ensesini tutmaya görsün, *ağır demirden bir kerpeten gibi* sıkar, boğar, bas bas bağırtırdı adamı.” (BGD: 34)
- “Düşündüğünüz şeye bakın; yıkayıp temizlemek de ne kelime Behzat Bey? Vallahi *gelin duvağı gibi* süsler paklar öyle getiririz onları.” (BGD: 21)
- “...*sözde çok basitmiş gibi* görünen ama özünde çok doğru bir hareket olan nöbet işini bile hafife alıyor, işin daha kötüsü, tarlasını sürüp işgal ettikleri Evran Ağa ile adamlarının gücünü küçümsüyor, böylece ağalarla kendi aralarındaki toprak sorununun özünü yeterince kavrayamıyordu.” (BGD: 34)
- “...yağlı ıslıtlı, simsiyah toprak, ayakkabılarına, pantolon paçalarına *katran sakızı gibi* yapıştıyordu.” (BGD: 51)

7.1.3 Örneği Edatı ile Kurulan İkilemeler

Osman Şahin'in, incelediğimiz eserlerinden olan "Başaklar Gece Doğar" adlı eserinde "gibi" edatı anlamına gelecek şekilde "örneğin" sözcüğünü getirerek benzetmeler kurduğu görülmektedir.

"Soğuk, mermerimsi gökyüzünde renksiz beyaz bulutlar, *dev buz dağları örneği* oradan oraya yüzüyor deviniyorlardı." (BGD: 51)

"Remzi bozulmuş, kararmış bir yüzde kıvrandı, yüzünü eğdi, başını sağa sola çevirdi ve bildiğini okumaya çalıştı yine; *sallanıp sallanıp da bir türlü yerinden çıkamayan paslı çiviler örneği*." (BGD: 72)

"*Hani kav örneği* kurumuş gevremiş ipince ot yığınları olur da tutuşup alev almaları bir tek çingiya, kıvılcıma bakar, aynen öyle." (BGD: 130)

"...*deli canlar örneği* aylarca sokak aralarında, işçi pazarlarında, köşe başlarında, sebze hallerinde, yorgun, çökkün, pis sakallı yüzleriyle başıboş dolaştılar." (BGD: 139)

"*Genç hayvanlar örneği* ağızlarını açıp uzun uzun esneyerek, aç karınlarının üstünde akşama nerede yatıp sabaha nerede kalkacaklarını bilmeyerek, bir yıkım da öyle yediler." (BGD: 139-140)

"Çiğit yeşili ekinler rüzgârın da etkisiyle kaynayıp uğunmaya, ağır başaklı saplar, *yeşil denizler örneği* çırpınıp esnemeye, içine giren insanı koltuklamaya başladı." (BGD: 194)

7.1.4 [-E] Benzer Edatıyla Oluşturulan Benzetmeler

"Duruşmanın sonunda arkadaki yüksek direğin arasına *çula benzeyen* bir perde gerilirdi." (EK: 50)

"Kuz, elleri bağlı, kemikleri sayılı, *kıl yılanına benzeyen* oğlana bir bakış attı." (EK: 111)

"*Soğuk, ıslak, yapışkan dumana benzer* ipince bir sis bulutu..." (BGD: 51)

"İşgal olayı, çocukların da dünyasına girmiş, giderek etkilemeye başlamıştı onları. Saçları kökünden kesilmiş, ince boyunlarının üstünde kararmış *birer su kabağına benzeyen* şekilsiz başlı çocuklar, uzun eşek, beş taş, saklambaç gibi oyunlar yerine, uçlarına ipler takarak omuzlarına tüfek gibi astıkları ay çiçeği sapları ile sokak aralarında 'işgalcilik oyunu' oynuyorlardı." (BGD: 174)

7.1.5 [-E] Dönmek Edatıyla Oluşturulan Benzetmeler

“Türkiye Türkçesinde bunların yanında [-E] dönmek eylemiyle benzetmeler de vardır.” (Aksan, 2006: 113)

“Traktör sürücüleri, gecenin nemli, ısırıcı soğuktan korunabilmek için, kalın yün başlıklarını, şapkalarını başlarına geçirmişler, paltolarıyla deri ceketlerinin yakalarını kaldırmışlar, böylece yüzleri gözleri belirsiz birer korkuluğa dönmüşlerdi.” (BGD: 26)

“Ağzında sağ kalan birkaç kök dişi çürümüş, *kara ağaç köklerine dönmüştü.*” (BGD: 86)

“Belli ki Bekir gözü gönlü *kara bir adama dönüşmüştü.*” (EK: 48)

“Yoksa yarın bir gün, nefesi kokan hırboların tümünün ağızları Siverek kahvelerinde *arı kovanına döner.*” (EK: 113)

“...kan kokusu almış, *aç kurt sürüsüne dönüşmüş* çılgın kalabalığın elleri ayakları durmadı hiç. Bir saat, iki saat, üç saat, belki de daha fazla...” (BGD: 131)

“Ellerinin yüzü morumsu damarlar, çiller, benlerle kaplanmış, *azıcık nemden etkilenen sağlıklı bir tene dönüşmüştü.*” (BGD: 38)

“Elmacık kemikleri çıkkın, sivriydi. Yuvasına kaçmış iri parlak gözleri yeterince uyuyamamış gibi ıslak, nemli, bulanıktı. Ağzında sağ kalan birkaç kök dişi çürümüş, *kara ağaç köklerine dönmüştü.* Unlu bulamaç gibi sulu yiyeceklerle ıslatırdı kursağını bu yüzden.” (BGD: 86)

7.1.6 Kadar Edatıyla Oluşturulan Benzetmeler

“*Bir kibrit kutusunun içinden çöp alamayacak kadar* kalın, sert, düğüm düğüm olmuş, kütelmiş parmakları vardı.” (BGD: 35)

“*Bir kadının yüreğini hoplatacak kadar* yakışıklıydı.” (EK: 12)

“Bir kadının, *kocasını başka bir kadınla paylaşması kadar* ahlakdışı bir şey yoktu.” (EK: 28)

“Topraksız doğup topraksız ölecekken, Çukurova gibi bitek, verimli bir yerde elli dönüm kadar bir toprağa sahip olabilmesi demek, *cehennemden cennete geçmesi kadar* ulaşılmaması güç bir düştü onun için.” (BGD: 64)

7.1.7 +CA Küçültme Eki ile Oluşturulan Benzetmeler

+CA küçültme eki, sözcüklere küçüklük, sevgi, şefkat anlamları katar. Hatiboğlu +CA küçültme ekini, “sıfatlara getirilerek ‘benzerlik, görelilik, nispet, eşitlik’ kavramları sağlanır” (1981: 47) şeklinde açıklar.

“...esefle söylüyorum, günümüz adaletinin, daha doğrusu adalet terazisinin bol parayla oynatılan alicengiz oyunlarına dönüştürüldüğünü, parası olanın kimi haksızlıkları *açıkça* satın alabildiğini, yasaların açıklarından yararlanarak, ağaların bu hukuk oyununu gizli açık bir şekilde sürdürme geldiklerini yana yakıla anlattı.” (BGD: 107-108)

“Bahara doğru bu değişim *iyice* hızlandı.” (BGD: 150)

+CA küçültme ekinin, eklendiği sözcüklerde “çokluk ifadesini güçlendirme” amaçlı kullandığı örnekler bulunmaktadır.

“Çukurova’da traktörler orta tavda girerler tarlaya. Tohum mibzerlere ekilir, diskaroyla örtülür üstü. Birinci sürüm, ikinci sürüm, tohum, traktör, yakıt, gübre, ilaçlama çapa derken tarlanın dönümüne yapılan harcama *yüzbinlerce* lira parayı bulur. Bu da elinde birkaç yüz dönüm tarlası olanlar için *büyükçe* bir yük demektir.” (BGD: 73)

“Asmalar yapraktan kudurdu. Hasat zamanı oraklar, tırpanlar, biçerdöverler *günlerce* çalıştı. Biçilen, taşınan saplar harmanlara sığamaz oldu.” (EK: 18)

“Bahara doğru bu değişim **iyice** hızlandı.” (BGD 150)

“Bizler burada zamanı öldürür, *bolca* çene çalarken, öte yandan millet ovada işini bitirdi bile; herkes ekeceğini ekti, süreceğini sürdürdü.” (BGD: 9)

“Sonra da bir elinde bıçağı, öbür elinde tabancası, damdan aşağı atlayarak, kollarını da iki yana açıp kapayarak, *çılğınca* bir öfkede tarladakilere doğru bağırırdı.” (BGD: 87)

“İslanmış, çiğnenmiş, *buruş buruş olmuş* bir kâğıt parçasından farksızdı Zahireci Fehmi’nin yüzü. Sırtına eski püskü, omuzları toz içinde bir palto giymiş, paltosunun altına ceket, ceketinin altına yelek, onun altına da kalınca eski bir kazak geçirmişti.” (BGD: 17-18)

+CA küçültme ekine, iyelik üçüncü kişi ve yönelme durum ekleri getirilerek oluşturulmuş olan +CA+(s)I+nA eki isimlere gelerek belirteç görevinde kullanılır ve +CA küçültme eki ile sözcüklere benzetme anlamı kazandırılır. Osman Şahin’in

incelediğimiz eserlerinde +CA+(s)I+nA ekiyle oluşturulmuş benzetme örneklerinin yer aldığı görülmektedir.

“Göğün karnında asılı duran dev bir bulut parçası, içine güneşin bütün ışıklarını *doldurmuşçasına* parladı.” (BGD: 200)

“Asfaltın, kumun, çakılın, mucurun bilinmediği o yıllarda, yassı tandır taşları taşınıp döşenmiştir yolun üstüne. Yağmur sonları güneş açınca, toprağın yüzüne döşenen tandır taşlarını üstleri sabunla *yıkanmışçasına* ııslak bir ışıltıda parlarlar hâlâ.” (BGD: 152)

“Ve kendi kurdukları bu düşlerin derinliklerine düşerek, suya iz *çekermişçesine* kendi düşlerinin tutsağı olanlar.” (BGD: 140)

Uyanan, ağır ağır gerinen toprağın üstü, kaynar su *dökülmüşçesine* kızgın buharlarla dumanlanıp tütmeye, yaklaşan ağır boğucu yaz sıcaklarının habercisi olmaya başladı. (BGD: 150)

“Doğu bulutlarının arasındaki delikten doğdu Güneş. Dağlar mavilendi. Gecedden kalma gölgeler, renkler daha bir güçlendi. Kuşlar, arılar, böcekler ağızlandı. Göğün karnında asılı duran dev bir bulut parçası, içine güneşin bütün ışıklarını *doldurmuşçasına* parladı.” (BGD: 200)

Yağmur sonları güneş açınca, toprağın yüzüne döşenen tandır taşlarını üstleri sabunla *yıkanmışçasına* ııslak bir ışıltıda parlarlar hâlâ.” (BGD: 152)

“...bulgur bulgur dağılıyor, kırmızı, sarı traktör ışıklarının altında *yağlanmışçasına* bir garip ışıltıda parlıyor, tohum yüklü mibzerler de açılan toprağın bağına durmadan tohum saçıyordu.” (BGD: 25)

“Ufacık parçalar halinde ellerine gelen ağalarının giyitlerini bulaşıcı bir illetten kurtulmak istermiş gibi ayaklarının altına alan, çiğneyen, ezen, ateşe veren, saatlerden beri dağları tepeleri aşır *gelmişçesine* ağızları, burunları, soluktan körük gibi şişmiş açılmış...” (BGD: 131)

Türkçede andırmak eylemi de benzerlik kavramı bildirmektedir.

“Aşırı sıcaktan otlar, yapraklar yüzünün üstüne dürülüp soluyor, pörsüyor, toprağın yüzünde kocaman yaraları *andıran* çatlaklar, yarıklar, değişik eğriler çizerek toprağı yaşlandırıyor.” (BGD: 194-195)

Farksız sözcüğü ile “gibi” anlamını taşıyan, benzerlik kavramı bildiren örnekler de bulunmaktadır.

“Bol süt veren bir inekten *farksızdı* bu topraklar. Ne ki yıllardan beri bu ineğin altındaki dana aç kalıyordu.” (BGD: 64)

“Elinde çiftesi, sırtında kara kalın yamçası, ayaklarında geniş ağızlı lastik çizmeleri, başında eskimiş dürülmüş şapkasıyla, bir kapandan *farksız* karanlığın içinde oradan oraya dolaşıyor, adımları tarlanın yüzünde gecenin yüreği gibi atıyor, gözlerini de bir an olsun Evran Ağa’nın çiftliğinden ayırmıyordu Memedo.” (BGD: 63)

7.2 Betimleyici Anlatımlar

Betimlemede kullanılan anlam öbekleri betimlemeyi güçlendirir. Betimlemeler, yazınsal metinlerde bağlayıcı bir görevdedir. Betimlemelerde kullanılan benzetme ögeleri, betimleyici anlatımın kullanıldığı metinlerde anlatılmak istenileni güçlendirir ve okuyucunun zihninde daha gerçekçi bir canlandırma gerçekleştirir. Betimleyici metinlerde önemli olan okuyucuya verilmek istenenin ulaşmış olmasıdır. Bu sebeple betimlemelerde benzetmeler önemli bir yer tutmaktadır.

Benzetmeler, iki şey arasında (zayıf-güçlü, ad-eylem vb.) bir bakıma anlam geçişidir. Bu geçiş yoluyla benzetilen ve benzeyen, kendisini güçlendiren edatlar yoluyla anlam olarak kuvvetlendirilir. Bununla birlikte yalnızca salt betimleme örnekleri değil, yazarın betimlemelerinde abartı olmadığından, bir tablo çizercesine anlatımını kuvvetlendirmek için betimlemelerinde pekiştirme ve ikilemelere başvurulduğundan söz edilebilir. Osman Şahin’in yer, insan, doğa, ruhsal betimlemeler ve olay betimlemelerinde, kısa betimlemelere değil, anlatımı güçlendirecek şekilde uzun ve detaylı betimlemelere kullandığı görülmektedir. Betimlemelerini kuvvetlendirmek için yazarın, pekiştirmelerden, deyimlerden, ikilemelerden yararlandığı görülmektedir.

Osman Şahin’in incelenen “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkıya Kuza” adlı roman türündeki eserlerinde, gözlem gücünün ve okuyucuda adeta okuduklarını izliyormuş havası veren bir anlatım görülmektedir.

7.2.1 Yer (Mekân) Betimlemeleri

Mekâna yüklenen anlam ve mekânın işlenişindeki yoğunluk, yazardan yazara farklılık gösterir. Mekânın roman içindeki önemi ve alacağı şekil, yazarın incelemeleri ve sanata bakışı ile ilgilidir. Bazen de aynı yazarın farklı eserlerinde, mekânın önem derecesi değişmektedir. Olayların gerçekleştiği mekânlar, betimlemelerde önemli bir yer tutar. Yalnızca bir mekân olarak adlandırılmasının yanı sıra, betimlenen olayların okuyucu üzerindeki etkisi yadsınamaz.

Yer betimlemelerini oluşturan betimleme örneklerinden biri kapalı mekânlardır. Kapalı mekânların birçoğunu ev, konak, apartman, okul, dükkân otel gibi yerler oluşturmaktadır.

“Odanın duvarlarında siyah gür sakallı, siyah gözlü, harmaniyeli, kendi ölüsünü devesine yüklemiş alıp götüren, eli zülfikarlı, düldül atın binicisi Hazreti Ali’yle, On İki İmam’ın resimleri asılıydı. Bir başka duvarda alnı paralı, kuyruğu ejderha, karnının altında kırkayak misali bir sürü ayakları olan, balık sırtı gibi de üstü başı ışıltılı pullarla kaplı bir de Şahmeran resmi vardı.” (BGD: 50)

Buradaki betimleme örneği, bir odanın içinde bulunan iki farklı resmin betimlemesidir. Bu betimlemelerde Osman Şahin’in, benzetmelerde renklerin adlarından da yararlandığı “siyah gür sakallı, siyah gözlü” şeklindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Gün öğlene yakındı. Duvarları yeni sıvanmış, badana ve kireç kokan, iki katlı bir binanın daracık merdivenlerinden çıktılar. Kapıdan içeri girdiklerinde büyükçe bir salona açıldı önleri. Duvarları boydan boya kaplayan raflar, dolaplar ağızlarına kadar dolmuş taşmıştı. Tül perdeli geniş pencerenin sonunda, susuzluktan kimi yaprakları sararmış, gövdesi kütükleşmiş, yaşlı bir kauçuk ağacı, pencerenin dışında da ala çamurlu Ceyhan nehri görünüyordu.”

Buradaki örnekte de bir binanın salona açılan bölümü betimlenmiş, “daracık, büyükçe, boydan boya, geniş” gibi varlıkların ölçülerini yansıtan sözcüklerle betimlemelerde anlamın güçlendirildiği görülmektedir.

“Sedir üstleri, yerler, pahalı Yörük kilimleri, halılarla örtülüydü. Orta yerde demir soba yanıyor, üstünde geniş karınlı bir çaydanlık kaynıyor, kızgın buharlar püskürtüyordu ağzından. Bir köşede formika kaplı sehpanın üstünde siyah beyaz bir televizyon duruyordu.” (BGD: 110)

Yukarıdaki örnekte de yine bir kapalı mekân betimlemesi olarak bir odanın içi betimlenmiştir. Göçebe topluluklardan oluşan Yörükler ’in, göç ederlerken ekonomik durumlarını, kadınlarının hünerlerini, toplum içindeki benliklerini sergiledikleri Yörük dokumaları, sahip oldukları en değerli varlıklarından biridir. Bu değer, kendisi de Yörük olan Osman Şahin’in eserlerinde yer aldığı görülmektedir. Daha çok “demir soba yanıyor, çaydanlık kaynıyor, buharlar püskürtüyor” şeklinde odanın içindeki somut eşyaların betimlemesi üzerinde durulmuştur.

7.2.2 Doğa Betimlemeleri

Betimlemelerdeki en önemli ölçüt, belirtilen varlıkların salt gerçek bir söyleyiş ile anlatılması değil, o varlıkların okuyucuda bir his uyandırması, zihninde canlandırmasıdır. Bu durum doğa betimlemelerinde de geçerlidir. Doğa belirli sözcüklerle sınırlandırmak olmayacaktır. Bunun için söz sanatlarından, ikilemelerden, yazarın betimleme gücünden yararlanılarak okuyucuya aktarmak yerinde olacaktır.

Doğa betimlemelerini ele alırken, bir alt başlık olarak “açık mekân betimlemeleri” de verilmiştir. Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinden derlediğimiz örnekler aşağıdaki gibidir:

“Soğuk, mermerimsi gökyüzünde renksiz beyaz bulutlar, dev buz dağları örneği oradan oraya yüzüyor deviniyorlardı.” (BGD: 51)

Buradaki örnekte gökyüzü, “mermer”e benzetilerek somutlaştırılmış, bulutların yüzdüğünü ise “eriyip giden buz dağları” örneğine benzeterek anlatımını basit bir anlatım olmaktan çıkarmıştır.

“Ormanın her dalında, ağacında, sarmaşığında, çalısında kuşlar öter, yuva yaparlardı. Sarı gagalı kuş yavruları yaz kış yuvalarda ötüşürler, kıyameti koparırlardı. Akşam üstleri ulu ağaçların geniş dalları, konan leyleklerin

ağırlığı altında eğilir, ağaç üstleri süt beyaz olurdu. Başlarını yukarı doğru vererek, uzun kırmızı gagalarını açıp kapatarak kahve döğerlermiş gibi takırdatırlardı. Şimdilerde susuzluktan sesi soluğu kesilmiş, içi ota çalıya boğulmuş olan ufacık Kurukulak Deresi'nden geceleri kimse geçemezdi o zaman; eşkıyalarca ya soyulur ya da öldürürlerdi.” (BGD: 132)

Başaklar Gece Doğar adlı eserden alınan bu betimleme örneğinde, yazarın betimlemesinin temelini bitkilerin ve hayvanların oluşturduğu görölmektedir.

“Mart başıydı. Gökyüzü yağmurdan, şimşekten çatladı. Toprağın yüzü akara kesti. Dereler, çaylar, nehirler taşıtı. Tarlalar günlerce çamur koktu. Sonra sıcaklar bastırdı. Bir sarı çiçek patladı ki, akıl ermez. Eşekarıları, kelebekler aldı ortalığı. Sarı çiçekle, eşek arılarının çokluğu bolluğa işaretti. Asmalar yapraktan kudurdu. Hasat zamanı oraklar, tırpanlar, biçerdöverler günlerce çalıştı. Biçilen, taşınan saplar harmanlara sığamaz oldu.” (EK: 18)

“Her şeyi üşüten, yuvasına kaçırılan dondurucu soğuklarda, durmadan çalışan, devinen, insanla topraktı yine de. Bazen tavuk bassa izi kalır cinsinden ipince bir kar kepeği serpiştirmesine karşın, toprak yine de için için devinerek verime istekleniyor, bağrına aldığı milyarlarca tohumu sessiz soluğuyla sarsıp çatlatıyor, ardından lif lif köklendirerek, toprağın derinliklerinin belirli belirsiz nabzı, yüreği oluyor atıyordu. Tohumlar göz göz patlayıp açıyor, açılan gözlerden yeşil ılmık pürleri toprağın yüzüne çıkıyor, güneşle buluşuyor, birkaç güne kalmadan da toprağın yüzü ipince ılmık yeşiliyle ürperiyor, esniyor, yekiniyordu. Çalılar, ağaçlar, toprağın derinlerinden durmadan su ve can çekerek özüksüyorlar, büyümelerini sürdürüyorlar, dal uçları tomurcuklanmanın telaşıyla morarıp tüyleniyor, salkım salkım çiçeğe duran kavaklarla söğütlerin tatlı kokuları alıyordu ortalığı. Bir yıl öncesinden kalmış, kararmaya durmuş eski yapraklarla, yeşil bir ışıltıda taze parlak yapraklar aynı dalın aynı gözünde birleşip açarak, birbirleriyle tanışıyor, eski ile yeni aynı dalda birbirine karışıyordu böylece.” (BGD: 150)

“Bahara doğru bu değişim iyice hızlandı. Uyanan, ağır ağır gerinen toprağın üstü, kaynar su dökölmüşçesine kızgın buharlarla dumanlanıp tütmeye, yaklaşan ağır boğucu yaz sıcaklarının habercisi olmaya başladı. Meyve ağaçlarının dipleri, dökölen renk renk çiçek yapraklarıyla dolup taşarken, gövdeler kabuklar renklendi. Toprağı fişek gibi yarıp çıkan hırslı, tombul kamış uçları, topraktan kendini kurtardı. Çalı dipleri, düzlükler, kopyaklar göz açıp kapayıncaya kadar bin türlü yeşile, renge boğuldu. Mor sümbüller, nevrular, sarı çiğdemler açtı çalı diplerinde. Alıçlar, elmalar, erikler, şeftaliler, ayvalar görölmemiş bir renkte, büyüde bir çiçek cümbüşüne dönüştü. Dağ taş bu renkli kokulu yeşilliği emmeye, dere içleri genç, oynak su çığlıklarıyla inlemeye, çalı altları karatavuk, saksadı ve sığircık sesleriyle dolmaya, gökyüzünü bir uçtan öbür uca kılıç gibi kesen uçuşlarıyla kırlangıçlar görönmeye başladı. Havayı inleyen büyüde sesleriyle koyu kuzguni renkte eşek arıları, sarıcalar, bal arıları, kabuklu böcekler çiçek ağızlarına saplanırcasına girip çıktılar. Karıncalar, kıştan kalma derin uykularıyla toprağın yüzünde uyusuk uyusuk gerinirken, koyun keçi altları kuzu, oğlak sesleriyle seslenmeye başladı.” (BGD: 150-151)

Yukarıdaki betimleme örneği, kıştan ilkbahara, ilkbahardan yaza mevsim geçişlerinin anlatıldığı doğa betimlemesi örneklerinden oluşmaktadır. Toprak, sanayileşmenin olmadığı yerlerde bir hazinedir. Osman Şahin'in, incelediğimiz eserlerinde olayların geçtiği, verimli toprakların bulunduğu Anadolu illerimizde, köylünün toprağa verdiği değer, toprağın önemi yazarın dikkatinden kaçmamış, betimlemelerine yansımıştır. Bahardan yaza mevsim geçişinde, doğadaki canlılar üzerindeki değişim, bu değişimin heyecanı ve rengi yazarın tasvir yeteneği ile zenginleştirilmiştir.

Osman Şahin, toprağın uyanışını, dondurucu soğukların bitişini, baharın gelişini, toprak ve insanın birbiriyle olan bağına betimlemiştir. Bu betimlemelerde, “dal uçları tomurcuklanmanın telaşıyla...”, “toprağın derinliklerinin...nabızı”, “...taze parlak yapraklar aynı dalın aynı gözünde birleşip açarak, birbirleriyle tanışıyor”, “dere içleri genç, oynak su çığlıklarıyla inlemeye” gibi kişileştirmeler kullanılarak betimlemelere canlılık kazandırılmıştır. Canlanan toprak ve çoğalan bitkiler, heyecandan kaynaklı bir “telaş” olarak görülmüş, toprak tohumlar için bir “nabız, yürek” olarak adlandırılmış, yapraklar dallarda “tanışarak” baharın canlılığı ve yeniliği betimlenmiştir. Bununla beraber anlatımın zenginliğini, “mor sümbüller, bin türlü yeşil, sarı çiğdemler, çiçek cümbüşü” şeklinde bitkilerden alan Osman Şahin, betimlemelerini renklendirmiştir.

“Mayıs ayı ortalarına doğru yörük kaçırtan sıcakları başladı. Jandarmalarla yapılan kavgada çığnenerek, yer yer ezilip yolunan, bir bölümü de Evran Ağa'nın traktörlerince sürülerek ters yüz edilen ekinler, toprağın, suyun, nemin, sıcağın tadını alarak bellerini doğrultmuşlar, başlarını dimdik kaldırmışlardı. Toprak öylesine verimli, öylesine doğurgandı ki, her şey bir günün içinde azıverip büyüyor, bir gece önce tarlanın yüzünde bir tek başak görünmezken, ertesi günü ekin uçları görülmemiş bir gürlükte yemyeşil kılçık pürleriyle dolu veriyor, tarla bir uçtan öbür uca bir başak ormanına kesiyordu. Toprak, havadan güneşten aldığı gücü sağarak dibine veriyor, geceleri kökleri besliyor, yoğuruyor, kökler de başakları doğuruyordu böylece. Ardından küçücük, ince, ak, sarı, ipeksi küpeler halinde çiçeğe durdu başaklar. Tatlı, hoş kokulu bir sütle dolmaya başladı tane içleri. Çiğit yeşili ekinler rüzgârın

da etkisiyle kaynayıp uğuldamaya, ağır başaklı saplar, yeşil denizler örneği çırpınıp esnemeye, içine giren insanı koltuklamaya başladı.” (BGD: 194)

Yukarıdaki betimlemede mevsimlerin geçişleri “Mayıs ayı ortalarına doğru yörük kaçırtan sıcaklar” ile başlamaktadır. Yörük kaçırtan sıcakları, yaz mevsiminin habercisidir. Yörükler, develeri ile birlikte yaz zamanı bir yayladan öbür yaylaya göç ederler. Osman Şahin, bu detayı betimlemelerine eklemiştir. Havaaların da ısınmasıyla baş veren ekinler, verimli topraklar, “her şey bir günün içinde azıverip büyüyor, bir gece önce tarlanın yüzünde bir tek başak görünmezken, ertesi günü ekin uçları görülmemiş bir gürlükte yemyeşil kılçık pürleriyle dolu veriyor, tarla bir uçtan öbür uca bir başak ormanına kesiyordu” şeklinde betimlenmektedir. Ayrıca başakların bolluğu, “yeşil denizler örneği” benzetmesi kurularak betimlenmiştir.

“Sabahları yakıcı sıcağın buharında ortalık ince çizgiler halinde tütüyor, hızlı hızlı oluyor, güneş yükseldikçe bataklıklar kokuyor, yosunlu, ağır pis sularda kurbağalar ötüşüyor, leylekler geziniyor, havada biteviye uçuşan irili ufaklı sinekler, kan taşıyan canlıların yüzüne gözüne sıvanıyordu. Aşırı sıcaktan otlar, yapraklar yüzünün üstüne dürülüp soluyor, pörsüyor, toprağın yüzünde kocaman yaraları andıran çatlaklar, yarıklar, değişik eğriler çizerek toprağı yaşlandırıyor.” (BGD: 194-195)

Yukarıdaki örnekte, sabah ve sabahın yakıcı sıcağı betimlenmektedir. Doğanın uyanışı, sıcakların toprak üzerindeki oluşturduğu çatlaklardan kaynaklı izler aktarılmaktadır.

“Doğu bulutlarının arasındaki delikten doğdu Güneş. Dağlar mavilendi. Gecedен kalma gölgeler, renkler daha bir güçlendi. Kuşlar, arılar, böcekler ağızlandı. Göğün karnında asılı duran dev bir bulut parçası, içine güneşin bütün ışıklarını doldurmuşçasına parladı.” (BGD: 200)

Yukarıdaki örnekte ise, güneşin doğuşu bir “aralık” yerine “delikten” doğmuş, sabahın canlılığı “kuşlar, arılar, böcekler”, “öttü, ötmeye başladı” yerine “ağızlandı” şeklinde kişileştirme yapılarak betimlenmiştir.

Doğa betimlemeleri içerisinde ele alınan bir diğer mekân betimlemesi türü ise açık mekânlardır. Açık mekân, olaylar arasında bağlantı kurulması ve kahramanların

hareketleri için imkân sağlar. Açık mekân betimlemeleri, alan genişliğine de sahiptir. Roman kişinin açık mekânda sahip olduğu hareket kolaylığı, olayın geniş bir alana kaymasını da sağlamış olur.

“Evvelce birkaç kez adını duyduğum “basamaklı yol”a götürdüler. Çevresi yeşil söğütlerle kaplı eski bir dere yatağıydı orası. “Doğum yolu” da derlerdi. Yıllar önce kış sellerinin aka aka açıp oyduğu, merdiven gibi basamakları, inişleri çıkışları olan bir yerdi. Bir adımımı kırk beş-elli santim dibe atar basarken, öbür adımımı kırk beş-elli santim yukarı atmak zorundaydım. Bir adım aşağı bir adım yukarı atarken, karnım burnumda olmak zordu. İnişli çıkışlı taş basamaklardan oluşan bela bir yerdi, “basamaklı yol.” (EK: 17)

Buradaki örnekte bir geleneksel doğum öncesi ritüeli gerçekleşmektedir. Geniş bir mekân olarak “basamaklı yol” ile ilgili hem bilgi verilmiş hem de doğumu kolaylaştırdığı söylenen ‘basamaklı yol’un fizikî betimlemesi, “kış sellerinin aka aka açıp oyduğu, merdiven gibi basamakları” şeklinde yapılmıştır.

“Eski Adana-Kozan yolu vardır bir; deve kervanlarının gelip geçtiği en eski ömürlerin yolu. Sarıbahçe köyünün sınırlarını belirleyen eski tapu kayıtlarında bu yolun adı aynen geçer. Üç kemerli tarihi bir Taşköprü’nün üstünden geçen yolun çevresini hayıt çalılıarı, otlar, böğürtlenler örtmüştür şimdi. Yol ortadan kalkalı yıllar olmasına karşın, dümdüz tarlanın yüzünde belirgin yükseltiler, setler halinde izleri görünür hâlâ. Asfaltın, kumun, çakılın, mucurun bilinmediği o yıllarda, yassı tandır taşları taşınıp döşenmiştir yolun üstüne. Yağmur sonları güneş açınca, toprağın yüzüne döşenen tandır taşlarını üstleri sabunla yıkanmışçasına ıpslak bir ışıltıda parlarlar hâlâ.” (BGD: 152)

Yukarıdaki örnekte bir yol tasviri yapılmış, zamanla yolun ortadan kalkmasına karşın, izlerinin kaldığı belirtilmiş. Burada dikkat çeken bir özellik ise, Osman Şahin’in betimlemelerinde özellikle bitki türlerine yer vermesi ve yağmur, kar gibi doğa olaylarından bahsetmesidir. Bahsedildiği gibi, “hayıt çalılıarı, otlar, böğürtlenler”, yol çevresini örtmektedir. Maki türünde, sıcak bölgelerin bitkisi olarak bilinen hayıt otu, Osman Şahin’in dikkatinden kaçmayarak eserlerindeki betimlemelerde yer almaktadır.

“İki arkadaş, köyün doğusundaki tarlaya doğru yürüdüler. Çamurlu, daracık ham toprak yol, derin teker izleriyle yarılmıştı. Boz bulanık yağmur suları doldurmuştu teker izlerinin içini. Hafif rüzgârda ufacık gölet suların yüzleri

ürperip kırışıyordu. Yoğun sis dağılmaya başlamış, otların, çalılarının, kurumuş püskül otlarının üstleri, sis artığı ufacık su damlalarıyla dolmuştu. Soğuk, ıslak, yapışkan dumana benzer ipince bir sis bulutu, kuzeyde Aktozlu köyünün oralara yakın kavak ve okalıptüs ağaçlarına takılmış kalmış gibiydi.” (BGD: 51)

“Gazi’nin tarlasını geçtikten sonra işgal edilen tarlaya ayak bastılar. Yeni sürülmüş tarlanın yüzü, nemli, ıslak, çamurdu. Atılan her adımda ayaklarının altında ezilen, dağılan çamurdan vıcık vıcık sesler çıkıyor, yağlı ışıltılı, simsiyah toprak, ayakkabılarına, pantolon paçalarına katran sakızı gibi yapışıyordu.” (BGD: 51)

Yukarıdaki örneklerde, tarlaya doğru giden yolun betimlemesi, etrafında bulunan “teker izleri, gölet suları, sis bulutları ve bitkiler” ile birlikte zenginleştirilmiş, salt yoldan bahsedilmemiş, yolun etrafında bulunan bitkiler ve hava durumu da belirtilmiştir. Ardından betimlemenin devamında “işgal” edilen tarlanın yumuşak yapısı, “nemli, ıslak, çamurlu” şeklinde belirtilmiştir. Yazar böylelikle, doğa üzerindeki betimlemelerini duyularımıza hitap ederek belirginleştirmiştir.

“Topraksız doğup topraksız ölecekken, Çukurova gibi bitek, verimli bir yerde elli dönüm kadar bir toprağa sahip olabilmesi demek, cehennemden cennete geçmesi kadar ulaşılmaz güç bir düştü onun için. Bol süt veren bir inekten farksızdı bu topraklar. Ne ki yıllardan beri bu ineğin altındaki dana aç kalıyordu.” (BGD: 64)

Yukarıdaki örnekte yazarın betimlemeleri, “Çukurova gibi, elli dönüm kadar, bol süt veren bir inekten farksız” şeklindeki benzetmelerden yararlanarak, Çukurova toprağının ne kadar verimli olduğunu, bu verimli topraklara sahip olmanın güç ve bir hayli önemli olduğunu anlatmak istemiştir. Burada toprak, ineğe benzetilerek bu verimin bolluğu pekiştirilmek istenmiştir.

“Kalabalık kendi içinde ağır bir su gibi döne döne büyüyerek dev bir gösteriye dönüştü. Coşkulu kalabalıklar sanki yürümüyorlardı da yüzüyor kayıyorlardı. Tıka basa her yaştan insanla dolan sokaklar, büyükçe bir kas gücü gibi bir açılıp kapanarak, halay mendillerini iştahla sallayarak, iç içe geçmiş halkalar büyüüp sallanarak, Köprübaşı Meydanı’nı doldurdular.” (BGD: 171)

Bu örnekte Köprübaşı Meydanı'nı dolduran kalabalık halkın betimlemesi, “ağır bir su gibi döne döne büyüyerek dev bir gösteri”ye benzetilerek doğadan ilham alınmış, “büyükçe bir kas gücü”ne benzetilerek ise güç kavramı pekiştirilmiştir.

“Elinde çiftesi, sırtında kara kalın yamçası, ayaklarında geniş ağızlı lastik çizmeleri, başında eskimiş dürülmüş şapkasıyla, bir kapandan farksız karanlığın içinde oradan oraya dolaşıyor, adımları tarlanın yüzünde gecenin yüreği gibi atıyor, gözlerini de bir an olsun Evran Ağa'nın çiftliğinden ayırmıyordu Memedo. Tarlanın çevresini kaç kez dolandığını bilmiyordu. Gece karanlığında silahını kucağına alarak bazen çömeliyor, yumuşacık, yeni sürülmüş, ayağının altında bulgur bulgur dağılan, çözülen, çöken, her karışı da bir kan eden toprağı bir tapınmadaymış gibi avucuna alıyor, sıkıyor, burnuna doğru tutuyor, koklamasına doyum olmayan bir nesneyi koklarmış gibi toprağın nemli, ıslak kokusunu doyasıya içine çekiyor, sonra elinin ayasıyla bir bebenin yüzünü okşarmış gibi toprağın yüzüne dokunuyordu; o toprağın kendi gücüne, kendi ellerine, gözüne, emeğine gereksinimi olduğunu bilerek.” (BGD: 63)

Yukarıdaki örnekte, tarlanın nöbetini devralan Memedo'nun yaşadığı bir nöbet gecesi betimlenmektedir. Yüreği toprağın heyecanı ile atmakta, toprağı “yumuşacık, yeni sürülmüş, ayağının altında bulgur bulgur dağılan, çözülen, çöken, her karışı da bir kan eden toprağı bir tapınmadaymış gibi” keşfetmekte, toprağa “bir bebenin yüzünü okşarmış gibi” dokunmaktadır. Toprağın kutsallığı, “toprağı bir tapınmadaymış gibi” sözleriyle yansıtılmaktadır. Bebeklerin yüzü pürüzsüz ve temizdir. Aynı zamanda da bakıma muhtaçtır. Osman Şahin, bebek benzetmesi yaparak toprağın dokunulmaya ihtiyacı olduğunu, toprağın ne kadar saf ve temiz olduğunu anlatmak istemiştir. Aynı zamanda, kahraman ile toprağı bütünleştirerek toprağın kuvvetli bir “gereksinim” olduğunun altını, “...toprağın yüzüne dokunuyordu; o toprağın kendi gücüne, kendi ellerine, gözüne, emeğine gereksinimi olduğunu bilerek” şeklinde belirtmektedir.

“Eylül sonlarıydı. Hava hâlâ sıcaktı. Güneşten gölgeye kaçılıyordu. Damların üstünde maraba kadınları bulgur ayıklıyor, erişte kesiyor, hamur yoğuruyorlardı. Başka bir damın üstünde ise kadınlar turşu kuruyor, patlıcan, domates ve yeşil biberleri ipe dizerek kuruması için duvar çivilerine asıyorlardı. Erkekler de kaynatılan buğdayları hasırların üstüne döküyor,

seriyorlardı. Onları sonra çuvallarla değirmene taşıyarak bulgura çevirteceklerdi.” (EK: 15)

Yukarıda verilen betimlemede, sonbahara geçişte maraba kadınlarının dam üzerinde icra ettiği işten bahsedilmektedir. Mevsimin kışa döndüğü süreçte, kış hazırlıklarının başladığını, “turşu, patlıcan, domates, yeşil biber, bulgur” gibi yiyeceklerin hazırlanma süreci anlatılmaktadır.

7.2.3 İnsan Betimlemeleri

İnsan betimlemelerinde, genellikle kahramanın görünüşü, giyimi ölçüt olarak alınmaktadır. Görünüş olarak ele alınan betimlemelerde, somut-soyut varlıklardan yararlanılarak anlatım güçlendirilir, kahramanın görüntüsü basit olmaktan çıkar. Betimlemelerin içine kahramanın kişilik özellikleri de girdiğinde ise fizikî görünüm kuvvetlenir ve anlamlandırılır. Osman Şahin’in bu betimleme türünde fizikî görünümü aktarırken ikilemelerden, ölçü birimlerinden, anlatımı güçlendirmek için benzetmelerin etkisinden yararlandığı dikkatleri çekmektedir.

İnsan betimlemelerini ruhsal (içsel) ve fizikî (dışsal) betimlemeler olarak ele almak mümkündür.

7.2.3.1 Fizikî (Dışsal) Betimlemeler

“Esmer, kırarmış sert bıyıklı, arı sokmuş gibi de şişkin, yağlı, ışıltılı, yumuk gözlüydü.” (BGD: 38)

“Ellerinin yüzü morumsu damarlar, çiller, benlerle kaplanmış, azıcık nemden etkilenen sağlıksız bir tene dönüşmüştü.” (BGD: 38)

“Sur taşı gibi sağlam yapılı, iki metreye yaklaşan göz alıcı boyu, iri, kemikli, üstleri kıllı, biçimsiz demir gibi de güçlü pençeleri vardı Erol’un. O güçlü elleriyle sıradan bir insanın ensesini tutmaya görsün, ağır demirden bir kerpeten gibi sıkar, boğar, bas bas bağırtırdı adamı. Bir ineği kucaklayıp kaldırarak kamyonu yüklediğini görmeyen kimse yoktu. Yola çıktığında, tümsek ve çukurlarla dolu bir yolda yürüyormuş gibi iki yanına sallana sallana yürür, yazları geniş kışlı kara şalvar, arkası basık pabuçlar, kışları da kara şalvar üstüne geniş ağızlı, konçlu lastik çizmeler giyerdi.” (BGD: 34)

Osman Şahin'in incelediğimiz eserlerinden biri olan “Başaklar Gece Doğar” adlı eserinde, ortak bir paydada birleşen özellikler bulunmaktadır. Bu betimlemelerde özellikle erkek kahramanların görüntüsü için, “sur taşı gibi sağlam yapılı, demir gibi güçlü” benzetmelerinden yararlandığı görülmektedir. Taş, demir gibi somut nesnelere sert bir yapıya sahiptir. Bu sert yapılan insanların fizikî betimlemelerde kullanımları, “güç” kavramını belirginleştirmek içindir. Aynı zamanda hayvanlara ait olan “pençe”, “el” sözcüğü yerine geçmiş, kahramanın gücünü pekiştirmiştir.

Fiziki betimlemeler yapılırken, “şalvar, lastik çizmeler, basık pabuçlar” gibi giysilere yer verilerek anlatım desteklenmiştir.

“Sıvaları yer yer dökülmüş, çukurlarla dolu ev duvarları gibi yıpranmış, ölümcül, yorgun yüzlüdü Kamer Ana. Elmacık kemikleri çıkkın, sivriydi. Yuvasına kaçmış iri parlak gözleri yeterince uyuyamamış gibi ıslak, nemli, bulanıktı. Ağzında sağ kalan birkaç kök dişi çürümüş, kara ağaç köklerine dönmüştü. Unlu bulamaç gibi sulu yiyeceklerle ıslatırdı kursağını bu yüzden. Ne ki daha çok tütüne düşküdü o. Yaşlılık kılları çıkmıştı çenesi ile burnunun önünde.” (BGD: 86)

Buradaki örnekte, yaşlı bir kadın kahraman olan “Kamer Ana” için “sıvaları yer yer dökülmüş, çukurlarla dolu ev duvarları gibi yıpranmış” şeklinde bir betimleme yapılmıştır. Kamer Ana'nın yüzünün yaşlı görüntüsü hem “ölümcül” hem de “yorgun” şeklinde betimlenmiş, durumun vahameti ortaya konmuştur. Fizikî görünümünü güçlendirmek için ise yüz hatlarının “çıkkın ve sivri” oluşundan bahsedilmiştir.

“Onu ilk kez yakından görüyordum. Boylu boslu, ince yapılıydı. Otuzlu yaşlarındaydı. Kara kıvrık saçlı, güleç yüzlüdü.” (EK: 12)

“Onu ilkin muhacir kızı sandım, memelik takmış, göğüslerini kaldırmıştı. Kol yelleri geniş, çiçek desenli, fırfırlı, yazlık ketenden bir elbise giymiş, boynuna pahalı altın gerdanlıklar takmıştı. Kenarları işlemeli, pullu, sarı mavi renklerde bir de çember bağlamıştı başına.” (EK: 27)

“Topuklu ayakkabıları vardı. Sürekli gülen, akışkan yüzlüdü. Zümrüt yeşili gözleri, boyalı, kalın, şuh dudakları vardı.” (EK: 28)

Yukarıda Osman Şahin'in incelediğimiz roman türündeki “Eşkîya Kuza” adlı eserinden alınan örnekler yer almaktadır. Bu örneklerdeki betimlemeler birbirilerine

benzerlik açısından yakındırlar. Buradaki betimlemelerin çoğu görünüş bakımından giyim üzerinden yapılmıştır.

“Yabansı, utangaç yüzlü, ışıltılı koyu siyah gözlü, orta yaşlı, ufacık boylu, kara şalvarlı, her zaman ensesine yılan çaparı bir puşu saran, çok da hızlı yürüyen, hızlı koşan, kertenkele gibi kayadan kayaya sıçrayan canına çevik bir adamdı Berde. Sessizdi. Bir gizi, saklısı varmış gibi insanlardan kaçardı.” (BGD: 124)

Bu betimleme örneğinde, yazar kahramanın betimlemesini yaparken giyimi ve görünüş özelliklerini harmanlamış, detaylarla betimlemesini zenginleştirmiştir. Kahraman ile ilgili yalnızca salt bir betimleme değil de, “ensesine yılan çaparı puşu” takmasından, hızlı ve atik olduğunu belirten “ayadan kayaya sıçrayan çevik”liğinden de bahsetmeyi ihmal etmemiştir.

7.2.3.2 Ruhsal Betimlemeler

Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinde betimleme türlerinden örneklerine rastladığımız bir diğer tür ise ruhsal betimlemelerdir. Ruhsal betimlemelerde insanların gözle görülmeyen; iyilik, kötülük, kıskançlık, sevimlilik gibi özellikleri dile getirilir.

“Konuşması da yürüyüşü gibi inceliksiz, kaba, gür ve sertti. Düğüm düğüm olmuş kasları, ucuz pamuktan dokuma giyitlerinin dikiş yerlerini patlatacakmış gibi zorlar, ezici, baskın bir hava verirdi çevresine. Onu görenler etten kemikten yapılmış dev bir yontuyu izlemiş gibi hayranlık derecesinde bir duyguya kapılırlardı. Deve dişi gibi sert, güçlü, esmer yüzünün sağ yanağı yukarıdan aşağı derince bir ustura iziyle yarılmıştı. Bu iz, güneşte cilalanmış gibi parlar, Erol sinirlenince de akrep teni gibi kızarırdı. Bir kibrit kutusunun içinden çöp alamayacak kadar kalın, sert, düğüm düğüm olmuş, kütelmış parmakları vardı. Konuşurken bir yabayı andıran geniş taraklı ellerini, karşısındakinin yüzüne doğru korkusuzca bir sallayışı vardı ki, gören insan ürker çekinirdi.” (BGD: 34)

Yukarıdaki örnek, kahramanın ruhsal yapısını tam anlamıyla yansıtabilmek için fizikî betimleme ile birlikte verilmiştir. Kahramanın, “kaba, gür ve sert” görüntüsü, “sinirlenince akrep teni gibi kızarırdı” şeklindeki ruhsal durumu kahramanın dışına yansıtmakta, aynı zamanda “...geniş taraklı ellerini karşısındakinin

yüzüne doğru korkusuzca bir sallayışı...” etrafındakilere korku salarak kahramanın baskın özelliğini ortaya koymaktadır. “Konuşurken bir yabayı andıran geniş taraklı ellerini, karşısındakinin yüzüne doğru korkusuzca bir sallayışı” ile kahramanın saldırganlığından, “etten kemikten yapılmış dev bir yontu” benzetmesi ile de kahramanın heybetinden bahsedilmektedir.

“Tüyleri diken diken oldu. Yıllardan beri bilinçaltlarında yer eden akıl almaz, korkunç bir nefret ve kin duygusu yavaş yavaş devinerek gözlerine vurmaya başladı. Hani kav örneği kurumuş gevremiş ipince ot yığınları olur da tutuşup alev almaları bir tek çingıya, kıvılcıma bakar, aynen öyle.” (BGD: 130)

Buradaki örnekte ise, kahramanın etrafındakilere değil kendi benliğinde yatan korku duygusu ortaya çıkmakta, bu korku ise “ot yığınlarının alev almaları”na benzetilerek her an ortaya çıkmaya hazır, daha fazla bastırılmayacak bir durumda olduğu ifade edilmektedir.

“Sırık gibi upuzun boylu, kırmızı çopur yüzlüydü. Erik yeşili gözleri vardı. O gözler bir kez olsun insana güven vermezdi, kurnazlık kokardı. İri kartal burnu, daracık sivri yüzüne hayli büyük düşerdi. Beline kuşak sarar, sırmalı şalvar giyerdi. Acımasızlığıyla bilinir tanınırdı. Öfkeli bakar, öfkeli sorar, öfkeli konuşur, öfkeli yürürdü. Eline kırbacını aldığı zaman öfkesinden boyun damarları şişer, gözleri yuvalarından dışarı fırlar, keskin, çingiraklı yılan sesiyle bağırır, en ufak bir suçun bedelini, kan işletinceye kadar döğerek ödetirdi ırgatlara.” (BGD: 120-121)

Osman Şahin, betimlemelerinde ikilemeler, pekiştirmeler ve aynı sözcüklerin tekrarı yoluyla anlatımını güçlendirmektedir. Buradaki örnekte fizikî olarak “upuzun boylu” olan kahramanın “erik yeşili gözleri” insana güven vermemekte, söz konusu kahraman “acımasızlığı” ile ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda “öfkeli” oluşu, bakışlarına, konuşmasına, yürüyüşüne kısacası hal ve hareketlerine de yansımaktadır. Soyut bir kavramı karşılayan “kurnazlık”, kahramanın bir özelliğini de belirtmektedir. İşlenen suçun bedelini “kan işletinceye kadar döğerek” acımasızlığı Bunu da yine, “İri kartal burnu, daracık sivri yüzü, keskin, çingiraklı yılan sesi” gibi görünüşünü yansıtan fizikî özellikler ile desteklenmektedir.

“Ve içtikleri ucuz cigaraların dumanında geçici düşlere dalarak, küçük küçük umutlara sığınan, tutunanlar; böylesi anlarda gerçeklik giderek küçük küçük düşlere bırakırdı yerini. Ve kendi kurdukları bu düşlerin derinliklerine düşerek, suya iz çekermişçesine kendi düşlerinin tutsağı olanlar. İçi boşalmış, hadım edilmiş inançların peşinde koşarak, her gün biraz daha dinle, tesbihin, ezanın yazgısına teslim olarak, dünyasal isteklerinden vazgeçerek, yaşam karşısında yenik düşüşün yarattığı şiirsel düşlere, bol yemekli, hurilerle dolu, sorgusuz sualsiz günahsız cennet masallarının doğduğu ortamlara düşenler.” (BGD: 140)

Yukarıdaki betimlemede, yazar kahramanların iç dünyasına yönelmiştir. Kahramanların “umut” arayışını, “düşlerinin tutsağı olanlar”ı, yazarın deyişiyle “içi boşalmış, hadım edilmiş” şekilde inançlarını yaşayanların dünyaları yansıtılmıştır. Bu kahramanlar için yaşamın bir anlamı yoktur. Yaşamları, maddî dünya hayallerinden vazgeçmeye zorlanmış, manevî dünyaya yönlendirilmiştir.

“Bıyık Süleyman, dik yakalı siyah kazağının üstüne, açık kahverengi, pahalı, şık deri bir mont giymişti. Düzgün yüzlü, hafifçe de kır düşmüş kıvrıkcık saçlıydı. Sinirli sinirli bıyıklarıyla oynuyordu. Gazi ise kıravat takmış, koyu lacivert bir takım elbise giymişti. Korkak ve çekingen bir görünümü vardı. Kısa boylu, geniş, cansız yüzlüydü. İnce bıyıkları bir ölününkini andırıyordu.” (BGD: 40)

Yukarıdaki betimlemede Osman Şahin’in, kahramanın görünüş özellikleriyle ilgili bilgi vermesinin yanı sıra, kahramanın “bir ölününkini andıran bıyıkları” ile birlikte cansız yüzünün “korkak ve çekingen” bir görünüm yarattığı görülmektedir. Bu görünüm bir fotoğraf karesi hissi yaratmaktadır.

7.2.4 Zaman Betimlemeleri

Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinde, biçembilime katkısını olduğunu düşündüğümüz ve anlatımı zenginleştiren zaman betimlemeleri ile ilgili örneklerle rastlanmıştır. Karahancı, “eylemleri çeşitli yönlerden etkileyip anlamlarını daha belirgin duruma getiren, Türkçede yapı ve işlevce oldukça zengin bir kapsama sahip olan zarfların üslûp değerleri, metindeki kullanımlarıyla belirginleşir” (2017: 751) şeklindeki açıklamasıyla zaman kavramının işlevini açıklar. Buna ek olarak Korkmaz zaman kavramı ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade eder:

“Eylemde soyut olarak bulunan zaman kavramının somutlaşmasına hizmet eden zaman zarfları, eylemlerin zamanda yerini göstererek onları sınırlayan, belirleyen ya da kesinleştiren sözcükler ve sözcük öbekleridir. Zaman kavramının soyut ve göreceli olduğunu söyleyen Korkmaz, dilin bu sınırsız süreci birtakım parçalara ayırarak adlandırdığını altını çizer. Her bir zaman kesitinin daha dar kapsamlı, sınırlayıcı ve belirleyici sözlerle ifade edilmesi, dilde çok çeşitli nitelik ve özellikte zaman zarflarının bulunmasına neden olur.” (2009: 495)

Osman Şahin’in incelenen eserlerindeki betimleme örneklerinde zaman kavramına sıkça rastlanmaktadır.

“*Öte gün* yolum Ceyhan’a düştüğünde, arkadaşlarıma, bu işgal işini azıcık çıtlattığımda, bana yardımcı olacaklarını, tohum ve traktör bulacaklarını, hatta bu uğurda kefil bile olabileceklerini söylediler.” (BGD: 14)

“*Gece gününde* ağa malına girmek kolay değil.” (BGD: 23)

Bu betimlemelerde Anadolu ağızlarından alınan örnekler, yazarın sözvarlığında yerini almaktadır.

“...hemen çalılar, çırpılar, geniş ağızlı tırmıklar toplayarak, bir baştan öte başa çekip sürümeye başladılar toprağın yüzünü. *Gün kuşluğu* kadar sürdü bu.” (BGD: 93)

“*Güz günü* çift sürme mevsimi demektir Çukurova’da.” (BGD: 22)

“Üstelik *güz gününün* dondurucu soğukunda gece nöbetmiş beklenirmiş tarlada?” (BGD: 34)

Betimlemelerde doğanın uyanışının saat yerine getirilerek zaman kavramını karşıladığı da görülmektedir.

“Bir gün sonra, *horozların ötmesine yakın...*” (BGD: 15)

7.2.5 Renklerin Betimlemede Kullanımı

Renkler bizlerin dünyayı ve diğer birçok varlığı ya da kavramı algılamasında ve kavramlaştırmasında önemli bir rol oynar. Dikkatimizi önce renklerin çektiğini, zihinde daha kalıcı izler bıraktığını söyleyebiliriz. Osman Şahin’in sahip olduğu gözlem gücü, duyduklarının ve gördüklerinin okuyucuda görsel açıdan etki yaratması bakımından önemli rol oynar. Bunu incelediğimiz roman türündeki eserlerinden olan

“Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkıya Kuza”da görmekteyiz. Örneklerimize geçmeden önce, renklerin betimlemelerdeki yerinden bahsetmek gerekir.

“Renk söz varlığıyla bir dilsel topluluğun maddî ve manevî kültürü arasında sıkı bir ilişki vardır. Renklerin kaynağı tabiatın kendisi olduğundan bir dilsel topluluğun coğrafyası, iklimi, yaşam biçimi vs. özellikleri o dilsel topluluğun söz varlığı içindeki renk ifadelerinin oranını da etkiler.” (Doğan, 2015: 13)

Endüstriyel ürün kataloglarındaki renk adları kavramlaştırma açısından dikkate değer özellikler taşır. Şiirsel bir söylemi olan bu renk adlarının çoğunlukla boya, resim, moda, tekstil, tasarım, kozmetik vs. endüstriyel alanlarda kullanılan jargona ait özellikleri olduğu, bileşenlerinin çeşitli bağlamsal ve eşdizimsel sınırlılıkları ifade ettiği ve birtakım sembolik çağrışımlarıyla kavramlaştırıldığı söylenebilir.” (Doğan, 2015: 16)

Osman Şahin’in renkleri kullanmada doğaya bağlı kalarak anlatımını güçlendirdiğini, renk betimlemelerini yaparken gözlemlerinden yararlandığı görülmektedir.

7.2.5.1 Yeşil Renginin Kullanımı

“Gevrek, uzun boylu, zayıf yüzlü, iri burunlu, uzun kirpikli, *yeşile çalar çiğit gözlüydü.*” (BGD: 7)

“Birbirine dolaşmış kır saçlı, hafif rakı göbekli, güleç yüzlü, *çipil yeşil gözlü,* temiz ışık giyimliydi Behzat Bey.” (BGD: 19)

“Kocamın yanında sarı saçlı, *zümürüt yeşili gözlü,* kalkık burunlu, dudağı boyalı oturan Nazo olmalıydı.” (EK: 27)

“Kocamın onu, *çimen yeşili gözleri* ile körpeliği, şuhluğu için seçtiği belliydi.” (EK: 27)

“...*açık yeşil gözlü,* sessiz, sabırlı, çalışkan bir çocuktü.” (BGD: 49)

“*Erik yeşili gözleri* kızarmıştı, çakmak çakmakta Hacı Seydo’nun.” (BGD: 126)

“Tel gözlüklü, kalın miyop camlı, düşük omuzlu, *erik yeşili gözlü* on beşinde bir oğlandı, Osmancık.” (EK: 111)

“...yazlık çizgili ipek gömleğinin üstüne ince kadifeden *açık yeşil* ceketini giydi.” (EK: 69-70)

“*Atların ot ve yeşil yonca kokan soluğunu* yüzünde duymasa, atların ot yemekten yemyeşil olmuş dillerini görmese gözüne uyku girmezdi.” (BGD: 125)

“İncirler gölgesinde, arkasını duvara vermiş, *koyu yeşil* branda tenteli...”
(EK: 80)

7.2.5.2 Siyah Renginin Kullanımı

“Genç kızlığa erdiğimizde, *gece siyahı*, uzun, gür saçlarımla, *kömür siyahı* iri gözlerim iyice gelişmişti.” (EK: 9)

“*Kiraz irisi siyah gözlerimi*, saçlarımla *gürlüğünü*, uzunluğunu, gamzelerimin yüzüme apayrı bir anlatım verdiğini söyleyerek övmeye başladı beni.” (EK: 15)

“...dik yakalı *siyah kazağı*, kadife pantolonu ile yandan fermuarlı, yumuşak tabanlı botlar vardı ayağında.” (EK: 130)

“...yağlı ışıltılı, *simsiyah toprak*, ayakkabılarına, pantolon parçalarına katran sakızı gibi yapıştıyordu.” (BGD: 51)

“...*kara gözlü kara kaşlı*, kasketli, potur şalvarlı, evli dört çocuklu, sevecen, sohbet delisi biridir.” (BGD: 16)

“Memedo'nun *kara tombalak yüzlü* oğlu Yusuf'un sarı yapraklı okul defterinin sayfaları şimdiden nöbet tutacak gönüllü köylülerin adlarıyla dolmaya başladı.” (BGD: 103)

“*Kara siyah ışıltılı gözleri* saf saf, yarı şaşkın açıldı Berde'nin.” (BGD: 127)

“Havayı inleyen büyülü sesleriyle *koyu kuzguni renkte eşek arıları*, sarıcalar, bal arıları, kabuklu böcekler çiçek ağızlarına saplanırcasına girip çıktılar.” (BGD: 151)

7.2.5.3 Kahverengi ve Tonlarının Kullanımı

“Sırtına kirden kararmış, *dik yakalı boz bir kazak* geçirmişti.” (BGD: 7)

“Başında *boz renkli* yün kalpağı...” (EK: 130)

“*Açık kahverengi* pantolonun üstüne...” (EK: 79)

“O sıra, batı yönündeki daracık toprak yolun ağzında iki adet Murat 124 tipi araba belirdi. İkisi de *çamur kiri renginde* ve plakasızdılar.” (EK: 129-130)

7.2.5.4 Beyaz Renginin Kullanımı

“Pala Dayı, adından da anlaşılacağı gibi pala bıyıklı, ellisini geçkin, *kır saçlı*, *beyaz kırışık tenli*...” (BGD: 16)

“Kayalıkların yüzleri dışkı artıklarından, *kireç beyazıydı*.” (EK: 99)

“...*renksiz beyaz bulutlar*, dev buz dağları örneği oradan oraya yüzüyor deviniyorlardı.” (BGD: 51)

“Akşam üstleri ulu ağaçların geniş dalları, konan leyleklerin ağırlığı altında eğilir, ağaç üstleri *süt beyaz* olurdu.” (BGD: 132)

7.2.5.5 Kırmızı Renginin Kullanımı

“*Bakır kızılı sakalları* çizgili yüzünü örterdi.” (EK: 9)

“Üçü de yaşlı, *kınalı sakallıydılar.*” (EK: 45)

“Başlarını yukarı doğru vererek, *uzun kırmızı gagalarını* açıp kapatarak kahve döğerlemiş gibi takırtadırlardı.” (BGD: 132)

“...üstleri başları, elleri yüzleri tere ve *kıpkızıl* kana batmış çıkmış azgın kalabalık...” (BGD: 131)

7.2.5.6 Sarı Renginin Kullanımı

“Cipin ön çamurlukları *çiğ sarı* renklere boyanmıştı.” (EK: 80)

“*Sarı gagalı* kuş yavruları yaz kış yuvalarda ötüşürler, kıyameti koparırlardı.” (BGD: 132)

7.2.5.7 Mavi Renginin Kullanımı

“Çıbanlı, zayıf yüzlü, iri burunlu, *çakır gözlüydü.*” (BGD: 177)

“*Nazo açık mavi,* kolsuz bir gecelik giymişti üstüne.” (EK: 30)

7.3 Anıştırma (Telmih)

“Sezdirmek, bir konuyu anmasına, düşünmesine olanak sağlamak” (Eyüboğlu, 2004: 32) anlamı olan anıştırmanın, “anıştırmak işi, telmih” (TDK, 2009: 99) anlamları da mevcuttur. “Anıştırma, söz oyunları içinde en yaygın olarak kullanılanlardan biridir. Dilin sanat işlevini ortaya koyar, yazın dilinin yanında gündelik dilde, reklam dilinde çok sık gözlemlenir. Anıştırma alıcı tarafından algılanır, ayırmsanırsa amacına ulaşır.” (Kıran, 2006: 400)

Bu bölümde, Osman Şahin’in incelediğimiz “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkîya Kuza” eserlerinde anıştırma (telmih) örneklerine rastlanmıştır. Taranan örneklerde Osman Şahin’in, tarihî önemli kahramanlarından, önemli olaylarından yararlanarak anlatımını zenginleştirdiği görülmektedir.

“Kardaş dediğin, senin gibi yiğit olur. Öldürülen ağanın kanını yerde komadın! Dağların, Zaloğlu Rüstem’i, Bedir’in aslanısın.” (EK: 105)

Yukarıdaki örnekte yiğitlik, anıştırma desteklenerek Zaloğlu Rüstem gibi bir kahraman ve yine bir zafer ve kahramanlığın yaşandığı Bedir Savaş’ını anımsatır. Bedir Savaşı, Arap gelenek ve yaşam tarzının yayılmasında büyük önemi olan İslamiyet dinin ilk savaşlarından biridir ve Bedir adı verilen bir bölgede olmuştur. Bu savaş hayallerde dinsel beslemesi olan muhteşem bir zafer kurgusu yaratarak, yazarın eserine de konu olmuştur.

“Ağamız ölmeyecek. Kan kaybından bayıldı sadece. Ağamız çift yüreklidir, Zaloğlu Rüstem’dir.” (EK: 152)

Bu örnekte Eşkîya Kuza adlı eserde Kuza, yaralanır ve kan kaybetmez. Kendisi Zaloğlu Rüstem’e benzetilerek, Zaloğlu Rüstem’in gücünden ilham alınır. Zaloğlu Rüstem, İran (Pers / Fars) mitolojisinin efsanevî kahramanıdır. İran şairi Firdevs’inin Şehname adlı eserinde büyük bir kahraman olarak gösterilir. ... İranlılar ile Turanlılar (Türkler) arasındaki mücadelelerde büyük kahramanlık, güçlülük ve yiğitlik göstermiştir.

“Kardeşim, baştan beri söyledik bunlara, gelin bu işler böyle yürümez, diye. Bakın bu işin önü askere, jandarmaya vardı da dayandı. Bundan ötesine gidilmez, gidilse gidilse geri dönülebilir ancak, dedik, ama bu adamlara laf anlatabilmemiz mümkün olmadı. Tuttular bile bile onca köylüyü jandarma dayacağının altına yatırdılar. Sonunda olacağı da buydu zaten. Hiç devletin jandarmasına karşı gelinir mi? Kıbrıs’ı yenen asker senin köylünü niye yenmesin?” (BGD: 163)

Kıbrıs Barış Harekâtı, Bülent Ecevit öncülüğünde 20 Temmuz 1974’te Türk Silahlı Kuvvetlerinin başlattığı askerî bir harekâttır. Kesin Türk zaferi ile taçlanan bu harekâtı Osman Şahin, “Başaklar Gece Doğar” adlı eserinde, Kıbrıs’a gücü yeten ve zaferle dönen Türk askerinin, güçsüz durumda olan ve kendisine karşı gelen köylüsünü de yenebileceğini bu örnekle ifade etmiştir.

“İnsan dediğin yüreğiyle yaşar. Yüreğimizi kin ve öç alma duygularıyla dolduracak olursak, resmen çürürüz arkadaşlar. Evet çürürüz. Hazreti

Hüseyin’i Kerbelâ da o kin ve nefret taşıyan yürekler şehit edip öldürmedi mi?” (BGD: 191)

Kerbelâ’da sayıca fazla olmayan Kûfeli taraftarlar, Yezid’in yandaşları tarafından bastırıldı. Hz. Hüseyin ve beraberindekiler Kerbelâ’da Yezid’in dört bin beş yüze yakın adamıyla karşılaştılar. Burada meydana gelen savaşta Hüseyin ve taraftarlarının hepsi öldürüldü ve ailesi esir alındı. Hz. Hüseyin ve Kerbelâ örneği, bir anıştırma örneğidir ve sanatsal açıdan yazarın anlatımını da güçlendirmektedir. Aynı zamanda bu örnek bir nasihat niteliği taşır. İnsan yüreğinin sevgiyle dolu olmasını, eğer kin ve nefrete yer verilirse bu nefretin büyüyüp kötülöklere sebebiyet verebileceğinin altını çizer.

7.4 Aktarmalar

Osman Şahin’in incelediğimiz “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkîya Kuza” adlı eserlerinde dikkatleri çeken bir diğer unsur ise aktarmalardır. Türkçe Sözlük (2009: 61), aktarmayı, “alıntı” şeklinde tanımlamıştır. Aktarmalar, bir yazarın sanatsal anlatı dilinin ve özgünlüğünün bir parçasıdır.

Aktarmalar, anlatılmak istenen sözcüğü karşılayan başka kavramlara yeni anlatım kazandırılması ile oluşur. Aksan’a göre aktarmalarda “...anlatılmak istenen kavram, onunla bir yönden ilişkisi, benzerliği, yakınlığı olan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılır; böylece bir gösterge yeni bir anlam kazanır.” (2006: 62)

7.4.1 Deyim Aktarmaları

Osman Şahin’in incelediğimiz iki ayrı roman türündeki “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkîya Kuza” eserlerinde insandan doğaya aktarma, doğadan insana aktarma, doğadaki nesnelere arasında aktarma, somutlaştırma ve duyular arası aktarma örnekleri ve bu aktarmaların anlatımdaki yeri incelenmiştir.

“Aktarmalar, kaynak olarak ele aldığımız sınıflandırmaya göre ikiye ayrılır: deyim aktarmaları ve ad aktarmaları. Deyim aktarmaları da insandan doğaya aktarma, doğadan insana aktarma, doğadaki nesnelere arasında aktarma,

somutlaştırma, duyular arasında aktarma şeklinde sınıflandırılır.” (Aksan, 2006: 62-70)

“Aktarmaların her dilde en yaygın türünü değişik çeşitleri bulunan deyim aktarmaları oluşturur. Deyim aktarması bir benzerliğe veya yakınlığa dayanır. Bu tür aktarmalar bir tür eksilteli benzetme biçiminde de anlaşılabilir. Deyim aktarmaları benzetmenin temel öğelerinden birinin, benzetmeye konu olan nesne veya kendisine benzetilenin eksiltilmesiyle oluşturulur.” (Aydın, 2007: 88)

7.4.1.1 İnsandan Doğaya Aktarma

İnsandan doğaya aktarmalarda, “gerek Türkçede gerekse başka dillerde organların, vücut bölümlerinin adları tabiattaki nesnelere aktarılarak yeni anlamları yansıtır. Bu tür deyim aktarmalarında bir kalıplaşma söz konusudur. Bundan dolayı bunlara ölüm aktarması da denilebilir.” (Aydın, 2007: 88-89)

“...tohum yüklü mibzerler de açılan *toprağın bağına* durmadan tohum saçıyordu.” (BGD: 25)

“Parkasının başlığını kafasına geçirmiş, üşüyen ellerini de cebine sokmuştu. Hızlı, atak, istekli adımlarla yürüyordu. Ne ki *yürüyen o değildi de, her şeyi yutmaya hazırlanan yoğun sisti sanki; yoğun sis bulutu son hızla onun üstünden koşarcasına geçerek, yürüdüğü toprak yolla, belirli aralıklarla dikilmiş telefon direklerini, uçsuz bucaksız ova toprağının yüzünü örtüyordu.*” (BGD: 47)

“Soğuk, mermerimsi gökyüzünde renksiz beyaz bulutlar, dev buz dağları örneği *oradan oraya yüzüyor deviniyorlardı.*” (BGD: 51)

“O paracıkların cebine iyi koysun da cebi soğumasın; *paracıkları üşütür hasta olur sonra.*” (BGD: 78)

“Allah belanızı versin, *toprağın çibanları!*” diye bağıştılar. (BGD: 89-90)

“*Yağmur göğün ağzındaydı;* her an yağdım yağacağım diyordu.” (BGD: 82)

“Bak, *güneş bile anlamış* toprak sahibi olduğumuzu da doğuşu bu sabah daha bir keleş ve güzel göründü bana...” (BGD: 91-92)

“O yıl tarlalar bolca yağmur alınca, *toprağın keyfi* yerine geldi.” (BGD: 128)

“Onlardı oysa *toprağın ağzı, dili...*” (BGD: 139)

“Bazen tavuk bassa izi kalır cinsinden ipince bir kar kepeği serpiştirmesine karşın, toprak yine de için için devinerek verime istekleniyor, *bağına aldığı milyonlarca tohumu sessiz soluğuyla sarsıp çatlatıyor*, ardından lif lif

köklendirerek, *toprağın derinliklerinin belirli belirsiz nabzı, yüreği* oluyor atıyordu.” (BGD: 150)

“Uyanan, *ağır ağır gerinen toprağın üstü*, kaynar su dökülmüşçesine kızgın buharlarla...” (BGD: 150)

“Karıncalar, kıştan kalma derin uykularıyla toprağın yüzünde uyuşuk uyuşuk *gerinlenirken*, koyun keçi altları kuzu, *oğlak sesleriyle seslenmeye başladı.*” (BGD: 151)

“Çalı dipleri, düzlükler, kopyaklar göz açıp kapayıncaya kadar bin türlü yeşile, renge *boğuldu.*” (BGD: 151)

“Dağ taş bu renkli kokulu yeşilliği *emmeye*, dere içleri *genç, oynak su çığlıklarıyla inlemeye*, çalı altları karatavuk, saksagan ve sığırcık sesleriyle dolmaya, gökyüzünü bir uçtan öbür uca kılıç gibi kesen uçuşlarıyla kırlangıçlar görünmeye başladı.” (BGD: 151)

“Toprak, havadan Güneş’ten aldığı gücü *sağarak* dibine veriyor, geceleri kökleri besliyor yoğuruyor, *kökler de başakları doğuruyordu* böylece.” (BGD: 194)

“...*ağır başaklı sapsar, yeşil denizler örneği çırpınıp esnemeye*, içine giren insanı koltuklamaya başladı.” (BGD: 194)

“...toprağın, suyun, nemin, sıcaklığın *tadını alarak bellerini doğrultmuşlar...*” (BGD: 194)

“Toprak, havadan güneşten aldığı gücü *sağarak* dibine veriyor, geceleri kökleri besliyor, yoğuruyor, kökler de başakları *doğuruyordu* böylece.” (BGD: 194)

“...ters yüz edilen ekinler, toprağın, suyun, nemin, sıcaklığın tadını alarak *bellerini doğrultmuşlar, başlarını dimdik kaldırmışlardı.* (BGD: 194)

“*Çobanyıldızı eğilmişti*, parlıyordu.” (EK: 16)

“Sivri keskin kaya uçlarında *rüzgârlar ıslık çalardı.*” (EK: 95)

“Bu silah *barut yer, kurşun sıçar.*” (EK: 113)

“Tohumlar göz göz patlayıp açıyor, açılan gözlerden yeşil ılmık pürleri toprağın yüzüne çıkıyor, güneşle buluşuyor, birkaç güne kalmadan da toprağın yüzü ipince ılmık yeşiliyle *ürperiyor, esniyor, yekiniyordu.*” (BGD: 150)

“Asmalar yapraktan *kudurdu.*” (EK: 18)

7.4.1.2 Doğadan İnsana Aktarma

Doğadan insana aktarma türünde, doğadaki canlı türlerine (hayvan, bitki vb.) ait özelliklerin insana aktarılmasıyla gerçekleşir.

Bir diğer deyim aktarması türü de doğadaki varlık adlarının veya özelliklerinin, insanlara aktarılmasıdır.

“Şirin görünüşünün, gülüşünün altında sinsi bir kurnazlık vardı. Doğrusu *meleyeceği* zamanı biliyordu.” (EK: 35)

7.4.1.3 Doğadaki Nesnelere Arasında Aktarma

Doğadaki nesne adlarının veya özelliklerinin birbiri arasında gerçekleşen aktarım türüdür.

“Görülmemiş verimlilikte bir ekin ve *başak deniziyle* çalkalandı tarlalar.” (EK: 128)

“Sanki kabirde yatan kocam geri geldi de *canım yeşerdi* oğul. *Canım oynak oğlağa döndü*. Bugüne kadar hayatı boşuna taşlamışız oğul. Ama şu ağaları kaçırttığımızı ölmeden önce gördüm ya, oh canıma deşsin. Bu yaştan sonra ağzımda *kuzu dişlerim çıkar büyürse hiç şaşırمام*.” (BGD: 93)

“Her gün bir iş, bir *umut ölüsü* taşımaktan bıkip usandılar.” (BGD: 140)

“*Gökten güneş değil ateş yağıyordu sanki*. En ufak ipiltinin, serinliğin değil kendisi, düşü bile yoktu.” (BGD: 199)

“...*gölgeler bile tütüyordu*.” (BGD: 211)

“Yıllardır yolumuz kurşun altı. Yıllardır *yeri yatak, taşı yastık yaptık, göğü örtündük*.” (EK: 119)

7.4.1.4 Somutlaştırma

Somitlaştırma, soyut kavramların daha canlı, gerçekçi ve etkili anlatımını sağlamaktır.

“Gelin yüreğim kıpır kıpırdı. Bir *heyecanlar yumağıydım*.” (EK: 13)

“Kına sakallılara göre, kadın günah sebebiydi. Havva Ana gibi “*elma şeytanı*”ydı. Kadının sesi, gülüşü *şeytan yükliydi*.” (EK: 49)

“Kalkın! Ne yatarsınız *ey toprak ademleri*? Kalkın, ağalar basmış tarlayı, ağalaaaar!” diye bağırmaya başladı.” (BGD: 87)

“Yıllardır yeri yatak, taşı yastık yaptık, göğü örtüldük.” (EK: 119)

“Zaman geçtikçe *umutlarının kavak olacağını* sanıyor bunlar herhalde.” (BGD: 79)

7.4.1.5 Duyular Arası Aktarma

Deyim aktarmalarının bir farklı türü duyular arasında gerçekleşen aktarmalardır. Koklama, tatma, görme, işitme ve dokunma duyuları arasında geçiş niteliğinde gerçekleşen aktarmalardır.

“Zulmün, korkunun da kendine özgü bir tadı, alışkanlığı olmalıydı ki, devinimsiz, soluksuz, kabullenmiş bir sessizlik içinde, arkadaşlarına atılan dayağı izlemekten başka ellerinden bir şey gelmezdi.” (BGD: 124)

“Atların ot ve yeşil yonca kokan soluğunu yüzünde duymasa, atların ot yemekten yemyeşil olmuş dillerini görmese gözüne uyku girmezdi.” (BGD: 125)

“Aşırı sıcaktan otlar, yapraklar yüzünün üstüne dürülüp soluyor, pörsüyor, toprağın yüzünde *kocaman yaraları andıran çatlaklar, yarıklar, değişik eğriler çizerek toprağı yaşlandırıyor.*” (BGD: 195)

“...kavaklarla söğütlerin *tatlı kokuları* alıyordu ortalığı.” (BGD: 150)

“Ova sıcaklığında kararan tenleri, bebeklerinin kışlarına sardıkları kundak bezlerine kadar acı toprak kokardı.” (BGD: 139)

7.4.2 Ad Aktarmaları

Ad aktarması, bir sözü gerçekten anlamının dışında benzetme amacı gütmekten kullanmak olarak adlandırılabilir.

“Çalışmaktan bitmiş tükenmiş, paçavralar içinde *bir deri bir kemik kalmış...*” (BGD: 122)

“Kavgalarda ölümüne atılır, eline geçirdiği taşı, sopayı, baltayı, karşısındakine öylesine acımasızca vururdu ki, hasmının *canı bitsin, çekilsin.*” (BGD: 35)

7.5 Mecazlar

“Büşra Ana, İsmail’le Hüseyin’in anasıydı. Şişman, ak saçlı, *yufka gibi yumuşak yüzlü*, yaşlı başlı bir kadıncağızdı.” (BGD: 31)

“*Ellerinin yüzü morumsu damarlar, çiller, benlerle kaplanmış, azıcık nemden etkilenen sağlıksız bir tene dönüşmüştü.*” (BGD: 38)

“Hava soğuktu, *toprağın yüzü yer yer kırağı tutmuştu.*” (BGD: 63)

“Zifiri gecede bulutluydu hava. *Yağmur göğün ağzındaydı;* her an yağdım yağacağım diyordu. Kuzeyden, Anavarza kayalıklarının üstünden soluk kesici bir rüzgâr esiyor, kamış kurularını, püskül otlarını, ağaçları, çalıları kökünden koparırcasına sallıyor uğulduyordu. Ne yana dönerse dönsün azgın, nemli soğuğun ısıracı dişleri üstündeydi. Üşüyor, üşüdükçe çışı geliyor, gerine gerine ayakta işiyor rahatlıyordu.” (BGD: 82)

“*Acı ve sıkıntıyla kilitlenen içleri her gün biraz daha dert sağıp kokuşmaya* başladı. Onlardı oysa *toprağın ağızı, dili; onlardı toprağın, ekinin, kozanın, pamuğun, çapanın adı.*” (BGD: 139)

“Sedir üstleri, yerler, pahalı yörük kilimleri, halılarla örtülüydü. Orta yerde demir soba yanıyor, üstünde geniş karınlı bir *çaydanlık kaynıyor, kızgın buharlar püskürtüyordu ağzından.* Bir köşede formika kaplı sehpanın üstünde siyah beyaz bir televizyon duruyordu.” (BGD: 110)

“Bir sürü *ağız çıplak* köylü, motoruyla, mibzeriyle burnunuzun dibindeki tarlama gece vakti giriyor, ekeceğini ekiyor, süreceğini sürüyor, ondan sonra da efendim, ellerini kollarını sallaya sallaya çekip gidiyorlar. Ve hiçbirinizin ruhu bile duymuyor bunu?” (BGD: 41)

“Elinde çiftesi, sırtında kara kalın yamçısı, ayaklarında geniş *ağızlı* lastik çizmeleri, başında eskimiş dürülmüş şapkasıyla...” (BGD: 63)

Bölüm 8

YAZARIN ESERLERİNDE İŞLENEN KONULAR

Osman Şahin'in incelediğimiz “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkıya Kuza” adlı eserleri birbirinden bağımsız eserler olup ortak özellikleri incelendiğinde toprak, ağalık, kadın, eşkıyalık konularının sıklıkla ele alındığından, dinî ve siyasî görüşlerin, sağlık alanında halk hekimliğinin yer aldığı görülmektedir. Yazar, eserlerinde soyut bir dünya yaratmaktansa, toplumsal konuları ele alarak gözlemlerini okuyucuya aktarmak istemiştir.

8.1 Toprak

Toprak, Anadolu insanı için geçim kaynağıdır, öyle ki yazarın eserlerine de konu olmuş; Anadolu insanının toprağa olan özlemini, sevgisini, bağlılığını ve geçimini sağladığı toprağa sahip olmanın verdiği özgüveni, sahip olduğu gözlem gücü ile harmanlayarak yansıtabilmiştir. Anadolu insanı için toprak hayattır; toprak sahibi olmak da bir ayrıcalıktır. Toprak sahibi olmak ekonomik anlamda özgürlüğe sahip olmaktır. Osman Şahin'in eserlerinde toprak geniş bir yere sahip olduğunu, incelediğimiz eserlerden derlediğimiz örnekler göstermektedir.

“Aslında üşüdüğü falan bahaneydi Remzi'nin. İri yarı kalıbına bakmadan, tarla işgali gibi ölüm kalım sorunu bir davada, hem de gecenin köründe, arkadaşlarının yapayalnız bırakarak kaçırıyordu Remzi.” (BGD: 28)

“Gece gündüz toprak düşleyip toprak sayıklayan, toprakla yatıp toprakla kalkan köylüler için, toprağa dair çıkarılan en ufak bir haber anında duyulur yayılırdı zaten.” (BGD: 29)

“Toprak işi kolay iş olmasa gerekti; kan davası gibi uzun belalı bir işti. Çilesi de bazen yıllar sürerdi. Ya yarın bir gün tarlada bir çatışma çıkar da ağaların adamlarıyla, candarmalar, üstlerinde karakuş gibi dönerlerse, kocalarının

başlarına bir kötülük gelirse, durumları ne olurdu o zaman? Şu topraksız, malsız mülksüz dünyada bir de ersiz kocasız kalmaları cezaların en büyüğü olmaz mıydı?” (BGD: 30-31)

“Oysa siz on kişi bir kenara çekilmişsiniz, köylüler ise öbür yana. Toprak sorununu, siz yalnızca bu on kişinin sorunu olduğunu sanıyorsunuz. Oysa köylüler bir umut olmuş ağzınızın içine bakıyorlar. Gözleri, kulakları sizde; acaba başarabilecek misiniz diye. Doğrusu o ki, sizin bu işgali başarmanızdan kendilerine de bir sevinç payı çıkarıyor, umutlanıyorlar. Çünkü onlarda da toprak isteği var.” (BGD: 58)

“Gece karanlığında silahını kucağına alarak bazen çömeliyor, yumuşacık, yeni sürülmüş, ayağının altında bulgur bulgur dağılan, çözülen, çöken, her karışı da bir kan eden toprağı bir tapınmadaymış gibi avucuna alıyor, sıkıyor, burnuna doğru tutuyor, koklamasına doyum olmayan bir nesneyi koklarmış gibi toprağın nemli, ıslak kokusunu doyasıya içine çekiyor, sonra elinin ayasıyla bir bebenin yüzünü okşarmış gibi toprağın yüzüne dokunuyordu; o toprağın kendi gücüne, kendi ellerine, gözüne, emeğine gereksinimi olduğunu bilerek.” (BGD: 63)

“Topraksız doğup topraksız ölecekken, Çukurova gibi bitek, verimli bir yerde elli dönüm kadar bir toprağı sahip olabilmesi demek, cehennemden cennete geçmesi kadar ulaşılması güç bir düştü onun için. Bol süt veren bir inekten farksızdı bu topraklar. Ne ki yıllardan beri bu ineğin altındaki dana aç kalıyordu.” (BGD: 64)

“Fırat Beyi” diye anılan adam, Siverek batısından, yukarı Malatya’ya, Çermik’e kadar uzanan dağların, yaylaların, akarsuların, otuz köyün sahibiymiş.” (EK: 10)

“Çukurova’da traktörler orta tavda girerler tarlaya. Tohum mibzerlere ekilir, diskaroyla örtülür üstü. Birinci sürüm, ikinci sürüm, tohum, traktör, yakıt, gübre, ilaçlama çapa derken tarlanın dönümüne yapılan harcama yüzbinlerce lira parayı bulur. Bu da elinde birkaç yüz dönüm tarlası olanlar için büyükçe bir yük demektir. Tarlaya ekim yapabilmeleri için ya bunca parayı bulup denkleştirmek zorunda kalacaklardır, ya da tarlaların ekemeyip kiraya vereceklerdir. Çiftçiler, tapu, senet karşılığı bankalardan, Tarım Kredi Kooperatif’lerinden kredi almaya çalıştıklarında, ya sıra gelmezdi kendilerine; uzun süre beklemeleri gerekirdi. O zaman da tarlanın sürüm zamanı geçirdi. Ya da arkası olan, torpili olan çiftçilere verirlerdi krediyi.” (BGD: 73)

“Hızlanan makinalı tarım, el emeğini öldürdü, insanı değersiz kıldı. Bu durum, her yıl biraz daha evleri nüfusa boğulan ömür ömüre öküz ardında yetiştirip büyüyen Çukurova köylülerini sıkıp bunaltmaya başladı.” (BGD: 139)

“Ova sıcağında kararan tenleri, bebeklerinin kıçlarına sardıkları kundak bezlerine kadar acı toprak kokardı. Eğilip kalkmaları, yürümeleri, tanışmaları, konuşmaları, benzetmeleri toprak üstüneydi hep. Duruşlarında, alınlarını kuşatan derin kırışıklıklarda, dümdüz yolda bir engeli aşarmış gibi

seke seke, partial paytak yürüyüşlerinde bile derin etkisi vardı toprağın.” (BGD: 139)

Toprağın, halk üzerindeki ekonomik etkisinin görüldüğü örnekler de mevcuttur:

“O da çaresiz topraksız, yoksul ve işsizdi çünkü.” (BGD: 27)

“Ve içtikleri ucuz sigaraların dumanında geçici düşlere dalarak, küçük küçük umutlara sığınan, tutunanlar; böylesi anlarda, gerçeklik giderek küçük küçük düşlere bırakırdı yerini. Ve kendi kurdukları bu düşlerin derinliklerine düşerek, suya iz çekermişçesine kendi düşlerinin tutsağı olanlar. İçi boşalmış, hadım edilmiş inançların peşinde koşarak, her gün biraz daha dinle, tesbihin, ezanın yazgısına teslim olarak, dünyasal isteklerinden vazgeçerek, yaşam karşısında yenik düşüşün yarattığı şiirsel düşlere, bol yemekli, hurilerle dolu, sorgusuz sualsiz günahsız cennet masallarının doğduğu ortamlara düşenler.” (BGD: 140)

“Gözleri o kadar dönmüş, toprağa, işe öylesine susamış bir görünümdeydiler ki, hiçbir güç, sofralarına gelecek ekmekten, aştan daha önemli olamazdı onlar için. Açlıkları, yoksullukları, topraksızlıkları onları durdurmaya çalışan yasa ve üniformalı düzenlerden çok daha eski, çok daha soyluydu çünkü.” (BGD: 160)

“Köyde, zengin kişilerin dışındaki insanların evinde televizyon yoktu. Köylüler biraz da televizyon izlemek için gelip oturuyorlardı kahveye.” (BGD: 176)

8.2 Ağalık

Osman Şahin’in incelenen iki eserini ortak bir paydada buluşturan diğer bir konu ağalıktır. Yazarın “Başaklar Gece Doğar” adlı eserinde ele alınan ağalık, yönetim şekli olarak ele alınmıştır. Köylü-ağa çatışması, aşiret, toprak kavgası, mülk paylaşımında yapılan haksızlık gibi durumlar ağalık konusunun çevresinde gelişerek romanın ana konusu haline gelmiştir.

“Ağalar için yeri, zamanı gelince, kan ve hısımlık bağları da bir çıkar ve kullanım aracıydı artık.” (BGD: 36)

“Ağalar var oldukça insan gibi yaşamak haramdır bizlere. Sen, ilkin git bunları, seni böylesine tepeden turnağa giydirip kuşatanlara, sonra da bana gönderenlere söyle de ki, o tarla uğruna İsmail’le arkadaşları, başlarına kızıl fes geçirmeye kararlıymışlar de.” (BGD: 72)

“...değerdi, ağa kısmının karnı dizine değmezse ne değeri kalırdı ağalığın?” (BGD: 112)

“Ağalar gibi yaşamak varken, niçin köylüler gibi dar paçalı kara şalvar giysinler, sarı sıcağın alınına ölesiye çalışsın yorulsunlardı?” (BGD: 112)

“Ağalarını gücüne olan inançları, düşünceleri öylesine güçlüydü ki, saygıdan değil, korkudan gelen yoğun bir tapınmadan farksızdı bu. Öyle ki, ağaları gece yarısı onları yataklarından tepe tepe uyandırır da, “gidin şu ulu çınarlardan birini, tek bir dalı, yaprağı incinmeden köküyle birlikte söküp getirin ve şu meydanın ortasına dikin!” dese, bunun olmayacağını bile bile gider, ağalarının buyruğunu yerine getirmeye çalışırlardı.” (BGD: 123)

“Görünüş olarak bileklerinde ne zincir vardı ne de kelepçe; ruhlarıyla beyinlerine vurulmuştu bu zincir aslında. Bitkiler, ağaçlar, havaya, suya ve toprağa nasıl bağımlıysalar, onlar da ağalarının insafına bağımlı kalmaya alışmışlardı.” (BGD: 123)

“Evran Ağa oraları yıllardan beri sürüp ekıyor. Bizim ise soğan ekecek yerimiz yoktur. Hepimiz topraksızız. Topraksız insanı da topraklı insan sömürür, ezer.” (BGD: 55)

“Yine de söylüyorum ki, bu toprak işi de öyle pehlivanlıkla olmaz. Çünkü toprak, ağalığın can damarıdır da ondan.” (BGD: 57)

“Çünkü bizler haklı bir konumdayız. Kimsenin malını mülkünü de çalmadık. Hakkımızdaki mahkeme kararı da bir idam fermanı değildir. Birlik olursak bize kimse bir şey yapamaz. Vergi veriyor, askerlik yapıyor, oy kullanıyoruz. Bizler de bu ülkenin insanlarıyız. Bizim de kütüğümüzde vatandaş olduğumuz yazılı.” (BGD: 149)

“Köpek köpekken bile eniklerinin tümünü koltuğunun altına alır emzirirken, jandarmanın başı da gelmiş, ağa kısmını sütte, memede koyarken, bizleri aç bırakıyor. Reva mı, hak mı bu şimdi? Bu duaya âmin diyecek biri varsa çıksın ortaya? Ne bu be? Doğduk sürünürüz, öldük sürünürüz; cebimizde TC. Cüzdanı, dışarıda cambazın vicdanı...” (BGD: 156)

“Gözümüz var görmesi istenmez, elimiz var çalışır, alması istenmez. Bu ne iştir? Hükümetin kapısına gitsek, bir ağız kolaylığı gösterivermezler.” (BGD: 158)

“...esefle söylüyorum, günümüz adaletinin, daha doğrusu adalet terazisinin bol parayla oynatılan alicengiz oyunlarına dönüştürüldüğünü, parası olanın kimi haksızlıkları açıkça satın alabildiğini, yasaların açıklarından yararlanarak, ağaların bu hukuk oyununu gizli açık bir şekilde sürdürme geldiklerini yana yakıla anlattı.” (BGD: 107-108)

“Jandarmalar orada neyi temsil etmektedirler? Devletin yüce güvenliğini mi, yoksa ağaların güvenliğini mi? Devlet Güvenlik Güçleri, böylesine nasıl yanlı davranabilirler, nasıl taraf tutabilirler? Tutarlarsa taraflardan biri olan

köylüleri açıkça tahrik etmek değil midir bu? Yoksa yüce devletimizin güvenliği, ağaların çıkarlarını korumaktan mı geçiyor?” (BGD: 169)

“Hayır, sayın mahkeme üyeleri; adaletle, hukukla, bu denli alay edilemez. Ve ağaların oyununa gelen böylesi bir adalet zayıf, güçsüz ve yanlı bir adalet olacaktır.” (BGD: 170)

“Eğer adalet, sonuçta gelip kimin karnını doyuramadığı gerçeğine dayanmıyorsa, adalet adalet olmaktan çıkar.” (BGD: 170)

Ağalık konusu yazarın “Eşkîya Kuza” adlı eserinde ise otuz köyün ağası bir eş olarak anlatılmış, halihazırda evli olan ağanın ikinci bir eş getirerek ayrımcılık

“Aşiretçilikte, “ağalık” geleneğinde, çokeşlilik, kumalık, kadınla erkeği bütünleştiren değil, aşağılayan bir gelenektir.” (EK: 28)

“Kocam karanfil kokulu tütününden cigara sarıp içti. “Ağa”lığının dertlerinden, otuz köye kumanda etmenin zorluğundan söz etti.” (EK: 14)

“Hâlâ loğusaymışım gibi kocam yaklaşmazdı bana. Bir düğüne davetliymiş gibi, şıkça giyinir, yanına pahalı hediyeler alır atları cipine. Urfa’ya, Antep’e gider gelirdi. Pahalı hediyelerle gidip gelmelerinin nedenini soramazdım hiç. O bir “ağa”ydı. Ağa eli tutulmazdı.” (EK: 19)

“Biliyorsun, çevremiz büyük toprak ağaları ve aşiretlerle çevrilidir. Ağalar içinde tekeşli bir tek ben varım. Öbürlerinin ikişer, üçer, dörder karıları vardır. Yemekten, sofradan kasıtları, ‘her gece aynı kadınla mı yatıyorsun’ anlamındadır. ‘Aynı kadından bıkmadın mı? kadın dediğin gül gibidir, birkaç kez koklayınca gevşer, solar, kartlaşır. Sen Fırat Beyi olarak otuz beş yaşlarında boylu bostu, yakışıklı birisin. Ağa dölü güçlü olur bilirsin. Malına mülküne sınır yoktur maşallah! Her sözün otuz köye kumanda eder. Köylerini arabayla gezmeye çıksan bir haftada bitiremezsin. Otuz çocuğun olsa, hepsi ağa olur. Gel gelelim, otuz çocuğu bir avrat doğuramaz. Ama kuma alırsan, doğurur. Bir kuma al, evlen ve yatağın şenlensin!’ diyorlar,” dedi Bekir Ağa. (EK: 20)

“Tecrübeyle sabittir ki ağa evliliklerinde, eve getirilen ikinci, üçüncü, dördüncü kumalar gizliden gizliye, ‘Başana’nın önüne geçmeye çalışırlar. Hırsıyla yanar tutuşurlar. Konağın bütün odalarını kendilerinin sanırlar. Her şeyi karıştırırlar.” (EK: 23)

8.3 Kadın

“Osman Şahin, öykülerinde kadına, kadınların yaşam ve çalışma koşullarına, konumlarına özel bir yer ayırmasıyla da dikkat çeker. Yapıtlarında kadını, kadının

yaşamını ve dertlerini daha iyi bir dünya için eylemlerini son derece çarpıcı bir biçimde anlatır.” (Güzel, 2013: 13)

Yazarın incelediğimiz eserlerindeki örneklerde, kadının arka planda tutulmadığını gerek ev ortamında gerek çalışma ortamında aktif rol oynadığını görmekteyiz. Bununla beraber kadınların gerçek hayatta evlilik kurumu içerisinde yaşadığı olayların, yazarın gözlem gücü ve olayların gerçekliğini aktarabilmesi yönüyle kolaylıkla görmekteyiz.

“Öte yandan işgal olayı, kadınları da etkilemiş, işgale olan katılımları gün be gün gelişip değişmeye başlamıştı. Kahve toplantılarına katılıyorlar, işgal konusundaki görüşlerini çekinmeden söylüyordu, bazen kocalarının tersine görüş bile ileri sürebiliyorlardı. Yalnızca ev işlerinde değil, komitenin verdiği ev dışı görevlerde de çalışıyorlardı.” (BGD: 173)

“İşgal olayı, çocukların da dünyasına girmiş, giderek etkilemeye başlamıştı onları. Saçları kökünden kesilmiş, ince boyunlarının üstünde kararmış birer su kabağına benzeyen şekilsiz başlı çocuklar, uzun eşek, beş taş, saklambaç gibi oyunlar yerine, uçlarına ipler takarak omuzlarına tüfek gibi astıkları ay çiçeği sapları ile sokak aralarında ‘işgalcilik oyunu’ oynuyorlardı.” (BGD: 174)

Kadının, annelik ve ev içerisindeki kadınlık rolünün anlatıldığı bölümler dikkatleri çekmektedir:

“Delilik çağındaki kızlar için en iyi şans evliliktir.” (EK: 9)

“...dünürücü geldi obamıza.” (EK: 9)

“Rızan var mı? Hazır mısın kadınlığa?” (EK: 10)

“Kadını kadın yapan doğumdu.” (EK: 16)

Bakire olarak girdiğim kapıdan sonra kadın olacağım. Doğumlar yapacağım, yaşlanacağım. Vakti gelince de dört ayaklı tabutla bu kapıdan çıkarak, mezarlığı boylayacağım, dedim içimden. (EK: 13)

Evlendikten bir buçuk ay sonra, kocamın tütün kokuları midemi bulandırmaya başladı. Hamile kalmıştım. Bebemin canını taşıyordum içimde. Durumu kocama söyledim. Çok sevindi. İnşallah oğlan olur, oğlan isterim, diye tutturdu. (EK: 16)

“Eşik öpme geleneğimizdi bu bizim. Kız babasına yüklü başlık paraları ödenirdi. Para bağlayıcıydı. Başlıkla gelen kadın, kocasından boşanamaz, dul kalamaz, bir başkasıyla evlenemezdi.” (EK: 13)

Kumalık, yazarın “Eşkîya Kuza” adlı eserinde, kadınlar arasında yaşanan anlaşamamazlık, kıskançlık, kabullenememe, ilk eş veya ikinci eşin önceliği olarak ele alınarak dile getirilmiştir.

“Yarın konağa getirilecek olan Nazo’ya sormazlar mı, hani senin yatağın, çarşafın, yorganın diye? Bunları bilen kocam, Başoda’nın yorganını, çarşafını, yastığını, kılıfını değiştiriver demişti bana. Yani Nazo kuması yarın dosdoğru benim yatağıma, yorganıma, çarşafıma, yastığıma ve yastık kılıflarımın üstüne hazır gelecekti. En önemlisi de beş yıllık nikâhlı kocama ortak gelecekti. Nazo, kocamın koynunda yatacağı için, “yatak hakkı” olarak her şeyin sahibi olduğunu sanacaktı. Kadın olarak benim haklarıma ortak geliyordu yani. Yalnızca kocama ortak gelseydi, kocamın atına, cipine, silahlarına da ortak gelirdi. Kocam da durumu hemen kavrar, engel olurdu buna. Hayır. Nazo yalnızca kocamın erkeklığıne, kocalığına ortak geliyordu.” (EK: 26)

“Bir kadının, kocasını başka bir kadınla paylaşması kadar ahlakdışı bir şey yoktu.” (EK: 28)

“Erkekler arasında ne kadar fark varsa, kadınlar arasında da vardır. Bazı kadınlar pek çok işte iyidirler. Benim ev kadınlığıma, analığıma, yemekteki ustalığıma kimse söz söyleyemez. Nazo da yatakta iyi olmalı ki karıkoca günlerce dışarı çıkmadılar.” (EK: 30)

“Sen zaten iyi bir kadın olsaydın, Bekir Ağa üstüne Hilvan’dan beni almaz getirmezdi. Kocanı elinden aldığım için öfkелisin, biliyorum. Yatağın yenilgilerle doludur zaten senin.” (EK: 37)

“Nazo yüzünden kadınlığım paramparça olmuş, itibarım, kocam, konağım elimden çıkmıştı.” (EK: 41)

“İki kadınlı, tek kocalı hayatlarımız başlamıştı. Artık bir erkeğin iki kadınlı haremiydik sonuçta.” (EK: 28)

“Nefes alacak can mı bıraktın bende? Ağa dediğin karıları arasında ayrımcılık yapar mı? Birini zengin, öbürünü yetim yapar mı? Ateşin düştüğü yeri yaktığını bilmez misin? Bekir Ağa, bu devran böyle gitmez. Benim de günlerim vakitlerim gelecektir, dedim. (EK: 43)

“Ben iki çocuğumu da “basamaklı yol”da yürüyerek, Kamer Karı’nın kaydattığı ot köklerinin şurubunu içerek doğurmuştum. Nazo’nun canı tatlı gelmiş olmalı ki, soluğu Hilvan Doğumevi’nde alıyorlardı.” (EK: 47)

“Kasaba kızıydı. Burnunun dibindeki ilkokulla ortaokulda okumuştı. Domatesi, biberi, salatalığı bilirdi. Ama onların bitkisini görse tanımazdı.” (EK: 34)

Geleneklerin devam ettirildiği bir yörede, işler resmî dairelerde yürümez, yörenin büyükleri olayların işleyişini ele alır. Özellikle ataerkil toplum yapısında, kadınların bir birey olarak toplum içerisindeki yerini gözler önüne serecek yaklaşımlara, yazarın özellikle “Eşkîya Kuza” adlı eserinde rastlanmaktadır.

“Yaşlılar Heyeti, sorguya çekecekleri erkekle kadını, eşit görmedikleri için onları karşılama almaz, yan yana oturtmazdı. Erkek dört adım önde, minder üstüne diz çökmüş olurdu. Kadın dört adım geride hasırın üstüne oturur, yalnızca gözlerini açıkta bırakırdı.” (EK: 49)

“...Kına sakallı sorgularken kadın ağzını asla açamaz, konuşamazdı. Konuşması yasaktı. Kına sakallılara göre, kadın günah sebebiydi. Havva Ana gibi “elma” şeytandı. Kadının sesi, gülüşü şeytan yüklüydü. Kadın ağlarsa, erkeği günaha sokardı. Kadın mezarlığın yanından geçse, erkek iskeletler, mezarlarından fırlar çıkarlardı. Kadının konuşması yasaktı. Konuşma yerine avuç içi büyüklüğünde yuvarlak bir dere taşı konulmuştu kadının elinin altına. Soru sorulunca kadın taşı eline alır, yanıt yerine “küt küt” vururdu yere. Kadının ne kadar şikâyeti varsa taşı da o kadar yere vururdu. Taşın çıkardığı küt küt sesleri, konuşma yerine geçerdi.” (EK: 50)

8.4 Eşkîyalık

Eşkîyalık konusu, Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinde dikkatleri çeken bir diğer konudur. Osman Şahin’in “Eşkîya Kuza” adlı eserine de adını vermiş olduğu eşkîyalık konusu, kitabın büyük bir çoğunluğuna hakimdir.

“Eşkîyalık konusu, tarih araştırmalarından toplumbilimcilerine ve romancılara kadar çok geniş bir yelpazede ilgi duyulan bir konu olmuştur. Tarih olaylarının ötesinde, sözlü edebiyat geleneğinde, destan, efsane, şiir, deyiş gibi çeşitli halk anlatım türleriyle halkın belleğinde yüzyıllardır yer bulmuş eşkîya hikâyeleri de söylenegelmiştir. Eşkîyalık ve eşkîya türkülerinin kaynaklarına gidildiğinde, dünya edebiyatında olduğu gibi Türk Edebiyatı’nda da eşkîyalık teması oldukça yaygındır. Eşkîyalık göreceli bir kavramdır. Bu konuda, genelde olumlu ve olumsuz olmak üzere iki bakış söz konusudur. Bunlardan ilki, eşkîyalığı yücelten, bir tür direniş olarak gören, toplum ve halk adına haklı bir hareket gibi kabul eden romantik görüş; ikincisi ise, eşkîyalığı, devletin çatısı altında, devlete rağmen hareket eden, halkla çatışan ve devletten ziyade halka zarar veren kişi ve grupların yasadışı hareketi olarak kabul eden görüştür.” (Gözütok, 2011: 50)

“Eşkîya Kuza”da eşkîyalık, aile içerisinde birlik, beraberlik ve sevgi ile büyümeyen Kuza’nın içinde gizli bir öfke olarak ortaya çıkmış, kardeşinin ölümüyle

kan davasını sürdürme istemiyle bir başkaldırıya dönüşmüştür. Bununla birlikte eşkıyalık ile ilgili bilgi verici özelliğe sahip cümleler de yer almaktadır.

“Eşkîya kanunsuz insan demektir. Yaralamış, cinayet işlemiş, haneler, evler basmış, hakkında yakalama kararları çıkarılmış, kimsesiz, yoksul, sıkışmış insanlardı onlar.” (EK: 91)

“Eşkîyalığı ilan eden kişi, herkesin kendinden korkacağını sanırdı. Dağdaki geceyle, köydeki gece farklıydı oysa. Dağa çıkmak, bilinmeze, karanlığa çıkmak demektir. Önüne, ne zaman, nelerin çıkacağını kimse bilemezdi.” (EK: 91)

“Öldürmeyle, vurma ile aran nasıl? Ateş etmeyi biliyor musun? Ateşten kastım, insan vurmaktır. İnsanı vurmaktır zordur, dedi. (EK: 93)

“Bundan böyle kader arkadaşları olacaktır. Korkmayı bileceğiz. Korkmak diri tutar insanı. Düşmanımızı bileceğiz. Bilinmeyen her şey düşmandır.” (EK: 93)

“Eşkîyalık ölümün eysiz atına binmekten farkıydı. Eysiz at binicini çabuk atar sırtından. Dağa çıkmak, eşkıya olmak, ölümle kumar oynamaktan beterdir.” (EK: 77)

“Eşkîyalıkta yol mezarlığa çifte gider. Ölmek gibi vurmaktır da eşkıyalığın bir parçasıdır.” (EK: 77)

“Eşkîyalık kuşuktur, belirsizliktir. Eşkîyalıkta kayan gölge, duyulan çıtırtı, yuvarlanan taş, vakitsiz öten kuş, sallanan dal tehlike işaretidir. Önünüze baktığınız kadar, arkanıza da bakacaksınız. Yılan ne denli sinsi olursa olsun iz bırakır.” (EK: 93)

“Eşkîyalığımızın başlangıcı olarak ‘üç ölü’ iyidir. Sıfır kilometredeki Mercedes’in içindeki üç ölü, eşkıyalığa geçiş ölülerimizdir bizim, dedi Kuza.” (EK: 81)

8.5 Sağ-Sol Ayrımı

Osman Şahin’in, özellikle “Başaklar Gece Doğar” adlı eserinde dikkatleri çeken bir başka konu ise, sağ-sol görüşünün ve inanç bakımından Alevîlik inancının ele alınış biçimidir. Yazar burada, bu görüş ve inanın halk üzerindeki etkisini aktarmaya çalışmıştır.

“İşgal işi çikali beri bizim İsmail’in evi solcular hanına döndü diyorlar. Anarşist mi, solcu mu, ne idüğü belirsiz insanlar girip çıkıyor evine, ev değil, otel açmış İsmail diyorlar.” (BGD: 69)

“O senin solcu dediğin insanlar, ta Ceyhan’dan kalkıp gelerek bize yardım ediyorlar. Böylesi insanlar isterse gâvur olsun her zaman kapım açıktır benim.” (BGD: 71)

“İşte Koyuncuoğlu da burada, adamları hazırlar. Onların yanına bizim ülkücülerden birkaç adam daha kattım mı, bu işi oldu bitti say sen.” (BGD: 79)

“Tarlayı da tekrar işgal ettiler. İşgal, mala mülke saldırıdır oysa, kanunen de suçtur. Azılı solcular Sarıbahçe ’de karargâh kurmuşlar, harıl harıl çalışarak köylüleri kandırıyorlar,’ diyerek bir dilekçe döşesinler versinler mahkemeye ki, akılları başlarına gelsin deyinlerin.” (BGD: 99)

“Hem sonra bu tarla Sarıbahçe köyünün değil, Çatalhöyük köyünün sınırları içindedir. Bu konuyu da Filit Eken Ağa ile konuşacağım. Biliyorsunuz Çatalhöyükçüler, Sarıbahçeli kızılbaşları öteden beri sevmezler.” (BGD: 99)

“Üstelik kendileri Türkmen asıllı iken, Sarıbahçeliler Doğu Anadolu’dan gelmeydiler. “Üstelik aleviydiler. Tek başına bu bile kapışmaları için birebirdi.” (BGD: 192)

“Biz aleviyiz, onlarsa sunnî. Biz doğulu aşiretlerden gelmeyiz, onlarsa Türkmen asıllı. “Böylece Evran Ağa, hem alevi-sunnî çatışması yaratmaya çalışıyor, hem de yerli doğulu çatışması...” (BGD: 193)

8.6 Halk Hekimliği

Yüzyıllardan beri, tıp alanındaki gelişmelere ev sahipliği yapan, “alternatif tıp” olarak da adlandırılan, Anadolu’da adını sık duyduğumuz halk hekimliğinin yazarın eserlerine konu olduğu görülmektedir.

“Evvelce birkaç kez adını duyduğum “basamaklı yol”a götürdüler. Çevresi yeşil söğütlerle kaplı eski bir dere yatağıydı orası. “Doğum yolu” da derlerdi. Yıllar önce kış sellerinin aka aka açıp oyduğu, merdiven gibi basamakları, inişleri çıkışları olan bir yerdi. Bir adımımı kırk beş-elli santim dibe atar basarken, öbür adımımı kırk beş-elli santim yukarı atmak zorundaydım. Bir adım aşağı bir adım yukarı atarken, karnım burnumda olmak zordu. İnişli çıkışlı taş basamaklardan oluşan bela bir yerdi, “basamaklı yol”. (EK: 17)

Halk hekimliğinde hastalık, ağrı, yara gibi karşılaşılan sağlık sorunlarında bitkisel tedaviden yararlanıldığı görülmektedir.

“Kamer Karı, torbasından türünü bilemediğim, değişik boylarda bitki kökleri çıkardı. Su dolu tencereye koydu. Ateşte uzun süre kaynattı onları, kök suyu şurubunu azar azar vermeye başladı bana. Şurup etkisini gösterdi. Karnımda, rahmimde kusturucu kasılmalar, tepmeler başladı. Bağıra çağıra doğurdum.” (EK: 18)

“O Veli Baba ki, ayaklarında, baldırlarında seferberlikten kalma kurşun izleri taşırdı. Ve o yaraların çoğu işler akardı hâlâ. Ara sıra yılcık otunun yaprağını toplar, kaynatır sarardı yarasına.” (BGD: 153)

Bölüm 9

YAZARIN BIÇEMİNİ OLUŞTURAN DİĞER ÖĞELER

9.1 Yazarın Yazım Konusundaki Tutumu

Yazardan edindiğimiz sözlü bilgiye göre, yazarın yazım konusundaki tutumu bilinçli değil, yazarın üretkenliğinin vermiş olduğu ivedilik kaynaklıdır. Bu durum yazarın “Başaklar Gece Doğar” adlı eserinde sıklıkla görülmektedir. Bahsi geçen eser yazarın roman türündeki ilk eseridir.

9.1.1 İlgeçlerin Yazımı

Ölçünlü Türkiye Türkçesinde “ile” ilgecinin eklediği dolayısıyla birleşik yazıldığı görülür; fakat “beri” ilgeci ekleşmemiştir, o nedenle ayrı yazılması gerekirken yazarın “beri” ilgecini kendisinden önce gelen sözcükle çoğunlukla birleşik yazdığı görülmektedir.

“Toplantının *başındanberi* pencere camından dışarı bakmaktan usanan İsmail, sikkın, sinirli sesiyle...” (BGD: 8)

“Bir oda dolusu insan *ilk akşamdanberi* sizi bekliyoruz.” (BGD: 8)

“İşin *başındanberi* böyleydiler hep.” (BGD: 33)

“Oysa ağalar karşısında alacakları bir yenilgi, yalnızca Erol’la arkadaşlarını bağlamayacaktı; *yıllardanberi* toprak isteğiyle yanıp tutuşan öbür köylülerin de umutlarını kökünden kıracaktı.” (BGD: 34)

Osman Şahin’in, “beri” ilgecini aşağıdaki tek örnekte doğru kullandığı görülmektedir.

“*Biraydan beri* her gece bir araya gelip toplanıyoruz.” (BGD: 9)

9.1.2 Sayı Adlarının Yazımı

Birden fazla kelimededen oluşan sayılar ayrı yazılır. Fakat yazarın birleşik kullandığı görülmektedir.

“...hem de *altıyüz* dönümden fazla çeker.” (BGD: 11)

“İçeride tam *onbir* kişiydiler şimdi.” (BGD: 8)

“*Beşyüz* dönümden fazla çeker.” (BGD: 12)

“Onar *onbeşer* kilo ekeriz olur biter babam.” (BGD: 13)

“Yağ, pas ve kirden rengi atmış, *onüç ondört* yaşlarında bir çırak...” (BGD: 19)

“*Onbir* arkadaşının içinde bedence en çelimsizi, en güçsüzü olmasına karşın...” (BGD: 27)

9.1.3 İkilemelerin Yazımı

İkilemeler, kalıplaşıp bir kavramı karşılamak üzere kullanılmadıkça ayrı yazılır.

“Oturma odasına geçerek *yanyana* bağdaş kurup oturdular divana.” (BGD: 50)

“Odada yalnız kalan iki arkadaş, *başbaşa* vererek, kahvelerini ağır ağır içerek, sohbeta daldılar.” (BGD: 51)

“Yaptıkları işgali öz köylülerinden gizleyen Erol, Tahir ve Ahmet Duran ise *kolkola* girmişler...” (BGD: 94)

9.1.4 -Ki Ekinin Yazımı

İlgi eki olan “-ki” eki birleşik yazılır. Fakat aşağıdaki örneklerde ayrı yazıldığına rastlanmıştır. Ayrı yazılmalarının dizgi hatası olabileceği de düşünülmektedir.

“...o telaşla kimse *Remzi’de ki* bu değişikliğin ayırdına varamıyordu.” (BGD:26)

“Erol, İsmail ve arkadaşları, tarlanın sürümünden *sonra ki* günlerde...” (BGD: 29)

“Adamlar *iyiki* de gelip üstünüzdeki yorganı döşeği almamışlar.” (BGD: 41)

9.1.5 Birleşik Sözcüklerin Yazımı

Belirtisiz isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, isnat grupları, birleşik fiiller, ikilemeler, kısaltma grupları ve kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşan ifadeler yeni bir kavramı karşıladıklarında birleşik kelime olurlar. Birleşik kelimeler belirli kurallar çerçevesinde bitişik veya ayrı olarak yazılır.

9.1.5.1 Birleşik Adların Yazımı

Osman Şahin'in incelediğimiz eserlerinden olan "Başaklar Gece Doğar" eserinde, ayrı yazılan sözcüklerin bitişik, bitişik yazılan sözcüklerin ise ayrı kullanıldığı örnekler bulunmaktadır.

"Kadınlar sözleşmişler gibi bebelerini köprünün üstüne *yanyana* uzattıktan sonra yerlerinden kalktılar." (BGD: 204)

"...sapların üstüne çöküp oturarak, kimi de sapların üstüne yüzükoyun yatarak, *elele* verip kenetlenerek..." (BGD: 202)

"Gece gündüz köylülerle *içiçe* yaşarlar, kime güvenilip güvenilemeyeceğini de iyi bilirler, iyi tanırlandı herkesi." (BGD: 112)

"*Birden bire* hiç umulmayan bir şey oldu; hani güneşin altında dura dura..." (BGD: 211)

9.1.5.2 Yardımcı Eylemlerle Kurulan Sözcüklerinin Yazımı

Tek heceli bazı kelimeler "etmek, eylemek, olmak" yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradıklarında bitişik yazılır. Bu olaylardan herhangi biri yoksa ayrı yazılması gerekmektedir.

"Geçen gelişinde bana bir toprak meselesinden *sözetmiştin*." (BGD: 16)

"...ne bu olaydan kimseye en ufak *sözettiler*, ne de tohum ekip işgal ettikleri tarlayı bekleme gereğini duydular." (BGD: 29)

"...çamur sıvalı evlerin arasında sıvacılık karın doyurmayınca, Ceyhan'a *göçetmiş*, bir elinde..." (BGD: 49)

"*Arzedeyim* efendim..." (BGD: 107)

9.1.6 Soru Ekinin Yazımı

Aslında bir ilgeç olan bu ek gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar. Soru ekinde sonra gelen ekler, bu eke bitişik olarak yazılır. Ama eserde yazarın yazımından kaynaklı birleşik yazıldığı da görülmektedir.

“Ankara meclisinde *mebusmuyuz* da durmadan konuşalım...” (BGD: 10)

9.1.7 Bağlaçların Yazımı

Bağlaçlar kendisinden önce veya sonra gelen sözcüklerle ilişkilendirilerek bir anlam bütünü oluşturur ve ayrı yazılır. Anlamı güçlendirmek için kullanılan “ya” bağlacının kendinden önceki sözcük ile birleşik kullanıldığına rastlanmaktadır.

“Gazi *varya*, hani şu Evran Ağa’nın mıymıntı eniştesi?” (BGD: 11)

“*Malumya* acenta malı, vitrin meselesi.” (BGD: 21)

Bağlaç olan da/de ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar. Ayrı yazılan da/de hiçbir zaman ta/te biçiminde yazılmaz. Aşağıdaki örneklerde eklerin birleşik yazıldığı dikkatleri çekmektedir.

“Günlerden beri çalışıp çabalayarak ağanın tarlasını sürdük işgal ettik. Yine de bir taneciği *çıkıpta* ne yaptığımızı sormadı.” (BGD: 54)

“Bizim köyümüz bir zamanlar tek başına tarla işgal etmeye *kalkıpta*...” (BGD: 184)

“...*sallanıp sallanıpta* bir türlü yerinden çıkamayan paslı çiviler örneği.” (BGD: 72)

“Ne yaparsam yaparım; rakı da içerim *şarapta*.” (BGD: 164)

“Herkesin canı burnunun ucundayken *sende* dikine dikine konuşup durma Süleyman.” (BGD: 98)

9.1.8 Sıfatların Yazımı

Sıfatlar isimlerden önce gelerek onların anlamlarını sayı, renk, durum, hareket, biçim, yer, işaret ve soru yönlerinden tamamlayan, onları niteleyen ve belirten kelimelerdir. Sıfatlar ayrı yazılmaktadır. Aşağıdaki örneklerde sıfat örnekleri bulunmaktadır. Bu sıfatların kullanımı ile ilgili yazarın yazım konusundaki ivediliğinden kaynaklı tutumu aşağıdaki gibidir:

“Yaş tahtaya basmayalım diye de *herbir* şeyi enine boyuna konuşup tartışmaya çalıştık.” (BGD: 9)

“Görünüş olarak bir köylüye benzemesine karşın, her *sabahbir* ‘Cumhuriyet’ alıp okuyan, ülke ve yurt sorunlarına ilgi duyan, bu tür konuları herkesle tartışan bir insandır Pala Dayı.” (BGD: 16)

“Dili sargın, *güleçyüzlü*, rahat, yüksek sesle konuşan bir insandı Behzat Bey.” (BGD: 20)

“...ama ağalar engel oldular gibi yalanlara başvuracak olursak, önce kendimize karşı *iki yüzlülük* etmiş oluruz.” (BGD: 55)

Ad tamlamasının bitişik yazıldığı örneklere de rastlanmaktadır.

“Mavi çizgili gömleğinin üstüne *elörgüsü* yün hırkasını geçirmişti. (BGD: 7)

“Erol, biraz da *geceyarısı*, tarla nöbetini bırakarak evine geri dönüşünün özrünü örtmek istercesine çıktı damlardan birinin üstüne.” (BGD: 87)

9.1.9 Tonlulaşma- Tonsuzlaşma

Tonsuz ünsüzlerde -p, -ç, -t, -k ile biten kelimelerin sonuna ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki tonsuz ünsüzlerin tonlulaşması gerekir. Fakat Osman Şahin, elde edindiğimiz verilere göre kendisinin yazım konusundaki tutumundan ötürü bazı sözcüklerde bu tonlulaşmayı göstermemiştir.

“Hele o Koyuncuoğlu denilen tasmatsız köpek var ya, artık bir daha unutamaz yediği *tokatın* acısını.” (BGD: 94)

“Ulan dinime imanıma zorla *kurtun ağzına kan sürüyor* bunlar, kan...” (BGD: 96)

“Değil işgale, döğüşüme *alkışçı* bile tutmam onları.” (BGD: 54) örneğinde ise Osman Şahin’in sözcüğü ünsüz uyumuna göre değil söylendiği gibi kullanmıştır. Tonsuz ünsüz ile biten -c,-d,-g ünsüzleri ile başlayan ek getirildiğinde bu seslerin ç,t,k olması gerekirken incelediğimiz örnekte bu durumun uygulanmadığı görülmektedir.

9.1.10 Diğer Örnekler

İyelik öbeklerinin oluşturduğu sözcükler ayrı yazılır:

“*Gözüpeklği* ve kavgacı oluşu yüzünden...” (BGD: 36)

“Baş” sözcüğü ile kurulmuş birleşik adlar olmakla birlikte, bu örnekte “baş” sözcüğü birleşik yazılmıştır.

“Patronunun üstüne yürümüş, azarlamış, “lan beni *pezevenkbaşı* tutmuşsun da haberim yokmuş meğer!” (BGD: 37)

Dizgi hatasından kaynaklı yazım yanlışlarına rastlanmaktadır.

“Yaş tahtaya basmayalım diye de *herbir* şeyi enine boyuna konuşup tartışmaya çalıştık.” (BGD: 9)

“Görünüş olarak bir köylüye benzemesine karşın, her *sabahbir* ‘Cumhuriyet’ alıp okuyan, ülke ve yurt sorunlarına ilgi duyan, bu tür konuları herkesle tartışan bir insandır Pala Dayı.” (BGD: 16)

9.2 Devrik Cümleler

Yüklemi sonda bulunmayan cümleler devrik cümle olarak adlandırılır. Devrik cümleler, yazarın biçem unsurlarından biri olarak ele alınabilir. Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinde devrik cümle örneklerine sıkça rastlanmaktadır.

“Ektikleri tohumla birlikte kendi halinde bıraktılar tarlayı.” (BGD: 29)

“Bir tek Memedo, geceleri giderek beklemeye başladı tarlayı.” (BGD: 29)

“Ara sıra kahveye girip uğradığında kimseler ayırında olmazdı O’nun.” (BGD: 33)

“Buradan aldıkları haberi, şuraya varmadan sapar da başkasına söylerler. Değil işgale, döğüşüme alkışçı bile tutmam onları.” (BGD: 54)

“Ağlamamı kestim ve bağrıma bastım onları.” (EK: 30)

“Duruşlarında, alınlarını kuşatan derin kırıksıklıklarda, dümdüz yolda bir engeli aşarmış gibi seke seke, partal, paytak yürüyüşlerinde bile derin etkisi vardı toprağın.” (BGD: 139)

“O da çaresiz topraksız, yoksul ve işsizdi çünkü.” (BGD: 27)

“Ve içtikleri ucuz cigaraların dumanında geçici düşlere dalarak, küçük küçük umutlara sığınan, tutunanlar; böylesi anlarda, gerçeklik giderek küçük küçük düşlere bırakırdı yerini. (BGD 140)

“Açlıkları, yoksullukları, topraksızlıkları onları durdurmaya çalışan yasa ve üniformalı düzenlerden çok daha eski, çok daha soyluydu çünkü.” (BGD: 160)

“Köyde, zengin kişilerin dışındaki insanların evinde televizyon yoktu. Köylüler biraz da televizyon izlemek için gelip oturuyorlardı kahveye.” (BGD: 176)

“Ağalar için yeri, zamanı gelince, kan ve hısımlık bağları da bir çıkar ve kullanım aracıydı artık.” (BGD: 36)

“Ağalar var oldukça insan gibi yaşamak haramdır bizlere.” (BGD: 72)

“...değerdi, ağa kısmının karnı dizine değmezse ne değeri kalırdı ağalığın?” (BGD: 112)

“Ağalarını gücüne olan inançları, düşünceleri öylesine güçlüydü ki, saygıdan değil, korkudan gelen yoğun bir tapınmadan farksızdı bu. Öyle ki, ağaları geceyarısı onları yataklarından tepe tepe uyandırsa da “gidin şu ulu çınarlardan birini, tek bir dalı, yaprağı incinmeden köküyle birlikte söküp getirin ve şu meydanın ortasına dikin!” dese, bunun olmayacağını bile bile gider, ağalarının buyruğunu yerine getirmeye çalışırlardı.” (BGD: 123)

“Görünüş olarak bileklerinde ne zincir vardı ne de kelepçe; ruhlarıyla beyinlerine vurulmuştu bu zincir aslında.” (BGD123)

“Yine de söylüyorum ki, bu toprak işi de öyle pehlivanlıkla olmaz. Çünkü toprak, ağalığın can damarıdır da ondan.” (BGD: 57)

“Yatağın yenilgilerle doludur zaten senin.” (EK: 37)

“İki kadınlı, tek kocalı hayatlarımız başlamıştı. Artık bir erkeğin iki kadınlı haremiydik sonuçta.” (EK: 28)

“Ateşte uzun süre kaynattı onları, kök suyu şurubunu azar azar vermeye başladı bana.” (EK: 18)

İncelediğimiz örneklerde, yüklemi bulunmayan cümle örneklerine rastlanmıştır.

“Ve kendi kurdukları bu düşlerin derinliklerine düşerek, suya iz çekermişçesine kendi düşlerinin tutsağı olanlar. İçi boşalmış, hadım edilmiş inançların peşinde koşarak, her gün biraz daha dinle, tesbihin, ezanın yazgısına teslim olarak, dünyasal isteklerinden vazgeçerek, yaşam karşısında yenik düşüşün yarattığı şiirsel düşlere, bol yemekli, hurilerle dolu, sorgusuz sualsiz günahsız cennet masallarının doğduğu ortamlara düşenler.” (BGD: 140)

“Garip gelecek ne var bunda? Koca köyün boynunu getirip dört çatalın arasına soktuğunuz yetmiyormuş gibi, şimdi de benim rakı içmeme mi karışıyorsunuz? Bu işin sonu yok arkadaş! Silin beni defterden.” (BGD: 165)

“Atıldı ileri.” (BGD: 87)

“Kavga edecek zaman değil şimdi. Hemen önlemimizi almazsak yarın bir gün iyice ayranları kabarıyor bu köylülerin.” (BGD: 98)

“Ne mi yapacağız? Yapacağımızı yapacağız elbette. Kolay kolay pabuç bırakmam ben. Önce savcılığa bir dilekçe vererek, motorlarımızdaki olan biten hasarın tespitini yaptıralım bir.” (BGD: 98)

Bölüm 10

SONUÇ

Osman Şahin'in "Başaklar Gece Doğar" ve "Eşkîya Kuza" adlı roman türündeki iki eseri üzerinde yapılan bu tez çalışmamızda, yazarın biçimini oluşturduğunu düşündüğümüz özgün dil kullanımları ve yazarın Türkçenin sözvarlığına katkıları üzerine eleştirel bir yaklaşımla biçembilimsel bir inceleme yapılmıştır.

Osman Şahin'in "Başaklar Gece Doğar" adlı eseri yazarın roman türündeki ilk eseri niteliğindedir. "Başaklar Gece Doğar", öyküleri ile tanınan yazarın roman türündeki başlangıcıdır. "Eşkîya Kuza" adlı eseri ise yazarın son romanlarından biri olup, yazarın yazım konusundaki tutumu açısından kalemini daha da güçlendirdiği görülmektedir. Yazım bakımından birbirinden bağımsız olan "Başaklar Gece Doğar" ve "Eşkîya Kuza" adlı eserler incelenirken onları konu ve işleniş bakımından bir araya getiren ortak paydalar üzerinde durulmuştur.

Osman Şahin, incelediğimiz eserlerinde gerek özgün söyleyişleri gerekse kolay anlatımdan kaçan betimlemeleriyle bir tablo çizer gibi anlatımının, yazarın biçimini ortaya koyduğunu söylenebilir. Şahin'in incelediğimiz eserlerinde, yalnız doğduğu yerin değil doyduğu yerin hakkını da sözvarlığı ile ortaya koyduğu görülmektedir.

Yazarın incelediğimiz eserlerinden edindiğimiz verilere göre özgün söyleyişleri, özgün söyleyişlerini kapsayan atasözleri ve deyimler gibi örneklerin bir kısmının yazılı kaynaklarda yer almadığı görülmektedir. Osman Şahin'in, yazılı

kaynaklarda yer almayan söyleyişlerini nereden duyduğu bilinmemekte ve bu söyleyişlerin yazılı kaynaklara henüz aktarılmadığı düşünülmektedir.

Osman Şahin'in biçeminde şiirsel anlatımın yer aldığını görmekteyiz. Uyaklı anlatıma sahip olan cümleler hem görsel açıdan hem işitsel açıdan anlatıma renk katmaktadır. “Yıllardır yeri yatak, taşı yastık yaptık, göğü örtüldük. Gece gündüz namlunun ucundan baktık dünyaya. Birer tetik zalimi olduk çıktık” (EK: 119) örneğinde olduğu gibi uyaklı söyleyişlere yer vererek anlatımını zenginleştirdiğini ve basit bir anlatımdan kaçtığını söylenebilir.

Osman Şahin'in biçimini oluşturan diğer unsurlar ise özgün söyleyişleri, Türkçenin sözvarlığına katkısı olduğunu düşündüğümüz ve yazarın yabancı sözcüklerden kaçınmak için türettiği yeni sözcükler, anlatımın işitsel olarak gerçekliğini yansıtan sözcüklerde ünlüleri uzatmalar, dolaylama ve alışılmamış bağdaştırmalarıdır. Yazarın özgün söyleyişleri arasında atasözleri ve deyimler niteliğindeki söz veya söz öbeklerinin bulunduğu da dikkatleri çekmektedir. Bu söyleyişler arasında “tavuk bassa izi kalır” (BGD: 150), “kar altında yatmayan ekin şaşkın, ürkek olur” (BGD: 188), “işimiz baştan ölü doğar” (BGD: 11) gibi doğanın işleyişinden etkilenen atasözleri niteliğindeki örnekler bulunmaktadır. Yazarın sahip olduğu gözlem gücünün yazarın sözvarlığına özgünlük olarak döndüğünü söyleyebiliriz. Bunun yanında “kanına işemek” (BGD: 87), “boynunu dört çatal arasına sokmak” (BGD: 165) gibi işin zorlaştığını veya zorlaştırıldığını anlatan deyim örneklerine de rastlanmaktadır. Anlatımında ünlüleri uzatarak vurgulama yaptığı, “amaaa” (BGD: 77), “ağalaaaar” (BGD: 87), “gaam” (BGD: 158) gibi örneklerde rastlanmıştır. Türkçeleştirme eylemi olarak adlandırdığımız “hoparlör” yerine “ses büyütecisi” (BGD: 154) örneği yazarın Türkçemizin sözvarlığına katkısı olarak

değerlendirilebilir. “Umut ölüsü” (BGD: 139-140) ve “ekmeğin ağacı” (EK: 34) örnekleri de yazarın alışılmamış bağdaştırmalarına örnektir.

Atasözleri ve deyimlerin yazarın özgün söyleyişlerinde yer almasının yanı sıra yazar tarafından farklı varyantları ile kullanıldığı örneklerle de rastlanmaktadır. Bu durum, Osman Şahin’in anlatımını “biçemini” bireyselleştirdiğini, Türkçenin sözvarlığına katkısını, okuyucuya alışılmamışın dışında bir anlatım sunduğunu göstermektedir. Söz gelimi, “horoz bile dişisini kıskanır” atasözünün “horoz bile tavuğunu kıskanır” (EK: 38-39) şeklinde kullanıldığı görülmektedir. “Adam yerine koymak” deyiminin ise “adam hesabına almak” şeklinde bir değişkesinin kullanıldığı görülmektedir. Yazar deyimlerin yalnızca değişkelerini kullanmakla kalmamış, deyimlerinde benzetmelerden, ikilemelerden, yardımcı eylemlerden yararlanmış, deyimlerin kurucu öğelerinin yerlerini değiştirerek anlatımın sıradanlığından kaçınmış, sahip olduğu sözvarlığını Türkçenin sözvarlığına sunmuştur.

Osman Şahin’in incelediğimiz “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkîya Kuza” adlı eserlerinde ikilemelere sıkça rastlamaktayız. İkilemeler, anlatımı zenginleştirmek, belirginleştirmek ve söyleyişi kalıcı kılmak amaçlı kullanılır. Taradığımız örneklerde ikilemeler, yapı ve anlam bakımından ele alınarak incelenmiş, cümle içerisinde kullanıldığı görevlere göre sınıflandırılmıştır. Aynı zamanda ikileme etkisiyle üçlemelere de “bas bas bağırarak” (BGD: 31), “tir tir titremek” (BGD: 131) şeklindeki örneklerde rastlanmıştır.

Osman Şahin’in anlatımında sözvarlığını oluşturan unsurlardan biri olan ilişki sözleri de yer almaktadır. Yazarın kullandığı ilişki sözlerini; dua, beddua, ağıt, yeminler, argo sözcükler, selamlamalar, seslenmeler, ünlemler ve yazarın öbek halinde kullandığını gördüğümüz diğer ilişki sözleri örnekleri oluşturmaktadır.

Osman Şahin'in "Başaklar Gece Doğar" ve "Eşkîya Kuza" adlı eserlerinden taradığımız örneklerde, sanatsal anlatılarla kurduğu biçeminde benzetmelere, betimlemelere ve aktarmalara yer vermiştir. Benzetmelerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Benzetmeler, anlatıma zenginlik ve çeşitlilik katar. Benzetme ögesi, benzetilen, benzetme edat ve benzetme yönü ile kurulan tam benzetme örnekleri, "gibi, örneğin, kadar, -E kadar, -E dönmek, -E benzer" edatları ile kurulan benzetmeler, "farksızın, andıran" gibi sözcükler ve "-CA, +CA+(s)I+nA" ekleriyle kurulan benzetmeler yazarın eserlerinde gördüğümüz benzetme öğeleridir. Şahin'in kurduğu benzetmeleriyle anlatmak istediklerini okuyucunun zihninde daha güçlü ve değişik canlandırmalar uyandırması açısından zenginleştirdiği görülmektedir. Yazar betimlemelerinde benzetmelere yer vererek anlatmak istediklerini somutlaştırmış, dikkat çekmek istediği noktaları belirlemiştir. Yazarın betimlemeleri gerek insan betimlemeleri gerek doğa betimlemeleri gerekse zaman betimlemeleridir. Uzun ve detaylı insan ve doğa betimlemeleri ve okurken okuyucunun zihninde bir tablo çizer gibi anlatımı da yazarın betimlemelerdeki tutumunu göstermektedir. Buna ek olarak renklerin betimlemelerde yer aldığı da görülmektedir. Yazar, doğanın canlılığından ve gözlemlerinden yararlanarak adeta anlatımını renklendirmiştir. Aktarmalar ile de yazar yeni kavramlar oluşturarak anlatımının tekdüzeliğini bozmuştur.

Osman Şahin'in biçemi ve sözvarlığını oluşturan bu öğeleri sıraladıktan sonra görülmektedir ki yazar, soyut bir dünya yaratmanın ötesinde somut dünyanın gerçeklerini, sorunlarını, insanları veya yaşanan olayları gözlemleyerek ele aldığı "toprak, ağalık, kadın, eşkıyalık" gibi ortak paydada buluşturmuştur. Şahin'in incelediğimiz iki eserinde de ağalık, aşiret gibi konuların ortak olduğu, yalnız yaşanan olayların gelişiminin farklı olarak ele alındığı dikkatleri çeker. Örneğin ağalık konusu "Başaklar Gece Doğar" adlı eserinde bir yönetim sistemi olarak ele alınırken, "Eşkîya

Kuza” adlı eserinde ise ağanın eşleri arasında yaptığı ayrımcılık üzerinden ilerlemektedir. Her iki eserde de gerçekte yaşanmış olaylar ele alınmıştır.

Bir diğer bölüm Osman Şahin’in yazımı ile ilgili tutumudur. Edindiğimiz bilgiye ve verilere göre incelediğimiz örnekler Osman Şahin’in yazılarını ivedilikle yazmasından kaynaklanmaktadır. Sözcüklere “da/de” bağlacının eklenmesiyle gerçekleşen “tonlulaşma- tonsuzlaşma” olayının da yazarın hızlı yazımından kaynaklı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Osman Şahin, bu durumun eserlerin basımdan önce düzeltilmediği durumuna da dikkat çekmektedir.

Son olarak Osman Şahin’in incelediğimiz eserlerinden olan “Başaklar Gece Doğar” ve “Eşkîya Kuza” adlı roman türündeki iki eserinde yazarın biçimini, yazarın biçiminin Türkçenin sözvarlığına katkılarını, yazarın özgün söyleyişleriyle anlatımı zenginleştirdiğini ve sanatsal anlatılardan yararlanarak biçimini kurduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

Aksan, D. (1995), *Her Yönüyle Dil*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D. (2000), *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, D. (2006), *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara: Engin Yayınevi.

Aksoy, Ö.A. (2014), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, *Atasözleri Sözlüğü*, Cilt: 1, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Aksoy, Ö.A. (2014), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, *Deyimler Sözlüğü*, Cilt: 2, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Aktunç, H. (2019), *Büyük Argo Sözlüğü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akyalçın, N. (2007), *Türkçe İnkilemeler Sözlüğü*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Aydın, M. (2007), *Dilbilim El Kitabı*, 3F yayınevi, İstanbul.

Çalışkan, A. (2015), Üslûp ve Üslûpbilim Üzerine-2: Üslûp ve Üslûpbilimin Tarihçesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 27-80.

Doğan, N. (2015), “*Türkiye Türkçesi Söz Varlığının Yeni Renkleri Ad Bilimsel Bir İnceleme*”, *Dede Korkut Dergisi*, Cilt: 7, 12-37.

- Eyüboğlu, İ.Z. (2004), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul, Sosyal Yayınlar.
- Gözütok, T. (2011), *Eşkiyalık ve Çakırcalı Mehmet Efe'nin Türk Edebiyatına İzdüşümü*, Türkbilig Dergisi, Sayı: 21.
- Güzel, M.Ş. (2013), *Öykücülüğümüzün Toros Zirvesi Osman Şahin*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1971), *İkileme*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İnayet A. ve Keskin A. (2017), *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Alkış ve Kargış (Dua Ve Beddua) Türlerinden Nasıl Yararlanabiliriz*, II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri, Prof. Dr. M. Fuad Köprülü Anısına, Ankara, 97-108.
- Karahancı, İ. (2016), *Sözcük Birimlerin Üslup Oluşumuna Katkısı I*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Dergisi, 5(4), 1731-1747.
- Karahancı, İ. (2017), *Sözcük Birimlerin Üslup Oluşumuna Katkısı II*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6(2), 749-768.
- Karayazıcı, N.B. (1994), *Biçembilim ve Yazın Çevresi*, Dilbilim Araştırmaları, 247-263.
- Kıran, A.-Z. (2006), *Dilbilime Giriş (Dilbilgisinden Dilbilime)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Korkmaz, Z. (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Önal, M. (2008), *Edebî Dil ve Üslup*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum: Sayı 36.

Özçelik, S. (2004), *Türkiye Türkçesinde Benzetme-Benzerlik Kavramları ve Bu Kavramları Sağlayan Ekler Üzerine*, İlmî Araştırmalar, 17 (1), 143-154.

Sev, İ.G. (2012), *Türkiye Türkçesinde Gibi Edatıyla Kurulan Benzetmeli Anlatımlar*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Cilt: 7, Sayı: 4.

Şahin, O. (1999), *Başaklar Gece Doğar*, İstanbul: Berfin Yayınları.

Şahin, O. (2017), *Eşkiya Kuza*, İstanbul: Can Yayınları.

TDK (2009), *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.

Tunç, T. (1995), *Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Tutaş, N. (2006), *Yazınsal Metinlerde Biçembilimsel İnceleme*, 1-13.

Ülsever, Ş. (1990), *Biçembilim: Bir Uygulama*, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 95-99.

Yurtbaşı, M. (2013), *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, Excellence Publishing,
İstanbul.

Yurtbaşı, M. (2013), *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, Excellence Publishing,
İstanbul.